

THE MERİÇ JOURNAL

MERİÇ ULUSLARARASI SOSYAL ve STRATEJİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ISSN NO : 2587-2206

EDİRNE

ISSN: 2587-2206 (Online) International Journal

Publication Details for “The Meric Journal”

Aims & Scope: The Meric Journal is the official journal of “Stratejik, Sosyal ve Kültürel Araştırma Derneği” (Association For Strategic Social And Cultural Research). Publication type is the academic journal. The principal purpose of the journal is to publish scholarly work in the social sciences defined in the classical sense, that is in the social sciences, the humanities, and the natural sciences (education, communication, geography, history, linguistics, psychology, anthropology, philosophy, philology, musicology, fine arts, sociology, archaeology, economics, international relations, social work, political science, international studies, business management, applied econometrics, applied statistics, law, public administration). The journal serves as a publication medium for the solution of problems in the field of social sciences.

Publisher information:

Stratejik, Sosyal ve Kültürel Araştırma Derneği, (Association For Strategic Social And Cultural Research). Saraçlar Street. No:23/3, Edirne/Turkey

E-mail: editor@mericjournal.com

Bibliographic records: 07/2017 to present

Publication type: Academic Journal

Subjects: Social sciences include: Education, communication, geography, history, linguistics, psychology, anthropology, philosophy, philology, musicology, fine arts, sociology, archaeology, economics, international relations, social work, political science, international studies, business management, applied econometrics, applied statistics, law, public administration.

Description: Serves as a publication medium for the solution of problems in the field of social sciences.

Frequency: Three times a year

Peer Reviewed: Yes

Editor Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER, Trakya University, TURKEY

email: editor@mericjournal.com

Editorial Board- Yayın Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ

Prof. Dr. Mümün TAHİR

Prof. Dr. Ergeni VELEV

Prof. Dr. Nurcan METİN

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ

Prof.Dr. Murat ÇETİN

Prof. Dr. Özlem ÖZKIVRAK

Prof. Dr. Numan ORUC

Prof. Dr. Fehim HUSKOVIÇ

Assoc. Prof. Dr. İskender GÜMÜŞ

Assoc. Prof. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI

Assoc. Prof. Dr. Süleyman Gökhan GÜNAY

Assoc. Prof. Dr. Muamer HODZIC

Assoc. Prof. Dr. Kiriakos AMOUTZAS

Dr. Amina Siljak JESENKOVIC

Founding Editor

Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER, Trakya University, TURKEY

REVIEWERS

Assist. Prof. Dr. Sena COŐKUN- Afyon Kocatepe University

Assist. Prof. Dr. Ramazan ÇELİK - Trakya University

Assoc.Prof. Dr. Emine KILIÇASLAN-Adnan Menderes University

Dr. Mehmet Arda YILMAZ – Trakya University

Prof. Dr. Adil OĞUZHAN – Trakya University

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ – Trakya University

Dr. Yusuf Bahadır KAVAS – Őeyh Edebali University

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ- Trakya University

Assist. Prof. Dr. Rifat GÜRGENDERELİ- Trakya University

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ- Trakya University

Assoc. Prof. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI – İstanbul University

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ- Trakya University

Assoc. Prof. Dr. Abdurrahman DEVECİ– Trakya University

Assist. Prof. Dr. Duygu YÜCEL- Trakya University

Assist. Prof. Dr. Nilgün BECENEN- Trakya University

Dr. Mehmet Arda YILMAZ – Trakya University

Assist. Prof. Dr. Duygu YÜCEL- Trakya University

Assoc. Prof. Dr. Hakan ALP– İstanbul University-Cerrahpaşa

Dr. Eyüp AL-Marmara University

Assist. Prof. Dr. Duygu YÜCEL- Trakya University

Assoc. Prof. Dr.Sibel KAVUNCU- Trakya University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Mücahit YAZ

Postmodernizmde Tüketim, Medya ve Bilgi Teknolojisi /113-123

Consumption, Media and Information Technology in Postmodernism

Zeynep ŞENGÜL

Nasdaq 100 Index Estimate with Machine Learning Algorithms / 124-143

Makine Öğrenmesi Algoritmaları ile Nasdaq 100 İndeks Tahmini

İsa YEŞİLDAĞ

Sınırlı Rasyonellik Bağlamında İktisadi Bilgi ve Influencer Takibi /144-155

Economic Knowledge and Influencer Follow-Up in the Context of Bounded Rationalism

Umut Murat DOĞAN, Avni Tarık GÜÇLÜTÜRK

Yemiş Kapanı Meydanı Sanduka Mezarı Arkeolojik ve Koruma – Sergileme Tekniği Açısından İnceleme / 156-177

Ideological Disclaimers of Consistent Women Leaders in The Context of Political Communication

Fevzi MERCANOĞLU

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Herakleios Dönemi Sikkesi/178-194

A Group of Heraclius Period Coins Found in the Bursa Archaeological Museum

Burak DİPEVLİLER ve Ece KARADAĞ

Charles Edwin Fripp'in Sanatından Bir Anglo-Zulu Savaş Sahnesi: Isandlwana Muharebesi/ 195-205

An Anglo-Zulu War Scene from Charles Edwin Fripp's Art: The Battle of Isandlwana

Yeliz EMECEN ve Nurgül ERDEM

İklim Değişikliğine Yönelik Farkındalığın Üniversite Öğrencisi Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi:
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Örneği/206-224

Evaluation of Awareness on Climate Change from the Perspective of University Students: The Case of
Ondokuz Mayıs University Faculty of Architecture

Kadir Kaan GÖNCÜ ve Onur ÇETİN

Kamu Tedarik Yönetiminde Yeni Uygulama Metotları: Elektronik Alım Platformu ve Elektronik Eksiltme
Teklif Sistemi İhale Uygulaması/225-237

New Application Methods in Public Procurement Management: Electronic Purchasing Platform and
Electronic Reduction Bidding System Tender Applications

Müge BEKMAN

Halkla İlişkiler Uygulamalarında Nicel Araştırma Yöntemi: İlişkisel Tarama Modeli/238-258

Quantitative Research Method in Public Relations: Relational Survey Model

Yayına Geliş Tarihi:03/01/2022
Yayına Kabul Tarihi:05/06/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:113-123
ISSN: 2587-2206

POSTMODERNİZMDE TÜKETİM, MEDYA VE BİLGİ TEKNOLOJİSİ

Mücahit YAZ¹

Özet

Modernizm karşıtlığını esas alan postmodernizm, insanlığın tüketim anlayışını değiştiren önemli bir süreçtir. Bu değişimi yaparken kapitalizm, medya ve bilgi teknolojilerini de beraberinde araç olarak kullanmaktadır. Bu araçlar tüketimi teşvik ederek insanların zihnini her zamankinden daha çok tüketimle meşgul etmektedirler. Bu meşguliyet insanlığı ihtiyacı olmayan isteklerini de ihtiyaçmış gibi göstererek sünî bir gerçekliğin içine çekmektedir. Bu sünî gerçekliğin içinde insanlık ilk önce kendine yabancılaşmakta sonra da toplumsal olarak ayrılmaktadır. İnsanlığın tüketim anlayışındaki bu aşırılık kaynaklarımızı ve gelecek nesillerimizi tehdit etmektedir. Üretimin geriye atıldığı postmodern dünyanın zihni tüketimle dolmuş insanlığı sünî gerçeklik hipnozundan uyanamazsa tüketilecek kaynak bulamama tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Tüketim, Medya, Bilgi, Teknoloji.

CONSUMPTION, MEDIA AND INFORMATION TECHNOLOGY IN POSTMODERNISM

Abstract

Postmodernism, based on the opposition to modernism, is an important process that changes the understanding of human consumption. In making this change, capitalism also uses media and information technologies as tools. By encouraging consumption, these tools engage people's minds more than ever with consumption. This preoccupation draws humanity into an artificial reality by making its non-needy desires seem to be a need. In this artificial reality, humanity is first alienated from itself and then socially separated. These excesses in humanity's understanding of consumption threaten our resources and future generations. If the mind of the postmodern world, where production has been thrown back,

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel Kültür Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, mucahityaz@outlook.com, ORCID No: [0000-0003-1207-4747](https://orcid.org/0000-0003-1207-4747)

Atıf/Citation: Yaz, M. (2022). Postmodernizmde Tüketim, Medya ve Bilgi Teknolojisi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 113-123.

GİRİŞ

Postmodern terimini incelediğimizde modernite karşıtlığını ifade eden “post” öneki ile karşılaşırız. Bu önek bize moderniteden kopuşu veya bir kırılmayı ima eder (Sungur, 2016:27). Modernite ise 5. yüzyıldan itibaren eskiden yeniye geçişi ifade etmek için kullanılan modern kelimesinden türemiştir ve kullanılması 17. ve 18. yüzyıllara dayanan bir kelimedir (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 33). Modernite karşıtlığını esas alan postmodernizm, ilk olarak II. Dünya Savaşı’ndan sonra çeşitli alanlarda ortaya çıkmış, 1980’lerde revaç bulmuş ve hâlâ devam etmekte olan bir süreçtir (Hatipler, 2017:34).

Bu sürecin içine dahil olan postmodernizm hakkında görüş beyan eden düşünürler olmuştur. Bunlara örnek vermek gerekirse Nietzsche, Kierkegaard, Husserl, Max Stirner’i sıralayabiliriz. Bu düşünürlerin her biri postmodernizme kendi açılarından bakarak postmodernist anlayışın gelişmesine katkı sağlamışlardır. Nietzsche, postmodernist görüşünü “Tanrı öldü”(Nietzsche, 2003: 119) bağlamından bakarak geneller. O’na göre aklın Tanrı olarak addedilmesi tutarsızlık doğurmaktadır. Bu bağlamda modernite karşıtlığını savunarak postmodern dünyanın aklın dayatmalarından kurtulması gerektiğini savunur (Yaylacı, 2019: 69).

Kierkegaard’e göre ise birey tek anlamlı varlıktır. Bu yüzden toplumsal dayatmalar olmadan birey kendi hayat yolunu kendi seçmeli ve takip etmelidir (Tatar Kırılmış, 2018: 992). Bu görüşe eş değer bir görüş beyan eden Husserl ise şeylerin özüne dönelim ve sorgulayalım görüşü ile bireyi öncelediğini açıklar (Husserl, 2014: 27,28). Zamanla bu düşünsel hareket her şeye muhalif bir yaklaşıma dönüşür (Canlıoğlu, 2019: 18,21). Stirner ise bu muhalifliği biraz daha üst seviyeye taşıyarak postmodernizmin temel ilkesi olan anarşizmi savunmuştur (Küçükalp&Cevirici, 2019: 35)

Etimolojik tarihi bu şekilde olan postmodernizmin sınırlarını ve ne olup ne olmadığını belirlemek için özelliklerini bilmek gerekir. Bu özellikleri bilmek postmodernizmin çeşitli alanlardaki göstergelerini kavramak adına bizlere yardımcı olacaktır. Özellikle makalemizin konusunu ihtiva eden postmodernizmin tüketim, medya ve bilgi teknolojisi üzerindeki etkilerini netleştirebilmek için postmodernizmin öncüllerini bilmeye muhtacız. Bu yüzden giriş kısmını oluşturduğumuz bu bölümde postmodernizmin

Postmodernizmde... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
özelliklerine değineceğiz (Timur, 2017: 7-9). Postmodernizmin özelliklerini
şu şekilde sıralamak mümkündür:

*Postmodernizm, modern hayat sonrasında ortaya çıkan ve her alanda
hiçbir kural tanımayan karşı bir tepkidir.

*İnsanın yapısında varolan sonsuzluk hissinin dışı vurumudur.

*Her şeye şüpheyle yaklaşmayı gerektiren mutlak kabulü kabul
etmeyen bir sistemdir.

*Postmodernizm, ırkları, inançları, memleketçiliği ve kimliği kabul
etmeyen bir akımdır.

*Postmodernizm anarşi, düzenin yıkılması ve merkezi kontrolün
ortadan kalkmasını amaçlar.

*Her şeyde farklılık, farklılığı incelemek, tabuları yıkmak, tüm
değerlere şüpheyle yaklaşmak, yeni problemler üretmek ve bunları yaparken
de yerine herhangi bir çözüm önermemek postmodernizmin diğer
özelliklerindedir.

Bu şekilde özelliklere sahip olan postmodernizm birçok alanda
etkisini göstermiştir ve hâlâ göstermektedir. Bu alanlardan birkaçı olan
konumuzun da asıl merkezini teşkil eden alanlar tüketim, medya ve bilgi
teknolojisi alanlarıdır.

1.POSTMODERNİZM VE TÜKETİM

Tüketim, sıradan bir fiilden farklı olarak, insan hayatını biçimlendiren
bir eylemdir. Tüketimin bu denli yön verici etken olabilmesi insanın varoluş
prensibinde kendi hayatını idame ettirmesi bakımından çok önemlidir.
İnsanlar var olduğundan beri tüketim isteği gerek toplayıcılık gerek avcılık
ile başlamış ve günümüzde farklı bir boyuta bürünmüştür. İnsanların çağlar
boyu tüketim istekleri değişmiştir, bunda günün şartları ve o çağın popüler
kültüründen etkilenmesi söz konusu olmaktadır. Tüketim artık bir ihtiyaç
olmaktan çıkar bir ideoloji gibi baskı aracı haline gelmiştir. Jean
Baudrillard'a göre "Tüketmekte ya da tüketmemekte özgür olan savaş
öncesinin küçük tasarruflularının ya da anarşik tüketicilerinin artık bu sistem
de yerleri yoktur." (Baudrillard, 2013: 88) deyimiyle var olan ve çeşitlenen
ihtiyaçların insan üzerinde baskı kurduğunu ve yeni kurulan bu sistemde
tasarrufluğa yer olmadığı konusunda görüş belirtmiştir.

Tüketim tarihi seyir içinde değişik misyon ve isimlere bürünerek her
geçen gün formatını değiştirse de varlığını pekiştirip günümüze ulaşmıştır
(Hatipler, 2017: 33). Bunlar hazcı tüketim, plansız tüketim, gösterişçi tüketim
ve sembolik tüketim olarak karşımıza çıkmaktadır (Azizağaoğlu ve

Altunışık, 2012: 33). Kişilerin tükettiği ürünleri diğer insanlara karşı gösteriş amacı taşıması gösterişçi tüketime, tükettiği nesnelere toplumda kıyas meselesi haline getiren kişiler ise kıyaslayıcı tüketime, insanların hazları ve istekleri doğrultusunda kendi benliğini tatmin etmesini sağlayan tüketimi hazzı tüketime, kendi konumlarını değerlendirirken veya farklı bir mevkide olduğunu belirtmek için yaptığı tüketimi sembolik tüketime örnek olarak değerlendirebiliriz (Hatipler, 2017: 34).

1.1.Postmodernizm, Kapitalizm ve Tüketim

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte dünyada değişen dengeler arasında kapitalizm anlayışı da değişmiştir. Buna paralel olarak Postmodernist anlayış adeta kapitalizmi araç olarak kullanmıştır. Dönüşen kapitalizm sadece üretime verdiği ehemmiyeti artık tüketime de vermiş, insanların üretime harcadığı zamandan arta kalan vakitleri tüketime ayırması konusunda hafta sonu tatili, yıllık izin gibi anlayışlar geliştirmiştir (Demirel ve Yegen, 2015: 119).

Günümüz dünyasında alışveriş yerleri, modern alışveriş merkezleri ruhsal ve zihinsel terapinin yapıldığı merkezlerdir (Özcan, 2007: 263). Alışveriş merkezlerinde insanların gündelik yaşamda neye ihtiyaç duyacakları âdeta ustalıkla tespit edilerek bu ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmış ve gününü geçirebilmesi için herşeyi mümkün kılacak şekilde dizayn edilmesi sağlanmıştır. Bu dizaynın ana sebebi insanın mutlu olma ihtiyacıdır nitekim mutluluk ve tüketim arasında bir bağ olduğunu son zaman yapılan araştırmalarda ortaya koymuştur (Bauman, 2008: 20). Özellikle yiyecek ve giyim ağırlıklı olmak üzere insanları özel hissettirebilecek, hayatın merkezine kendini koyabilmesini sağlayacak bir biçimde tasarlanması alışveriş merkezlerinin alışveriş eyleminden daha çok bir yaşam merkezi olarak insanlara sunulduğunu kanıtlar niteliktedir.

Geçtiğimiz yıl Mart ayında ülkemizde yaygınlığını arttırmaya başlayan Covid-19 pandemi süreci ile birlikte sokağa çıkma yasakları, sosyal mesafe kuralları dünya üzerinde sadece hijyen ve temizlikte değil her alanda belli dönüşümleri meydana getirmiştir. Bu dönüşümün en yeni ve köklü hali de varlığını insanlık varlığıyla eşdeğer olan tüketim alanında da yaşanmıştır. Tüketim hazzını tatmış ve bağımlı hale gelmiş insanlar, isteklerine ulaşım yolu olarak internet sitelerine, mobil uygulamalara yönelmişlerdir.

Mobil uygulamalara yönelen insanların ilgisini çekmek için görsel öğeler özellikle dikkat edilmesi gereken mühim konu haline gelmiştir. Pandemi süreciyle birlikte bizzat alacağı ürünü gözüyle görüp dokunamadığı için görsel öğelerin kusursuzluğu da bir o kadar ehemmiyet arz etmektedir.

Bu yüzden konumuzun ana başlıklarından olan postmodernizm ve medya ilişkisini ayrı bir parantezde işlemek anlaşılır olacaktır.

2.POSTMODERNİZM VE MEDYA

Sanayi devrimi ile mekanik gelişmenin hızlandığı dünyada medya da sadece yazılı medya olmaktan çıkmış ve artık gerek görsel gerek teknolojik aletler ile toplumda daha ulaşılabilir ve yaygın hale gelmiş, anlık gelişmeleri aktarmak daha da hızlanmış ve bilginin yayılımı, kullanışlılığı artmıştır. Medya ve kitlesel iletişim araçları artık toplumda daha etkili bir konuma gelmiştir. Medyanın insanları yönlendirici gücü artmış ve gündemi belirleyen en büyük etken olmuştur. Zamanla medya ekonomi alanında özellikle reklamlarda kullanılmıştır. Bu da üretim-tüketim zincirinin yegane tedarikçisi insanı yönlendirmiştir ve tüketim biçimlerimizi etkilemiştir. Tarih boyunca bu konuda fikir beyan eden düşünürler olmuştur.

Bu düşünürlerden biri olan Faucalt bu etkileşimi Panoptikon hapisaneleri örneği ile açıklar. Bu örneğe göre medya ve bilgi teknolojileri insanları daima gözetim altında tutan ve yönlendiren esaret merkezleridir (Kılınç Özülmez, 2019: 635). Bir başka değerli görüş beyan eden düşünür Deleuze'dür. O medyayı kültürel kayıt mekanizmasının en büyük dışlisi olarak görerek medyanın toplumları etkileyebilme gücüne vurgu yapmıştır (Mutlu, 2005: 40). Rorty ise farklı bir açıdan bakarak medyayı "oteriterlik olmadan otorite"ler üretmek olarak tanımlar (Uğural Yamuç, 2021:90). Bir başka düşünür olan Zizek, postmodern medyanın anlaşılabilmesi için onu oluşturan popüler kültürün bilinmesi gerektiğini savunur (Akıner&Arık, 2012: 2). Tüm bu düşünürlerle birlikte postmodernizmin medyaya etkisini gözler önüne süren düşünürlerden biri de Baudrillard'dır. O'na göre postmodern medya günlük yaşantımızı, kapitalizmin meta anlatılarıyla doldurmakta ve gerçekliğin dünyamızdan uzaklaşmasına yol açmaktadır (Dikmen, 2016: 5). Heidegger bu bağlamda "modern teknik haberleşme araçlarının insanı her saat onlarla cezbettiği, saldırdığı ve sürüklediği her şey, işte tüm bunlar bugün insana, çiftlik çevresindeki hususi tarladan, vatanın üstündeki gökten, gece ile gündüzün akışından, köydeki örf ve adetten, vatan dünyasının geleneğinden çok daha yakındır." (Heidegger, 2013: 12) diyerek medyanın insan üzerindeki etkisini ele almıştır.

Postmodern dönemin tüketiciliğine baktığımızda aslında doyurulması gereken şeyler gerçek manada nesnelere olmayıp bunlar aslında sembolik olarak isteklerin ve arzuların temin edilmesi veya doyurulması yönünde bir temsileyettir (Sarı, 2019: 561). Konumuza bu yönden yaklaştığımızda medya adeta bu amaç doğrultusunda kullanılacak en muazzam araçtır. Örneğin

maddi açıdan iyi bir durumda olmayan kişinin pahalı restaurantta yemek yemesi ve ardından fotoğraf çekerek bunu sosyal medyada paylaşması aslında onun hangi konum arzusu taşıdığını ve geçici de olsa arzusunu doyurmasına, asgari ücret ile çalışan birinin son model, en pahalı telefonu almak istemesi adeta bu uğurda yıllık elde edeceği maaşın yarısını vermeyi göze alması da bir bakıma TV programlarında gördüğümüz dizilerin etkisiyle ortaya çıkan arzular olarak örnek verilebilir. Nitekim David Harvey *Postmodernliğin Durumu* adlı kitabında “televizyonun kendisi geç kapitalizm döneminin bir ürünüdür ve bu niteliğiyle bir tüketimcilik kültürünün teşviki bağlamında ele alınmalıdır.” (Harvey, 1997: 79) diye dile getirmiştir.

Tüketim toplumunda medyanın etkisi ile oluşturulan doyum istekleri, tüketimin arzu ve haz amaçlı bir doğrultuda ilerlemesi hatta boyut atlamasında en büyük pay sahibidir. Bunun sonucunda artık insan medyayı değil, medyanın insana hükmetmesi meydana çıkmaktadır. İnsanlar bu arzularının peşinden giderek oluşturdukları karakter yapıları ile suni bir kimlik kazanmış olmakta ve her an değişme imkanı mümkün olan kendine yabancı bir hale bürünebilmektedir (Dal, 2017: 16). Böylece gelişen ve dönüşen medyada kendine yabancılaşan insan postmodern dünyada kendini bilgi teknolojilerinin hakimiyeti altına giren bir nesne olarak hissetmektedir. Bu açıdan ayrı başlık altında postmodernizm ve bilgi teknolojilerini incelemek konumuza geniş perspektiften bakmamıza fayda sağlayacaktır.

3.POSTMODERNİZM VE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ

Kelime manasına bakıldığında bilgi, insanların akılları ile ulaşabileceği olguların ve gerçeklerin bütününe verilen adlandırma diğer bir adıyla da malumat manasına gelmektedir (TDK, 1988: 294). Her geçen gün küreselleşen ve insanların arasındaki mesafeyi ortadan kaldıran başlıca gelişmelerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir. Bu teknolojik gelişmelerin başında bilgi ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler bayrağı en önde taşımaktadır (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 43). Zamanla büyük boyutlarla hayatımıza giren bilgisayar ve telefonların her geçen gün boyutlarının küçülmesi ile birlikte bilgi depolama kapasitesinin artması hem çok kullanışlı hale getirmiş hemde odalar dolusu kitaplara, haritalara ve materyallere ulaşmada kolaylık sağlamışlardır. Böylelikle bilgi transferleri hızlanmış, çalışmalar geniş kaynaklar ile donatılma imkanı bulmuştur. Bu gelişmeler neticesinde toplumlarda dönüşerek bilgi toplumlarına evrilmiştir ve aradaki mesafelerin ortadan kalkmasıyla insanların bilgiye ulaşması kolaylaşmış, iletişim imkanları artmıştır.

Bilgi teknolojileri zamanla farklı amaçlar için kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Bu kullanım yelpazesi iletişimden ticarete

çok geniş bir yelpaze olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzdendir ki bilgi teknolojileri özellikle ticaret ve tüketim ürünlerinin pazarlanmasında görsel teknolojileri bir bilgi aracı olarak kullanmışlardır. TV programlarının, billboardların, reklamların ürün pazarlama açısından önem arz etmesi yadırganamayacak bir gerçektir. Bunların kullanılması günümüzde daha da yaygınlaşmıştır ve bu yaygınlaşma faaliyetine her geçen gün donanımı daha da artan telefonları da eklemek mümkündür. İnsana ulaşılabilirliği bakımından daha hızlı bir yol olan telefonlar, bilgi teknolojisi olmaktan çıkarak adeta işlem bakımından bilgisayarların yerini almıştır. Özellikle günümüzde sosyal medyalara telefonlar ile ulaşmak daha kolay olabilmekte, bu da reklamların telefonlar aracılığı ile insanlara aktarılmasında kolaylık sağlamaktadır. Bununla birlikte günümüz iletişim araçları gerçek olmayan suni bir gerçekliği bize sunulabileceği en uygun teknolojidir. Telefon, bilgisayar ve TV ekranlarındaki mesajlardan, görüntülerden etkilenen nesne konumuna gelen insanlarda oluşan bu suni gerçeklik ve bunun insanda oluşturduğu arzular insanın benliğine ve çevresine yabancılaşmasına neden olur (Aytekin, 2014: 137). Nitekim bu konu hakkında Habermas da görüş beyan ederek “Yeni teknolojik gelişmeler genellikle bazı yeni düzenlemeleri de zorunlu kılar.” (Habermas, 2003: 40) demiştir.

Her toplum farklı kültürü, farklı bilgi birikimi olan insanlardan meydana gelmektedir. Bu da postmodernist anlayışın dünya üzerinde aynı noktalara temas eden bir görüş olarak ortaya çıkmasını imkansız kılmıştır. Toplumdan topluma değişen bu postmodernist görüşlerin yegane tek ortak noktası modernizm karşıtlığı ile doğması ve modernizm karşıtlığı ile ilgili görüş geliştirmesi diyebiliriz. Bu farklı postmodernist anlayışın çeşitliliği bilgi teknolojileri konusunda da farklı uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur, özellikle modernite karşıtlığı olarak eskiye dönüş, tarihi figürlerin bazı reklamlarda canlandırılması söz konusu olmuştur. Buna Türk toplumuna mal olmuş sanatçılardan Kemal Sunal, Zeki Müren gibi sanatçıların banka reklamlarında canlandırılmasını örnek verebiliriz. Restorantlarda yapılan sunumlarda da bu postmodernist anlayışların tezahürü olarak eski tabak, çatal bıçakların bir benzerlerini ile sunulması da aynı zamanda karşılaştığımız uygulamalardandır. Her ne kadar postmodernist anlayışla teknolojik vasıtalar ile bize sunulan şeyler aslında birer suni gerçeklikten öteye gidememekte ve ne kadar cilalanıp boyansa da temeli sağlam olmayan binalar misali modernite yağmurundan kaçarken suni gerçeklik dolusuna tutulmaktan başka çare olmadığını bizlere göstermektedir.

Pandemi ile birlikte rağbetin arttığı bir diğer bilgi teknoloji sektörü olarak karşımıza online alışveriş uygulamaları çıkmıştır. Sokağa çıkma yasakları, pandeminin yayılışı ile birlikte bu uygulamalar büyüme oranlarını

kat kat arttırmıştır. İnsanın alışveriş ihtiyacı muazzam görsel uygulamalar ile süslenen online alışveriş uygulamaları adeta tüketim çılgınlığına dönmüştür. İnsanlar virüsten kaçarken tüketim çılgınlığı virüsüne yakalanmıştır. Dışarı çıkamamanın verdiği psikolojik baskının tüketim çılgınlığına dönüşmesinde en büyük etken olmuştur. Muazzam bir şekilde yerleştirilen görsel öğelerin büyümesine kapılmıştır. Bu şekilde postmodern dönemde nesne haline gelerek kendine gitgide yabancılaşan insan figürü, medya ve bilgi teknolojilerinin tüketime hizmet etmesiyle muazzam bir tüketim ağının içinde kendini bulmuştur.

SONUÇ

Postmodernizmin modernite karşıtlığı zamanla medya ve bilgi teknolojilerini araç olarak kullanan tüketim çılgınlığının ve bu uğurda insanlara sunulan suni gerçekliğin yegane sorumlusu olmuştur. İnsanın özünde var olan tüketim anlayışının zamanla ihtiyacı tüketmek yerine istekleri tüketmek zihniyetine bürünmesi tüketimin boyutlarını değiştirmiştir. Âdeta postmodern dünyada insan, üretmek için değil de tüketmek için var olan kendine gittikçe yabancılaşan nesne haline gelmiştir ve hâlâ gelmektedir. Hayatta insan fitratı gereği insan, üretim için var edilmişken insanın günümüz dünyasında tüketim için varolmuşçasına yaşıyor olması ilk önce bireysel yabancılaşmayı daha sonra da toplumsal ayrılıkları beraberinde getirmektedir. Bu durum bizlere postmodernizmin en büyük destekçisi olan kapitalist düzeni anlatmaktadır. Günümüzde tüketim kapitalizmin etkisiyle insanlığı ihtiyaçları dışında tüketime sevketmekte bu durum gereğinden fazla tüketen daima zihinleri tüketimle meşgul olan insan figürlerini ortaya çıkarmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte postmodernizmin tek destekçisi elbette ki kapitalizm değildir. Bu noktada medya araçlarını da belirtmemiz gerekir. Günümüzde değişen ve dönüşen aynı zamanda muazzam bir hızla gelişen medya, insanların fikirlerini ve tüketim anlayışlarını kökten değiştirebilecek güce sahiptir. Özellikle herkesin evinde bulunan televizyonlar, bilgisayarlar ve ceplerimizdeki telefonlar sayesinde reklamcılık sektörü her eve ve her zihne girmeyi başarmıştır. Bu araçlar sayesinde tüketimin daima zihinlerde güncel tutulması sağlanarak geliştirilen online alışveriş uygulamaları ile ihtiyaç dışında insanları âdeta tüketime zorlayan bir kasırga kopartılmıştır. Medyanın bu şekilde insan zihnindeki tahribatı tüketim çılgınlığına dönüşerek üretime değer vermeyen tüketimi önceleyen zihinler ortaya çıkarmış ve bu zihinlerden teşekkül eden nesiller de geleceğimizin en büyük tehditleri olmuşlardır. Toplumdaki her bireyin bu tehlikeden haberdar olması ve israftan kaçınması gerekmektedir.

Postmodernizmin yardımcılarından biri de elbette ki medya ile gelişen bilgi teknolojileridir. Postmodern dünyada kuralsızca gelişen alanlardan biri olan bilgi teknolojileri bilginin bolluğunu ve kullanımını arttırırken aynı zamanda değersizleşmesini ve yanlış yerlerde değerlendirilmesini de sağlamıştır. Buna örnek olarak tüketimin bilgi teknolojilerini fütürsüzca kullanmasını verebiliriz. Artan bilgi teknolojileri ile tüketim çılgınlığının boyutu büyüyerek insanlığı tehdit etmektedir.

Bütün bunlarla birlikte postmodernizm, tüketim, medya ve bilgi teknolojilerini incelediğimiz bu çalışmamızda günümüz sistematüğini gözler önüne sermeye çalıştık. Makalemiz bir giriş çalışması olup bu konuda söylenecek sözler çoktur. Yapılan çalışmalar postmodernizmin insanlık üzerindeki çeşitli etkilerini gösteren herkesin kendi penceresinden baktığı yüzeysel çalışmalardır. Özellikle makale konumuzun daha detaylı incelenerek tehlikenin farkına varmak ve insanlık için çözümler üretmek gerekmektedir. Postmodern anlayışın araç olarak seçtiği kapitalizm, medya ve bilgi teknolojilerini iyiye yönlendirmeyi başarmak her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulan bir üretimi beraberinde getirmektedir. Üretimin gözardı edilip tüketim toplumu haline gelmemiz yabancılaşmayı ve kaynaklarımızı tüketmeyi beraberinde getirmektedir. Bu konuyla ilgilenen herkesin geniş perspektiften bakarak bu tehlikeye çözüm üretmesi elzemdir. Bu üretim gelecek nesillere olan borcumuzdur.

KAYNAKÇA

AKINER, N. & ARIK, B. (2012). “21. Yüzyıl İletişim Çağının Yaşayan Dâhisi: Slovaj Žižek”, *Atatürk İletişim Dergisi*, (3), 1-18.

AYTEKİN, M. (2014), “Postmodern Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyon”, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 7 , 127-142.

AZİZAĞAOĞLU, A., ALTUNIŞIK, R. (2012) “Postmodernizm, Sembolik Tüketim ve Marka”, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33-50.

BAUDRİLLAD, J. (2013). *Tüketim Toplumu*, (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Z. (2011). *Yaşam Sanatı*, (A. Sarı, Çev.). İstanbul: Versus Kitap.

CANLIOĞLU, M. B. (2019), “Fenomenolojik Postmodern Pragmatist Değerler Eşliğinde Eklektik Siyaset Kuramına Giriş”, *JEBPIR*, 5(1), 17-34.

DAL, N. E. (2017), “Tüketim Toplumu Ve Tüketim Toplumuna Yöneltilen Eleştiriler Üzerine Bir Tartışma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 1-21.

DEMİREL, S., YEGEN, C. (2015), “Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü”, *İLEF Dergisi*, 2(1), 115-138.

DİKMEN, M. (2016), *Jean Baudrillard ve Postmodernizm* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

HABERMAS, Ü. (2003). *İnsan Doğasının Geleceği*, (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.

HARVEY, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*, (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınevi.

HATİPLER, M. (2017), “Postmodernizm, Tüketim, Popüler Kültür ve Medya”. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 32-50.

HEİDEGGER, M. (2013). *Olmaya Bırakılmışlık*, (M. Keskin, Çev.). İstanbul: Avesta Basın Yayın.

HUSSERL, E. (2014). *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*, (A. Kaygı, Çev.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

KILINÇ ÖZÜÖLMEZ, P., (2019), “Michel Foucault'nun İktidar ve Özne Kavramsallaştırmasına Gözetim Sorunu Üzerinden Bakmak: Black Mirror – Arkangel”, *Selçuk İletişim Dergisi*, 12 (2), 630-655.

KIRILMAZ, H., AYPARÇASI, F. (2016), “Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları”, *İnsan&İnsan Dergisi*, 3(8), 32-58.

KÜÇÜKALP, K., CEVİRİCİ, S. (2019), "Postmodern Anarşizm ve Temsil Sorunsalı", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 32-53.

MUTLU, O., (2005), “Arzunun Devrimi ve Medya”, *Selçuk İletişim Dergisi*, 4 (1), 38-41.

NIETZSCHE, F. (2003). *Şen Bilim*, (L. Özaşar, Çev.). Bursa: Asa Kitabevi.

ÖZCAN, B. (2007), “Postmodernizmin Tüketim İmajları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 261-273.

SARI, B. (2019), “Modernizmden Postmodernizme Tüketimin Evrimi Ve Ekonomi Politliğini Anlamak”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 554-568.

SUNGUR, E. (2016), *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.

TATAR KIRILMIŞ, İ. (2018), “Soren Kierkegaard'ın Varoluş Felsefesinin Postmodern Kurmacadaki Yansıması: Leyla Erbil'in Kalan Romanı”, *Journal of Turkish Language and Literature Dergisi*, 4 (4), 982-1001.

TİMUR, K. (2017), “Kural Tanımayan Bir İdeoloji: Postmodernizm”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 3, 1-9.

Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1988.

UĞURAL YAMUÇ, C. (2021). “Yeni Medyanın Pragmatizmle İlişkisi Üzerine Deneme”, *Yeni Medya Hakemli, Uluslararası, e-Dergi*, 2021 (11), 87-101.

YAYLACI, Y.E. (2019), “Postmodernizmi Nietzsche Üzerinden Temellendirme Denemesi”, *Türk Dili Dergisi*, CXVI (808), 68-73.

Yayına Geliş Tarihi:15/02/2022
Yayına Kabul Tarihi:12/06/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:124-143
ISSN: 2587-2206

NASDAQ 100 INDEX ESTIMATE WITH MACHINE LEARNING ALGORITHMS

Zeynep ŞENGÜL¹

Abstract

Investors want to know about the future to ensure maximum profit and minor losses before making an investment decision. Today, high-level fluctuations in the stock market are influenced not only by the economy, but also by external factors, resulting in sudden ups and downs. In this study, Linear, Polynetic, Sigmoid and Radial based Support Vector regression, Random Forest regression and K-nearest neighbors regression models were implemented using the daily closing values of the NASDAQ 100 index, which included 2016-2021 from www.investing.com, for the next day price estimate. Given the MSE, RMSE, MPE, and R² values set for model performance evaluation, the best estimate was given by Radial based Support Vector Regression.

The study concludes that the regressions of Radial based Support Vectors, Random Forest and the k-Nearest Neighbors can be preferred from machine learning algorithms used in practice instead of traditional econometric methods for future prediction in financial series.

Keywords: NASDAQ 100 Index, Support Vector Regression, Random Forest Regression, K - Nearest Neighbors Regression

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, zzeynepsengul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0461-6203

Atf/Citation:Şengül, Z. (2022). Nasdaq 100 Index Estimate With Machine Learning Algorithms. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 124-143.

MAKİNE ÖĞRENMESİ ALGORİTMALARI İLE NASDAQ 100 İNDEKS TAHMİNİ

Özet

Yatırımcılar, bir yatırım kararı vermeden önce maksimum kar sağlamak ve minimum zarara uğramak için gelecek hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. Bugün borsadaki yüksek oynaklıklar sadece ekonomiden değil, dış faktörlerden de etkilenerek ani iniş ve çıkışlara sebep olmaktadır. Bu çalışmada, www.investing.com'dan elde edilen 2016-2021 yılları arasında kapsayan NASDAQ 100 endeksine ait günlük kapanış değerleri kullanılarak bir sonraki gün fiyat tahmini için makine öğrenmesi algoritmaları olan Doğrusal, Polinomial, Sigmoid ve Radyal tabanlı Destek Vektör regresyonu, Rastgele Orman regresyonu ve K-en yakın komşular regresyon modelleri uygulanmıştır. Model performans değerlendirme için belirlenen MSE, RMSE, MPE ve R² değerleri dikkate alındığında en iyi tahmini Radyal tabanlı Destek Vektör Regresyonunun verdiği belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında finansal serilerde gelecek tahmini için geleneksel ekonometrik yöntemler yerine uygulamada kullanılan makine öğrenmesi algoritmalarından Radyal tabanlı destek vektör, rastgele orman ve k en yakın komşular regresyonlarının tercih edilebileceği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: NASDAQ 100 Endeksi, Destek Vektör Regresyonu, Rastgele Orman Regresyonu, K-En Yakın Komşular Regresyonu

1. INTRODUCTION

It is difficult for all investors to make an investment decision in the globalized world today. This is due to continuous change and inaccurate situations. This process has a negative impact on investors' decision on investment.

The stock market's future price is an important issue of their predictability. Investors want to minimize the risk in their investments in stocks and maximize the profit. The stock market indexes are affected by any positive or negative events in the world, and have high uncertainty and high play. Because stocks are affected by many factors that are economic or not. It is not possible to make a definitive prediction because of this situation. Historical values are being looked at for the forecast of future prices of stock shares. The reason they're looking at past values is because they predict how stock market movements will be affected in an unusual situation.

These predictive methods have been partially successful for the future forecast due to the moving structures of stocks. Machine learning algorithms developed outside of traditional methods are now being preferred for stocks estimates.

This study is not at the level of daily data obtained between 2016 and 2021 of the NASDAQ index. The data was obtained from www.investing.com and the scikit-learn library was used by writing the application in python. So with the return of the series, it was analyzed using the Support vector machine, Random forest and the K-nearest neighbors algorithm. Error values are taken into account as a performance assessment.

2. LITERATURE

When the relevant literature is examined, it appears that machine learning algorithms and many analyzes have been carried out and are being used in the time series.

Meesad and Rasel (2013) estimated their work using the Support Vector Regression for market forecast. As time series data, the Dhaka Stock Exchange company has been compared using ACI limited company data by performing a Support Vector Regression estimate. The Support Vector Regression is said to be a strong predictor.

Filiz et al. (2017), in their study, they analyzed the BIST-50 index using machine learning methods and artificial neural network. Arguments for dependent variable BIST-50; DAX, S&P 500, BISTSIKAI, BISTMALI, FTSE, BISTBANK, Raw oil Price, Euro/Dollar Parity, interest rates and GOLDINDEX are used. The analysis uses the k-nearest neighbors, Naive Bayes, C4.5 and artificial neural Network models. The analysis results in the best performance showing the C4.5 algorithm.

Polamuri et al. (2019), they wanted to predict the market index behavior with a new method for analysis, and they used Linear Regression, Support Vector Regression, Decision Tree Regression, Random Forest Regression, and Extra Tree Regression from machine learning algorithms. They said the best predictor was a decision tree and Random Forest Regression.

Alhnaity and Abbod (2020) analyzed their work to find the closing value of the London Stock Exchange index, S&P 500 and Tokyo Stock Exchange indexes to the future market. In the analysis, Support Vector developed a model based on the methods of Regression, Ensemble ampiric Mode Parsing, genetic Algorithm, Reverse spread neural Network, and Weight Average analysis. They said that the new approach that was created by predicting and comparing the three-stage new model that they created after performing a single prediction with the analysis methods they used in the model they developed and those models was more accurate.

Vijh et al. (2020) the next day, the share shares used in the study perform analysis using the Artificial Neural Network and Rassal Forest algorithms to estimate the stock closing values. As input, the stock market opening price values, the highest values in the day, the lowest values in the day, and the stock exchange closing values are used. Average Square Error (RMSE) and Average Absolute percentage Error (MAPE) values are compared to analyze model performance values of estimates. Because the calculation results of the error values are low values, it has been found that the Artificial Neural Networks and Rassal Forest methods are appropriate methods for estimating stock closing prices.

Arslankaya and Toprak (2021) have used Polyinom Regression and Rassal Forest Regression, RNN, and Long-term Memory (LSTM) methods, which repeat deep learning methods, through machine learning methods to make stock price estimates in their work. The most effective result is the Random Forest Regression model, and the worst result is the Polinom Regression model.

3. MATERIAL and METHOD

3.1.Support Vector Machines

The support vector machine is a powerful machine learning algorithm developed by Vapnik. The support vector machine is an algorithm used to first perform classification (Vapnik, 1995). When the support vector machine is initially used as an algorithm capable of only two classification, this algorithm can be developed and divided into two and more classes and used in regression problems.

Support vector regression is based on minimizing risk. This makes it preferable in analytics. Support vector regression has functions for both linear and nonlinear data. Core functions are used for nonlinear models.

The support vector machine (SVM) has a linear separation function. This is used in data that can be separated linearly. The goal is to find the best classification plane for data. Given that we have a linear data set, an infinite number of hyperplanes can be drawn to best divide this data set into two classes. The maximum distance between these two classes is called the margin.

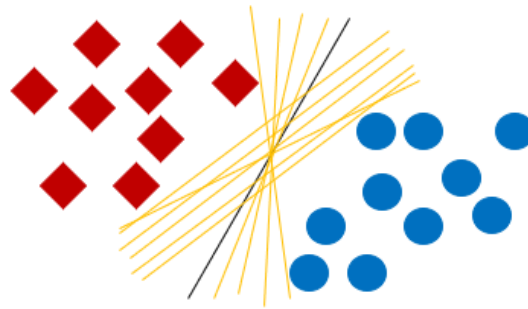

Figure 1.1: Classification separated linearly

The data contained in Figure 1.1 is linear. As shown in the figure, there are infinite hyperplanes separating these two classes. There is at least one error and one hyperplane that successfully separating these two classes.

Assuming that the data set is n elamen,

$$B = \{x_k, y_k\}, k = 1, 2, 3, \dots, n, y_k \in \{-1, 1\}, x_2 \in \mathbb{R}$$

The x_k input vector in the above function indicates that the y_k samples have fallen into the $\{-1, 1\}$ class.

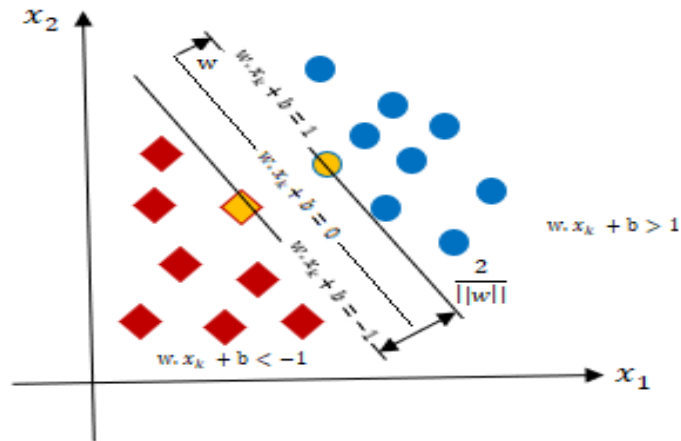

Figure 1.2: Suitable hyperplane and support vector machines

When the graph in Figure 1.2 is examined, the distance between $w \cdot x_k + b = 1$ and $w \cdot x_k + b = -1$ is $2/\|w\|$. The support vector machine is trying to make this distance too large. To obtain the anthems of my Maxima, the expression $\|w\|$ must be as small as possible.

$$w \cdot x_k + b = 0 \quad (1.1)$$

In the function in Equality 1.1, the weight vector w represents the threshold value b . The largest margin limit of samples in the dataset to find the appropriate hyperplane,

$$w \cdot x_k + b \geq 1$$

$$w \cdot x_k + b \leq -1 \quad (1.2)$$

The equation is expressed by the functions in 1.2. These functions indicate that the observations on the appropriate hyperplane are. $w \cdot x_k + b \geq 1$, as shown in the graph in figure 1.2, and the observations that fall below the appropriate hyperplane belong to class $w \cdot x_k + b \leq -1$.

For nonlinear data, the error rate may be higher when we split the data set linearly. Nonlinear support vector machine is used to minimize error

rate. The nonlinear support vector machine algorithm takes data into high-dimensional space where classification can be performed.

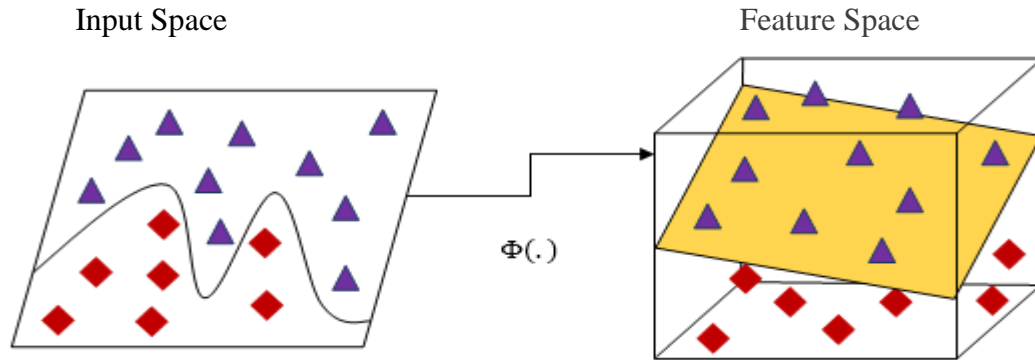

Figure 1.3: Example of two-class data that cannot be separated linearly

When Figure 1.3 is examined, data that cannot be separated linearly can be separated in high-dimensional property space. Thus, data that cannot be separated linearly can be separated with less errors than the linear-separable SVM algorithm and select the appropriate hyperplane without deviation. The nonlinear SVM equation is located in equation 1.3.

$$w \cdot \phi(x) + b = 0 \quad (1.3)$$

Given the equation in 1.3, the equations of the two classes are as shown in the equation in 1.4:

$$w \cdot \phi(x) + b = +1$$

$$w \cdot \phi(x) + b = -1 \quad (1.4)$$

The core function is used because moving data to a higher size on the support vector machine makes it difficult to multiply all values individually. The core function carries data into high-dimensional space. The $\Phi(x_i) \cdot \Phi(x_j)$ internal multiplication of the data being transported into space affects the training algorithm. Core function,

$$K(x_i, x_j) = \Phi(x_i) \cdot \Phi(x_j) \quad (1.5)$$

expressed.

As a result, the formula to be used to determine the appropriate hyperplane,

$$f(x) = \left(\sum \alpha_j y_j \Phi(x_i) \cdot \Phi(x_j)\right) + b \tag{1.6}$$

SVM is used for initial classification. The algorithm is developed with the diversity of problems and performs regression predictions. The support vector regression (SVR) functions like a SVM. The difference between the regression and the classification is that the hyperplane range remains maximum when classifying the data, while the regression problem remains maximum data in the hyperplane range.

The basis of the linear regression model is assumed that there is a linear relationship between the x and y variables, and that the y variable increases as x increases. Assuming that our data meets the conditions of equity in 1.7,

$$(y_1, x_1), \dots, (y_k, x_k), \quad x \in R^k, \quad y \in R \quad k = 1, 2, 3, \dots, k$$

$$f(x) = w \cdot x_k + b \tag{1.7}$$

In the equation x_k represents the input vector in k , the output value y_k , the w weight vector, b deviation. The purpose of the linear machine learning regression is to obtain the function that calculates y_k from x_k .

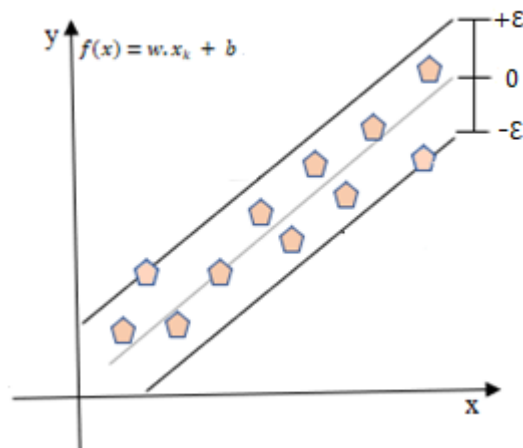

Figure 1.4: Linear support vector function

When the graph in Figure 1.4 is examined, all data is found between the hyperplane. But for all data, it does not apply.

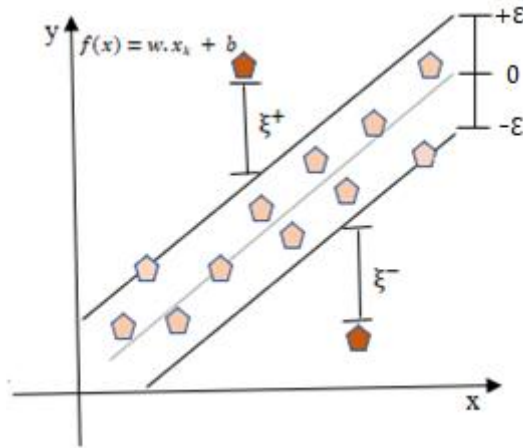

Figure 1.5: Linear support vector regression flexibility variable (ξ) and fault tolerance (ϵ)

When the graph in Figure 1.5 is examined, it is also shown that data is present between the hyperplane. Data other than hyper-correction indicates that there is no function for them. Not all data is between the hyperplane, resulting in deviations as a result of an estimate. To prevent this situation, the flexibility variable (ξ) is added. The corresponding equation is given in the equation 1.8:

When the graph in Figure 1.5 is examined, it is also shown that data is present between the hyperplane. Data other than hyper-correction indicates that there is no function for them. Not all data is between the hyperplane, resulting in deviations as a result of an estimate. To prevent this situation, the flexibility variable (ξ) is added. The corresponding equation is given in the equation 1.8:

$$\begin{aligned}
 y_k - w \cdot x_k - b &\leq \epsilon + \xi^+ \\
 w \cdot x_k + b - y_k &\leq \epsilon + \xi^- \\
 \xi^+, \xi^- &\geq 0, \quad k = 1, 2, \dots, N
 \end{aligned}
 \tag{1.8}$$

When using a linear model in data that can be separated linearly, in data that cannot be separated linearly, data is moved to higher-dimensional

space. This is how the nonlinear SVM works. The nonlinear core function is used instead of the internal multiplication to perform the nonlinear regression estimate. Nonlinear regression prediction function:

$$f(x) = \sum_{i=1}^l (\alpha_i^+ - \alpha_i^-) K(x_i, x) + b \tag{1.9}$$

is expressed.

In the formula, $K(x_i, x)$ refers to the Kernel function. Equals x_i and x_j 's internal multiplier in high-size input space (Tay and Cao, 2001).

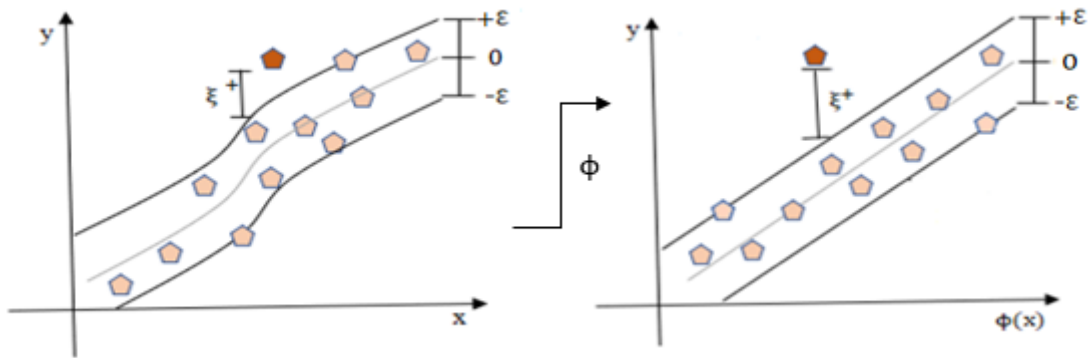

Figure 1.7: Support to Linear Vector Regression flexibility variable (ξ) and fault tolerance (ϵ)

The core approach is used in regression and classification problems. It provides performance-effective results due to flexibility in the DVM.

The most used core functions are linear core function, polynomial core function, radial-based core function, and sigmoid core function. This is why these four different models of the Support Vector Regression are used in the study.

The linear core function is the simplest core function. The linear core function is located in the equation in 1.10.

$$K(x, y) = x \cdot y \tag{1.10}$$

In the equation in 1.10, $x \cdot y$ creates an internal multiplication.

The polynomial core function is used in nonlinear models, not static.

$$K(x, y) = (1 + x \cdot y)^d \quad (1.11)$$

In the equation in 1.11, 1 refers to the constant term. d refers to the degree of polynomy.

The gamma (γ) parameter, also included in the radial-based core function, can be set. The correct value of this parameter plays an important role in the estimation algorithm. In Equality 1.12, the equation is located.

$$K(x, y) = (e)^{-\gamma \|x-y\|^2}, \gamma > 0 \quad (1.12)$$

The sigmoid function is a nonlinear SVR model. It is expressed in the relevant study where it performs well.

$$K(x, y) = \tan(\alpha x \cdot y + c) \quad (1.13)$$

In the equation of the sigmoid core function in 1.13, the α slope refers to the term c-cut constant.

3.2. Random Forest

The Random forest (RF) algorithm is the algorithm developed by Breiman (Breiman, 2001). As the RF algorithm is called, it consists of a lot of decision trees coming together, and each tree picks random data. After each tree completes its data process, the forest that occurs begins to vote by starting to classify. The class that gets the most votes gives the RF forecast.

In the RF algorithm, it has two regulating parameters, the number of rassal selected predictors (m) and the number of trees (J) occurring in the forest(Cutler et al. 2012).

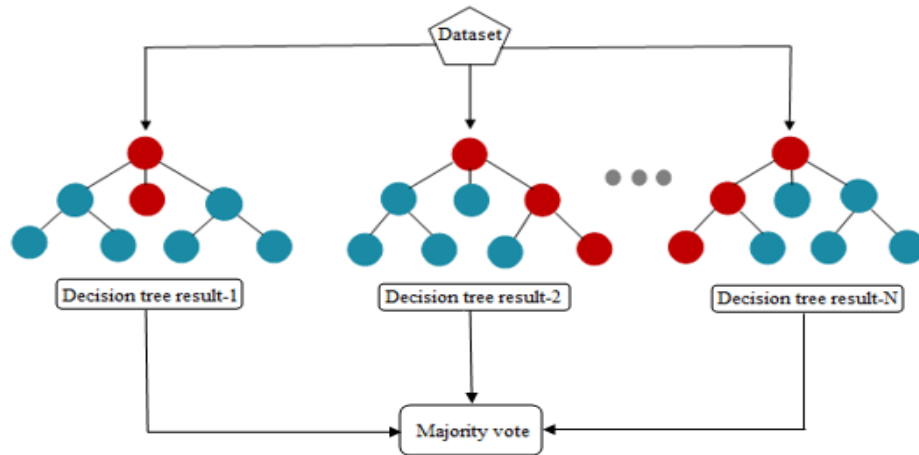

Figure 2.1: Random Forest

The decision tree algorithm shows the tendency to overlearn. The RF algorithm can overcome the problem of overlearning. Unlike the RF algorithm classification problem, it can also be used as a solution to regression problems due to problem variations.

$$E_{XY}(L(Y, f(X))) \quad (2.1)$$

The closer $f(X)$, to Y given in the loss function given in Equality 2.1, the smaller the prediction error. In the RF regression, the lost function is calculated by taking the error frame of the loss:

$$L(Y, f(X)) = (Y - f(X))^2 \quad (2.2)$$

3.3. k - Nearest Neighbors

k - Nearest Neighbor (k-NN) algorithm is used to solve classification and regression problems. This algorithm is one of the controlled learning methods, and its working principle is based on learning data. The data that is not classified is assigned to the most appropriate class based on the calculated distance compared to the data held in the training set (Mitchell, 1997).

The number of neighbors (k), distance measurement and weighting parameters that affect the operating performance of the k-NN algorithm.

The number of neighbors (k) has different characteristics depending on the values received. The class can be created by giving different values from k value 1 to the number of data. When assigning to the group with the closest neighbor in case k=1, the k's greater than the number of data can reduce the performance value by assigning non-similar data to the same group.

Although various distance measurement techniques are available as distance criteria, the most commonly used Euclidean distance measurement is. This distance measurement is the preferred distance measurement for measuring proximity in classification and clustering analyzes (Taşcı and Onan, 2016). Euclidean distance measurement:

$$d(x_i, x_j) = \sqrt{(x_{i1} - x_{j1})^2 + (x_{i2} - x_{j2})^2 + \dots + (x_{ip} - x_{jp})^2} \quad (3.1)$$

$$d(x_i, x_j) = \sqrt{\sum_{i=1}^p ((x_{i1} - x_{j1})^2)} \quad (3.2)$$

Other distance measures such as Chebyshev, Minkowski, Manhattan, Mahalanobis are also preferred.

Another important parameter is the assignment of the weight value. Neighboring data, which is closer to the data to be classified, is intended to benefit from the majority vote.

The method of determining the weight values used is calculated with formulas $\frac{1}{d}$ or $\frac{1}{d^2}$ to represent the distance between neighbors d (Doad and Bartere, 2013).

4. MODEL PERFORMANCE IMPROVEMENT METHODS

Mean squared error (MSE), root mean squared error (RMSE), mean percentage error (MPE), and R^2 criteria are used for performance assessments of the algorithms used in the application.

The error statistics show how closely the estimates obtained by the algorithm are closer to the actual values. The lowest error statistic value

shows the model that best matches data. The R^2 value is between 0-1. as you approach 1, regression indicates that the model alignment is good.

The statistical indicators and the R^2 formula are listed below.

$$MSE = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n e_t^2$$

$$RMSE = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n e_t^2}$$

$$MPE = \frac{100}{n} \sum_j \frac{e_j}{A_j}$$

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_i (y_i - \hat{y}_i)^2}{\sum_i (y_i - \bar{y}_i)^2}$$

5. PRACTICE THEORY

This study uses daily data from the NASDAQ index between 2016-2021. The data was obtained from investing.com and the scliti learn library was used by writing the application in python. The series is tested for stagnation by performing the ADF, PP, and KPSS unit root tests. Once the level is no longer stable, the series is rendered stable and the series is stabilized.

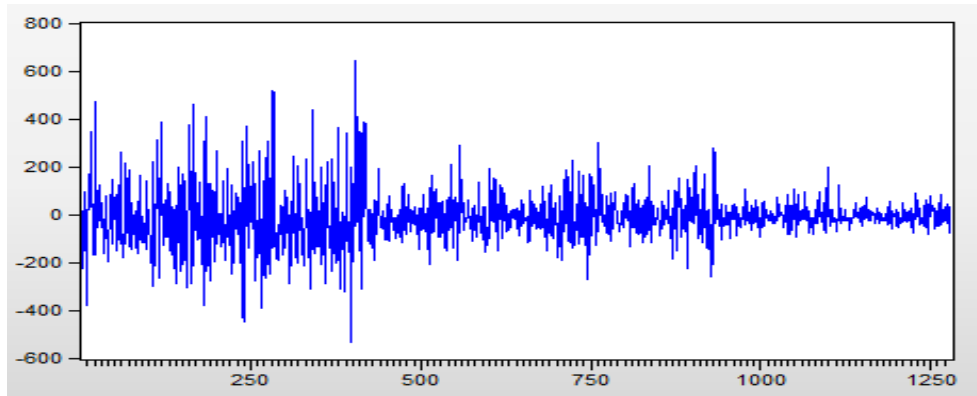
Table 5.1: NASDAQ return series unit root tests

ADF	-3,435***	-2,864**	-2.568*
PP	-3,435***	-2,863**	-2,567*
KPSS	0,739***	0,463**	0,347*

Note: ***, **, * indicates that empty hypothesis is rejected at levels %1, %5, and %10 respectively. It shows that the empty hypothesis for the KPSS test has not been rejected.

The graphic output for the NASDAQ return series is included in Graph 5.1.

Graphic 5.1: NASDAQ return series

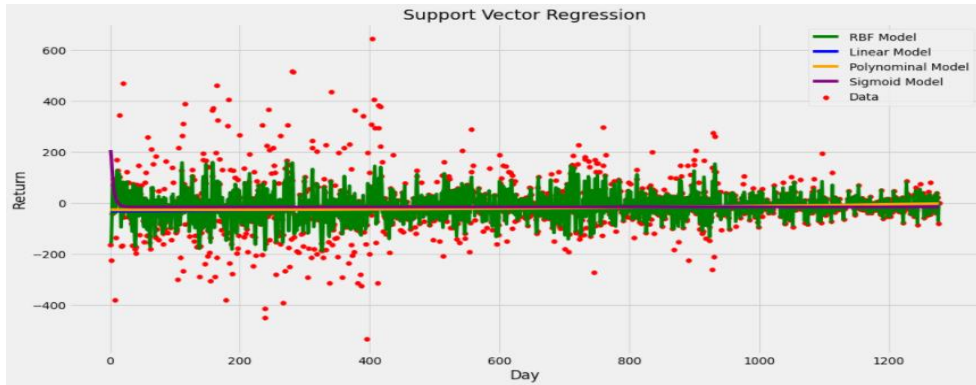
The Jarque-Bera test results applied to the NASDAQ return index are included in Table 5.2.

Table 5.2: Marker statistics

Statistics	Mean	Std. Dev.	Skewness	Kurtosis	Jarque-Bera
Values	-8.047588	109.5707	7.347708	0,654033	1097.74 (0.000)

Data can be processed and predicted by the support vector machine. Graph 5.2 contains a graphic of the series that has been applied to the Support vector machine regression prediction.

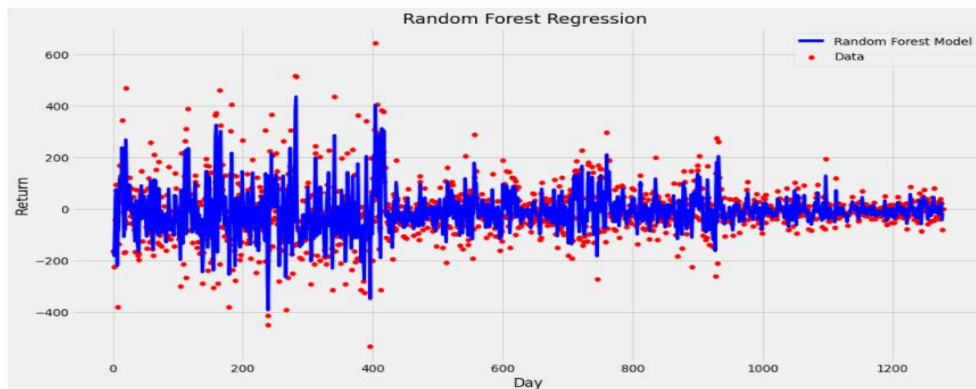
Graphic 5.2: Support vector machine

Graph 2 shows that the best-functioning support vector algorithm is Radial-based. It is observed that estimates are carried out by taking the majority of data for the NASDAQ return series. DVR-Linear, DVR-Polinominal and DVR-Sigmoid models are not working.

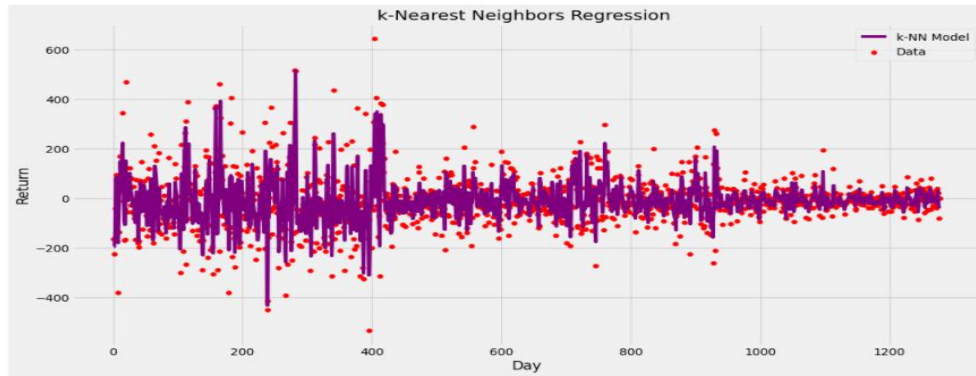
By estimating with the Random Forest algorithm, graph 5.3 is obtained.

Graph 5.3: Random Forest

Graph 5.3 shows that the random forest algorithm is running.

The graph obtained by performing the estimate of the k-nearest neighbors algorithm is included in Graph 5.4.

Graph 5.4: k - Nearest Neighbors

Graph 5.4 is analyzed to show that it is working efficiently in the K-NN regression, such as RBF-DVR and Random Forest regression.

The actual closing value for the next day is -0.12. to determine the algorithm that makes the most predictive estimate of -0.12, table 5.3 contains estimates for all regression models.

Table 5.3: Statistical values of estimation algorithms

METHOD	Estimation value	MSE	RMSE	MPE	R ²
Linear-DVR	-4.5992	12103.018	110.013	0.9352	0.0080
Polynomial-DVR	-1.5046	12096.366	109.983	0.8670	0.0076
RBF-DVR	-0.2203	10129.418	100.645	0.8636	0.6246
Sigmoid-DVR	-14.97	12046.321	109.755	0.8910	0.0040
Random Forest	-14.5085	11989.817	109.498	0.9391	0.8220
K-nearest neighbors	-39.295	15034.495	122.615	0.9312	0.5433

When table 5.3 is reviewed, the lowest value for all specified error statistics is RBF-DVR. The R² value is found to be the highest Rassel Forest algorithm, while the other highest value is RBF-DVR. The NASDAQ index, when estimated the next day by using historical yield values, shows that the

RBF-DVR algorithm, with its closest value of **-0.12** and the closest value of **-0.2203**.

6. CONCLUSION

In the constantly changing and globalizing world, it is difficult for investors to predict and invest in the future due to the sudden changes in the market. In the time series, artificial intelligence algorithms are preferred for the future prediction, unlike traditional methods.

The study uses the daily closing values of the NASDAQ index in 2016-2021, and because they are not stable at the serial level, returns are obtained to the series using Linear-DVR, RBF-DVR, Polynomial-DVR, Sigmoid-DVR, Random Forest regression and K-nearest neighbors regression algorithms. Error statistics are taken into account for model performance values. The Linear-DVR, Polynomial-DVR and Sigmoid-DVR from algorithms are seen on graphics that do not work. When the graphs are reviewed, it appears that the RBF-DVR, Random Forest regression and K-nearest neighbor regression are active. While R^2 values provide the highest value for Random Forest regression, the lowest error statistics are RBF-DVR. The RBF-DVR is again the most likely to give the next day's return value. Therefore, RBF-DVR is shown to have clearer results than other algorithms. The RBF-DVR algorithm is preferable for the best predictability in the time series, as maximum profits and minimal losses for investment decisions are important to investors.

With the results in mind, effective work can be done with machine learning algorithms instead of traditional econometric methods for the time series. For the financial time series, it is seen that the RBF-SVR, the choice of RF and k-NN regression, will be correct within the scope of the study and will shed light on the future estimated work.

REFERENCES

Alhnaity, B., & Abbod, M. (2020). A New Hybrid Financial Time Series Prediction Model. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 95, 103873.

Arslankaya, S., & Toprak, Ş. Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme Algoritmalarını Kullanarak Hisse Senedi Fiyat Tahmini. *International Journal of Engineering Research and Development*, 13(1), 178-192.

Breiman, L. (2001). Random Forests. *Machine Learning*, 45(1), 5-32.

Cutler, A., Cutler, D. R., & Stevens, J. R. (2012). Random Forests. In *Ensemble Machine Learning* (pp. 157-175). Springer, Boston, MA.

Doad, P. K., & Bartere, M. M. (2013). A Review: Study of Various Clustering Techniques. *International Journal of Engineering Research & Technology*, 2(11), 3141-3145.

Filiz, E., Karaboğa, H. A., & Akoğul, S. (2017). Bıst-50 Endeksi Değişim Değerlerinin Sınıflandırılmasında Makine Öğrenmesi Yöntemleri Ve Yapay Sinir Ağları Kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 231-241.

Friedman, J., Hastie, T., & Tibshirani, R. (2000). Additive Logistic Regression: A Statistical View of Boosting (With Discussion and a Rejoinder by the Authors). *The Annals of Statistics*, 28(2), 337-407.

Meesad, P., & Rasel, R. I. (2013, May). Predicting Stock Market Price Using Support Vector Regression. In *2013 International Conference on Informatics, Electronics and Vision (ICIEV)* (pp. 1-6). IEEE.

Mitchell, T.M., (1997). *Machine Learning*.

Polamuri, S. R., Srinivas, K., & Mohan, A. K. (2019). Stock Market Prices Prediction Using Random Forest and Extra Tree Tegression. *International Journal of Recent Technology and Engineering.*, 8(3), 1224-1228.

Taşcı, E., & Onan, A. (2016). K-en Yakın Komşu Algoritması Parametrelerinin Sınıflandırma Performansı Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Akademik Bilişim*, 1(1), 4-18.

Tay, F. E., & Cao, L. (2001). Application of Support Vector Machines in Financial Time Series Forecasting. *Omega*, 29(4), 309-317.

Vapnik Vladimir, N. (1995). The Nature of Statistical Learning Theory.

Vijh, M., Chandola, D., Tikkiwal, V. A., & Kumar, A. (2020). Stock Closing Price Prediction Using Machine Learning Techniques. *Procedia Computer Science*, 167, 599-606.

Zheng, C., Kasrowicz, C. G., & Saunders, C. (2017). Customized Routing Optimization Based on Gradient Boost Regressor Model. *arXiv preprint arXiv:1710.11118*.

Yayına Geliş Tarihi:18/02/2022
Yayına Kabul Tarihi:07/05/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:144-155
ISSN: 2587-2206

SINIRLI RASYONELLİK BAĞLAMINDA İKTİSADİ BİLGİ VE INFLUENCER TAKİBİ

İsa YEŞİLDAĞ¹

Özet

Geleneksel iktisada göre, birey tam bilgiye sahip ve bu bilgiyi kusursuz bir biçimde işleyebilen rasyonel bir varlıktır. Bunun yerine, davranışsal iktisat bireyin sınırlı rasyonel bir varlık olduğunu ve karar verme sürecinde kişisel, psikolojik ve çevresel diğer faktörlerin varlığını ve etkisini savunmaktadır. Bu bağlamda, davranışsal iktisat alanındaki geniş literatür sınırlı rasyonelliğin gerçekçi yönlerini ortaya koyabilmiştir. Günümüzde bireylerin günlük hayatında geniş yer kaplayan internet ve sosyal medya ağları nedeniyle de karar verici birimlerin karar verme süreçlerinde çevresel faktörlerin etkisi daha güçlü olabilmektedir. Bu noktada, bu çalışmada bireyin karar verme sürecine etki eden influencer takibi ve iktisadi bilgi arasındaki ilişki sınırlı rasyonellik açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınırlı Rasyonellik, Influencer, İktisadi Bilgi.

ECONOMIC KNOWLEDGE AND INFLUENCER FOLLOW-UP IN CONTEXT OF BOUNDED RATIONALISM

Abstarct

According to traditional economics, the individual is a rational being who has complete information and can process this information perfectly. Instead of this, behavioral economics argues that the individual is a limited rational being and the existence and influence of personal, psychological, and other environmental factors in the decision-making process. In this context, the extensive literature in behavioral economics has been able to reveal the real aspects of bounded rationality. Today, due to internet and social

¹ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Sosyal Değişme Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, isayesildag02@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3300-8466

Atıf/Citation:Yeşildağ, İ. (2022). Sınırlı Rasyonellik Bağlamında İktisadi Bilgi ve Influencer Takibi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 144-155.

media networks that occupy a large place in daily life of individuals, the effect of environmental factors can be stronger in decision-making processes of decision-making units. At this point, in this study, the relationship between influencer following and economic information, which affects decision-making process of the individual, is evaluated in terms of bounded rationality.

Keywords: *Bounded Rationality, Influencer, Economic Knowledge.*

GİRİŞ

Geleneksel iktisat, karar verme sürecinde rasyonalite kavramını esas almaktadır. Rasyonalite kelimesinin karşılığı “akılcılık” olmakla birlikte geleneksel iktisadın onayladığı insan tipi “homo-economicus” başka bir deyişle, akılcı insandır (Ünal, 2019: 575). Rasyonelliğe göre, iktisadi bireyler incelenen iktisadi alanda rasyonel davranışlar sergilerler; bu noktada eğer birey bu alana tüketici olarak giriyorsa en çok fayda için davranır, öte yandan üretici olarak giriyorsa da kârını maksimize etme yönünde davranışlarda bulunur ve o yönde tercihte bulunur (Öztürkmen, 2012: 1). Ayrıca, bu şartların da yerine getirilmesi için hedef ve araçlar konusundaki bilginin tam olması ve seçim konusunda bilinçli davranılması gereklidir. Bütün bu varsayımlar değerlendirildiğinde bilgi, tam ve maliyetsiz iken “homo-economicus”, en uygun bir biçimde bilgiyi işleme kabiliyeti ve hatta sınırsız bilgi yönetimine sahiptir. Ancak bilgi tam olmamakla birlikte asimetriktir. Bu nedenle bilginin kendisi maliyetlidir ve bütün bilgiye sahip olabilecek, onu kusursuz bir biçimde işleyerek en elverişli çözüme kavuşacak bir akıl da yoktur (Can Kamber ve Süslü, 2020: 328).

Bu noktada sınırlı rasyonellik, karar vericilerin kasıtlı olarak rasyonel olduklarını ileri sürer; yani amaca yönelik ve uyarlanabilirlerdir, ancak insanlar bilişsel ve duygusal mimarileri nedeniyle, bazen önemli kararlarda başarısız olabilmektedir. Bu bağlamda rasyonel davranış üzerindeki sınırlar iki türdedir: Birincisi prosedürel sınırlar veya normlar ki bunlar karar verme şeklimize sınır koyar. Bir diğeri ise, belirli seçimleri doğrudan etkileyen maddi sınırlardır. (Jones, 1999: 297). Bu bağlamda birey, tatmin edici karara yönelir.

İktisatta sınırlı rasyonalite kavramı Herbert Simon ile ilişkilendirilir. Simon (1957), sınırlı rasyonelliği, kusursuz matematiksel karar verme modeline yönelik alternatif bir fikir olarak ileri sürmektedir. Simon (1955)’a göre, bireylerin rasyonelliği onların sahip oldukları bilgi, zihinlerinin bilişsel sınırlamaları ve karar vermek için sahip oldukları süre ile sınırlıdır. Sınırlı rasyonalite, mükemmel (veya “küresel”) rasyonelitenin uygulanmasının pratik imkânsızlığı (mantıksal imkânsızlığı değil) fikrini

ifade eder. Simon (1959), “risk”, “belirsizlik”, “alternatifler hakkında eksik bilgi” ve “karmaşıklık” gibi kavramlarla rasyonelite sınırlarını addetmenin çeşitli yollarını tanımlar (Schilirò, 2012: 106). Simon (1959)’un sınırlı rasyonellikle ilişkili olarak ortaya koyduğu bu kavramlar, karar vericilerin günlük hayatlarında birer matematiksel robotlar olmadıklarını ve hem kişisel hem de sosyal faktörleri göz önünde bulundurarak iktisadi bir varlık tanımının yapılmasının gerekliliğini bizlere göstermektedir.

Bu bağlamda, bireylerin sınırsız iktisadi bilgiye sahip olmadıkları ve hatta sahip oldukları iktisadi bilginin bile karar vermelerindeki etkisinin araştırılması gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü bireylerin sahip oldukları bu sınırlı bilgi onları karar vermede işlerini kolaylaştırabilecek farklı yollara başvurmalarına neden olabilmektedir. Bunun en güncel örneklerinden biri de influencer takibidir. Influencer’lar, sosyal medya ortamında anlaşma yaptıkları kişiler veya şirketlerin ürünlerini veya hizmetlerini kabiliyetleri doğrultusunda takipçilerine sunar. Bu bireyler, ünlü olmadıkları halde fakat halk tarafından ünlü olarak kabul görmeleri nedeniyle ünlü kabul edilir. Ayrıca, pazarladıkları ürünleri ekran karşısında test ederek doğrudan etkiyi yansıttıkları için de halk tarafından güvenilir bulunmaktadır. Bu noktada, karar verme sürecinde, influencer tavsiyesi almak isteyen ya da farklı amaçlarla influencer’ları takip eden birey, bazen bireylerde tüketim anlayışını değiştiren veya bu anlayışa yön verebilen kişileri (influencer’ları) takip etmektedir (Yel ve Dalaylı, 2021: 95). Bu durum, karar verme sürecinde karar verme mekanizmalarını etkileyebilecek sosyolojik ve psikolojik birçok faktörün mevcut olduğunu ve bireylerin tamamen rasyonel varlıklar olmadıklarını göstermektedir.

1. SINIRLI RASYONALİTE KAVRAMI VE İKTİSADİ BİLGİ

Neoklasik iktisadi düşünce, bireylerin tamamen rasyonel varlıklar olduğunu savunmuştur. Bu görüşün dayandığı temel düşünce, bireyin hem mevcut fiyatlar hem de alternatifler konusunda eksiksiz bilgiye sahip olduğu düşüncesidir (Can Kamber, 2018: 170). Bu görüşte olan iktisatçılar, insanın sadece kendi çıkarını düşündüğü ve çıkarının gerektirdiği davranışı sergilediği için “homo-economicus” bir varlık olduğunu ileri sürmüşlerdir (Öztürk, 2017: 68). Bu bağlamda, rasyonel seçim kuramı, bütün bireylerin tam iktisadi bilgi sahibi varlıklar oldukları görüşüne dayanmaktadır. Rasyonel seçim varsayımı, bireyin sahip olduğu bu tam iktisadi bilgiyi, onun rasyonel kararlar vermesinin temeli olarak kabul eder (Baloğlu, 2011: 218-220). Öte yandan, davranışsal iktisat ile ekonomi ve psikoloji başlıkları altındaki geniş literatür, gerçekte rasyonelitenin ne şekilde ve hangi durumlarda ekonomide varsayılan rasyoneliteden farklılaştığına anlam

vermeye çalışmıştır. Bu bağlamda, sınırlı rasyonellik Herbert Simon'un 1950' lerdeki katkılarına kadar dayanmaktadır (Lee, 2010: 1).

Simon'a göre rasyonellik, her durumda ya da her koşulda amaca ulaşabilmek için bireyin uygulaması gereken davranışları ifade eder. Sınırlı rasyonellik, eyleyenlerin karar verebilmek için ihtiyaç duyulan bilgiye yeterli derecede sahip olma, elde edilen bilgiyi anlamlandırma ve doğru kararın ne olabileceği yönünde çevresel müphemiyetle sınırlandırılmaları durumunu gösterir (Beşkaya ve Ursavaş, 2014: 10). Bunun dışında, rasyonalite örneğin, sosyal normların kabulünden farklı ve belki de ona karşı olan belirli seçim türlerine yol açacak kararlar için net kriterler vermez. Nitekim rasyonellik varsayımı kasıtlı eylemin açıkça psikolojik özelliklerle veya sosyal normlarla ilişkili olabileceğini hesaba katmamıştır (Demeulenaere, 2014: 517). Bu bağlamda Robles, sınırlı rasyonalitenin gerçekçi bir yönünü, toplumsal çevrenin bireysel karar verme sürecini nasıl etkilediğini hesaba katan gerçekçi bir teori olarak belirtir (Robles, 2007: 45). Yani, bireylerin tamamen rasyonel olmadıklarını belirtmenin önemli bir yönü toplumsal veya sosyal varlıklar olmalarıdır.

Sınırlı rasyonalitenin gerçekçi bir diğer yönü, faillerin gerçek dünya hakkında ekonomik kararlarla karşı karşıya kaldıklarında sınırlı bilgilerini de hesaba katan eksik bilginin gerçekliğidir (Limitada, 2012: 34). Bu noktada, bireyler hesaplama yeteneklerinin sınırlarıyla da karşı karşıyadır (Alm, 2011: 3). Sınırlı rasyonelliğin yine önemli ve gerçekçi olan bu yönü ise bireylerin veya karar vericilerin kişisel yönlerinin değişkenlik gösterebileceklerini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, sınırlı rasyonalitede amaç, rasyonelliğin varsaydığı pratik olarak sınırsız zaman, bilgi, hafıza ve diğer sonsuz kaynaklarla donatılmış göksel varlıklara karşı gerçek insanların nasıl kararlar aldığını anlamaktır (Robles, 2007: 45).

Eğitim kurumlarından ve ekonomik konularda uzmanlaşmış medyanın artan sayıda finansal haberlerinden kaynaklanan iktisadi bilginin aktarımı ise, göz ardı edilmeyecek kadar geniş çaptadır (Philippe, 2001: 444). Fakat bilginin tam olduğu durumu söz konusu olsa bile, bilginin anlamı ve bireyin davranışlarında yansımaları, insanın duygusal ve zihinsel durumuna bağlıdır. Bilgi bu iki süreçten geçip işlendikten sonra birey için bir anlam ifade edebilmektedir (Samırkaş Komşu ve Akboz, 2019: 18). Bununla beraber, bireylerin edindikleri iktisadi bilginin temeli de değişkenlik göstermektedir. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarına verdikleri harçlık onların iktisadi bilgisini ya para biriktirme ve tasarruf etme alışkanlığına ya da tüketmek için harcama alışkanlığına yönlendirir. Tahmin edilebileceği gibi bu durum, alınan harçlığın miktarına göre değişkenlik

gösterir. Fakat her iki durumda da bireyler maksimum fayda yerine belirli koşulları göz önünde bulundurarak karara yönelmektedirler.

Bireylerin sürekli olarak yeterli zamana sahip olmaları, tam bilgiye sahip veya sahip oldukları bilgiyi eksiksiz bir şekilde kullanarak başka faktörleri ve kişileri hesaba katmadan karar verebildiklerini söylemek anlamsızdır. Eyleyicilerin karar verme durumlarını etkileyebilecek birçok faktör olabilmekle birlikte bazen karar verme durumlarının başkaları tarafından etkilenmesi arzusunda bile olabilmektedirler.

Bilgi yönünden sınırlı rasyonelliği rasyonellikten ayıran kısım sadece bireylerin eksik bilgisi değil, bu bilgiyi kullanabilmek için aynı zamanda ek bilgiye ihtiyaç duymaları durumudur. Yani bireyler, sahip oldukları bilgiye yön verebilmek için bile başkalarının bilgisine ve bu bağlamda etkisine ihtiyaç duymaktadırlar. İnsanlar, her edinmek istedikleri bilgiyi sınırlı rasyonellikten kaçabilme anlamında kullanmak isteyebilir fakat yine de kararlarını yönlendiren temel unsurun sınırlı rasyonellik olduğunu belirtmek mümkündür. Bu noktada, çalışmada, günümüzde bireylerin sadece iktisadi kararlarını değil aynı zamanda bireyleri başka birçok yönden etkileyebilen influencer'lar, iktisadi bilgiyle bağlantısı açısından ve sınırlı rasyonellik bağlamında ele alınmaktadır.

2. KARAR VERME MEKANİZMASI VE INFLUENCER KAVRAMI

Karl Polanyi (1986) “gömülülük (embeddedness)” terimi ile faillerin sosyal bağlamdan ayrı bir şekilde karar veremediğini savunmaktadır (Kabaş, 2013: 23). Başka bir deyişle, ona göre, bireylerin ekonomik eylemleri her zaman sosyal ilişkiler ağlarının ayrılmaz bir parçasıdır (Machado, 2011: 119). Bu bağlamda, ekonomilerin –geçmişte ve şimdide- toplumsal ilişkiler ve kurumlarda gömülü ya da iç içe geçmiş olduğunu belirtmektedir (Gemici, 2008: 6). Son zamanlardaki sosyal ağ platformlarının gelişimi ve değişimi nedeniyle de iktisadi davranışların ya da diğer davranışların başka kullanıcılar tarafından (sosyal ağ platformlarında) basitçe şekillendirilmesi mümkün olabilmektedir. Nitekim artık günümüzde iktisadi ve diğer her türlü davranış biçimi teknolojik cihazlarla iç içe geçmiş veya dijital sosyal ilişkilerde “gömülüdür”.

Micheal Hauben, sosyal ilişkilerin zaman ve mekân sınırları tanımaksızın internetle veya sanal ortamlarla iç içe geçmesine dikkati çekmiş ve 21. yüzyıl bireylerini “Netizens” olarak tanımlamıştır. Ona göre, toplumsal ilişkilerin sanal ortamlara taşınması, uzağımızdaki insanların bile yan komşusu olma ve insanların birbirlerinin hayatlarına dokunabilme durumunu ifade etmektedir (Hauben, 1997: 1).

Sosyal medya, bireylerin günlük hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Bunun sonucunda, sosyal ağ platformları sayesinde yaratılan ekoller ortaya çıkmıştır. İşte bunlardan bir tanesi de influencer mesleğidir. Bireylerin bir konu hakkında bilgi edinmek, (Örneğin, bu konu mizahta olabilir), bilinçli karar vermek veya sosyal ağ platformlarında vakit geçirmek gibi başka nedenlerden dolayı takip ettikleri influencer'lar gerçekten de insanların davranışlarına ve fikirlerine yön verebilmektedirler (Gedik, 2020: 367 ve Yaman, 2021: 956). Mevcut düzende influencer'lar ve karar verme mekanizması arasında yani takipçiler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bireylerin, iktisadi ve diğer kararlarına yön verebilme konusunda herhangi bir insanı tercih etmek yerine influencer'ları tercih etmesi de bu durumu gözler önüne sermektedir.

Bireylerin gündelik hayatta tamamen rasyonel varlıklar olmadıklarının diğer bir yönü de toplumların kapitalizm anlayışıyla bireylerde yarattığı “tüketiyorum o halde varım” mottosu veya hayat felsefesidir (Bayhan, 2011: 246). Bu noktada, “sosyal medya ve sosyal ağ platformları pazarlama yöneticileri ve araştırmacıları için artan bir ilgi görmeye başlamıştır. Bu nedenle, artık sosyal ağ platformlarının kullanımı hızla artmış, şirketler markaları için farkındalık ve tanınırlık oluşturmak, gerçek müşterileri ile etkileşime geçmek ve potansiyel müşterileri çekmek için sosyal ağ sitelerini bir pazarlama aracı olarak kullanma eğiliminde olmuştur” (Zeren ve Kapukaya, 2021: 1039).

Sosyal medya, topluma veya bireylere hitap edebilecek şekilde tasarlanmaktadır. Bu noktada, sosyal medya, bireyin kendi fikir ve davranışlarını topluma veya bireylere sunabilme imkânı tanımaktadır (Tokay ve Akın, 2021: 60). Bu nedenle, halkın ünlü kabul ettiği sosyal medya influencer'ları, bireyin karar verme sürecinde önemli bir konuma sahiptir. Sosyal medya influencer'ları bloglar tweetler ve diğer sosyal ağ kullanımları aracılığıyla kitlelerin veya bireylerin (takipçilerinin) kararlarına yön verebilen bağımsız üçüncü taraf onaylayıcıları temsil eder (Freberg vd., 2010: 1). Influencer'ların kendilerini veya düşüncelerini sunuş tarzları birey tarafından kabul görebilmesi nedeniyle de bireyin karar ve tutumlarına etki edebilmektedir. Influencer'ın kendisini takip eden insanlara ne tür bilgiler aktarması gerektiğini de bilmek onun için her açıdan önemlidir. Bu bağlamda, takipçi kitesinin sadece nelere ilgi duyacağını anlamakla kalmaz aynı zamanda, bireylerin neleri arzu edebilecekleri yönünde değişik alanlarda içerikler üretip onlara sunar (Eysel ve Şen, 2020: 8-9).

Bu noktada, influencer'lar takipçi sayısına göre ve kitle hakkında bilgi sahibi olmalarına göre ikiye ayrılırlar: Oldukça fazla bir takipçi

kitlesine ulaşmış fakat bu kitlenin genel olarak nitelikleri ile nelere meyilli oldukları konusunda henüz yeterli bir bilgiye sahip olamamış influencer'lara "makro influencer'lar" denilmektedir (Güngör, 2021: 45). Makro influencer'lar marka ve reklamları çok sayıda kişiye yaymada oldukça etkilidirler. Buna karşılık, mikro influencer'lar, makro influencer'lara göre nispeten az bir takipçi kitlesine sahip ve bu takipçi kitlesiyle olan iletişim güçleri daha güçlüdür (Eyel ve Şen, 2020: 9).

Influencer'ların birey üzerindeki etkisini ele alan birçok araştırma (Michaelsen vd., 2022; Renchen, 2020; Yaman, 2021; Gönülşen, 2020; Tokay ve Akın, 2021; Eyel ve Şen, 2020; Şeker, 2021; Jarar vd., 2020) karar verme mekanizmasının tamamen tamamen rasyonel bir varlık olmadığını göstermektedir. Tanyeri Mazıcı ve Hekimoğlu Toprak (2020) gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda bireylerin iktisadi süreçte karar verme konusunda influencer'lardan etkilendiklerini ve bu süreçte özellikle güven konusuna dikkat ettiklerini tespit etmişlerdir. Burada bireyler için önemli olan nokta influencer'ın sahip olduğu takipçi sayısı değil eş, dost veya çıkar amacı gütmeyen bireylerin tavsiyeleridir. Michaelsen (2022) influencer'ların sempatik ve iyi tavsiyeler vermeleri sonucunda bireylerin kararlarına yön verebildiklerini tespit etmiştir. Bu bağlamda, failin gerçekten de her zaman sahip olduğu bilgisini kullanacak akla sahip olmadığı söylenebilir. Nitekim birey, sahip olduğu bilgiyi kullanmada kendisine yön verebileceğini düşündüğü başka bireylere, yani influencer'a başvurmaktadır. Yaman (2021) ise, influencer'ların statüsü ve ünlü kabul edilmesi yönüyle karar vericilerin fikirlerini ve davranışlarını etkileyebildiklerini belirtmiştir.

Jarar vd. (2020), influencer'ların sundukları ürünleri üzerinde denemeleri ve bunun sonucunda bireylerin ürün hakkında daha fazla bilgiye -özellikle başkasının deneyimi sonucunda elde edilen bilginin insan için daha mühim olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda- sahip olduklarını düşündürmeleri nedeniyle birey üzerinde etkiye sahip olduklarını tespit etmiştir. Fakat bu durum, belki de sadece iktisadi süreçte hazırlıksız ama yine de elde edeceği bilgiyi kendisi için tatmin edici bulmaya çalışan ya da kendisini iktisadi bilgisiyle, süreçte hazırlıklı olduğu konusunda ikna etme çabasında olan bir karar verme mekanizmasını sergilemektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, karar verme mekanizması iktisadi süreçte influencer'ın etkisine açık halde ve karar verme sürecinde "kolay yol" şeklinde değerlendirilebilecek olan influencer'ın yardımına başvurmaktadır.

Öte yandan, sosyal medya influencer'larının ikna edici kabiliyeti ve başarısı nedeniyle, onların bir organizasyon veya markayla olan bağlantılarını takip etmek veya belirlemek amacıyla bazı teknolojiler geliştirilmiştir. Böylece markalar için bir gönderinin görüntülüne, beğeni, yorum sayısı ve içeriklerini izleyebilmekte mümkün olmaktadır (Freberg vd., 2010: 1). Mevcut pazarlama düzenlerini influencer'lar ile şekillendiren şirketler ve bunun sonucunda influencer'lar ile şekillenen bir tüketim düzeni veya bir karar verme mekanizması ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar aslında sınırlı rasyonellik açısından bakıldığında sadece tüketici değil aynı zamanda üretici konumunda olan karar verici birimlerin diğer sosyal, bireysel ve çevresel faktörlere ne kadar açık olabileceklerini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Davranışsal iktisat, bireylerin kusursuz bir biçimde rasyonel olmadıklarını, bunun yerine Simon'un sınırlı rasyonellik anlayışının daha kabul edilebilir olduğunu savunmuştur (Can Kamber ve Süslü, 2020: 337). Kahneman ve Tversky bu durumda bir karar vericinin benimsediği çerçevenin, kısmen sorunun formülasyonu tarafından ve kısmen de karar vericinin normları, alışkanlıkları ve kişisel özellikleri tarafından kontrol edildiğini belirtmişlerdir (Kahneman ve Tversky, 1981: 453).

Karar vericiler tam bir iktisadi bilgiye sahip olsalar da bu bilgiyi kullanma kapasitelerinin sorgulanabilir olmasının yanında ürün ile ilgili güven konusunda influencer'ların fikirlerine ve deneyimlerine başvurabilmektedir. Bireylerin karar verme konusunda influencer'lara başvurmaları bu süreçte kolay yolu tercih ettiklerinin göstergesidir. Simon (1956) bu durumu "tatmin edici sonuç" kavramıyla tanımlamıştır. Bu kavramla Simon, karar vericilerin var olan kısıtlar altında "maksimum fayda" yerine "yeterince iyi" olanı tercih edeceklerini belirtmiştir (Kitapçı, 2017: 92).

Karar verme konusunda bu yönde kendini tatmin eden bireylerin sosyal, bireysel ve çevresel faktörlerin etkisinde kalmakta olduklarını belirtmek mümkündür. Nitekim birey, en iyi matematiksel işlemi yaparak en mantıklı ve maksimum sonuç veren sonuca değil, kendisinin de farkında olduğu çevresel faktörler sonucuyla kendi beklentilerini tatmin etmeye çalışmaktadır. Fakat bazı durumlarda bireyler, diğer faktörlerin etkisinde kalarak iktisadi veya diğer kararlara vardıklarının farkında değildirler. Influencer'ın statüsü veya etkisi sonucunda karar veren bireyler yine bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmada, iktisadi bilginin toplumsal

ve bireysel rolü influencer'dan hareketle, sınırlı rasyonellik bağlamında değerlendirmeye alınmıştır. Toplum, bireylerden oluşur ve toplumu oluşturan bu bireyler ancak sınırlı rasyonel varlıklardır. Bu bağlamda, iktisadi bilgileri ne olursa olsun karar verme sürecinde influencer'ın etkisine açık olan bireyler sadece influencer'ın güveni, statüsü veya takipçi sayısı değil bir fert olarak onun iktisadi süreçte nasıl davranması gerektiğini daha önce planlayabileceğini bilmelidirler. Nitekim takipçileri gibi kendileri de sınırlı rasyonel olan influencer'lar ürün hakkında sadece sahip oldukları kısıtlı bilgi veya deneyimle ürünü topluma sunarlar ve bireyleri iktisadi süreçte etkileme çabasına girerler. Bu noktada davranışsal iktisat, sınırlı rasyonellik kavramıyla bireyin eksiksiz bilgiye sahip olamayacağını hatta bu bilgiye sahip olsa da bunu tam bir şekilde işleyemeyeceğini savunmaktadır. Sınırlı koşullar veya çevresel faktörler iktisadi süreçte karar verme mekanizmasını etkileyen önemli unsurlardır.

Oysa geleneksel iktisat, hiçbir koşulda başka diğer faktörlerin etkisinde kalmadan, kendi çıkarları için maksimum fayda peşinde koşan ve bunu kendi başına elde edebilen iktisadi bir varlığı öne sürmektedir.

KAYNAKÇA

Alm, J. (2011). Testing Behavioral Public Economics Theories in the Laboratory. *National Tax Journal*, 63(4), 1-30.

Baloğlu, F. (2011). Rasyonelite ve Ekonomik Sosyoloji, *İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 0(26), 217-226.

Bayhan, V. (2011). Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: "Tüketiyorum Öyleyse Varım". *İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 0(43), 221-248.

Beşkaya, A. ve Ursavaş, U. (2014). Eski ve Yeni Kurumsal İktisat: Karşılaştırmalı Bir Analiz. 3(5), 1-16.

Can Kamber, S. (2018). Davranışsal İktisat ve Rasyonellik Varsayımı: Literatür incelemesi, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 168-199.

Can Kamber, S. ve Süslü, B. (2020). İktisadi Bilgi Sınırlı Rasyonelliği İyileştirmekte Avantaj Yaratır mı?, *İzmir İktisat Dergisi*, 35(2), 327-341.

Demeulenaere, P. (2014). Are There Many Types of Rationality?, *Papers*, 99(4), 515-528.

Eyel, C. Ş. ve Şen, B. (2020). Influencer Pazarlama ve Tüketicilerin Influencer'lara Yönelik Tutumlarının Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(5), 7-29.

Freberg, K., Graham, K., McGaughey, ve Laura A. (2011). Who are the Social Media Influencers? A Study of Public Perceptions of Personality. *Public Relations Review*, 37(1), 90-92.

Gedik, Y. (2020). Sosyal Medyada Yükselen Bir Trend: Influencer Pazarlama Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 362-385.

Gemici, K. (2008). Karl Polanyi and the Antinomies of Embeddedness. *Socio-Economic Review*, 6(1), 5-33.

Güngör, A. (2021). Dönüşen Pazarlama ve Influencer Pazarlama Uygulamaları. Nasyon: *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (7), 40-51.

Gönülşen, G. (2020). "Olumlu Marka İmajı Yaratmada Influencer Pazarlama Stratejisinin Marka Algısı Üzerindeki Etkisi: Foreo Türkiye Markasının Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma". *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (AKSOS), (8), 9-34.

Hauben, M. (1997). "The Net and Netizens: The Impact the Net has on People's Lives. http://www.columbia.edu/~hauben/ronda2014/THE_NET_AND_NETIZEN_S.pdf (Erişim: 02.02.2022).

Jarar, Y., vd. (2020). Effectiveness of Influencer Marketing vs Social Media Sponsored Advertising, *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 25(12), 40-53.

Jones, B. D. (1999). Bounded Rationality. *Annual Review of Political Science*, 2, 297-321.

Kabaş, T. (2013). İktisat Sosyolojisinin Doğuşu ve Yükselişi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 13-24.

Kitapçı, İ. (2017). Rasyonaliteden İrrasyonaliteye: Davranışsal İktisat Yaklaşımı ve Bilişsel Önyargılar, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-102.

Lee, C. (2011). Bounded Rationality and the Emergence of Simplicity Amidst Complexity, *Journal of Economic Surveys*, 25 (3), 507-526.

Limitada, R. (2012). Bounded Rationality. *Revista Internacional de Sociología (RIS)*, 70(1), 27-38.

Machado, N. M. (2011), "Karl Polanyi and the New Economic Sociology: Notes on the Concept of (Dis)embeddedness", *RCCS Annual Review*, 3, 119-140.

Michaelsen, F. vd. (2022). The Impact Of Influencers On Advertising And Consumer Protection In The Single Market Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg.

Öztürkmen, M. (2012). İktisatta Rasyonellik Varsayımı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Dönem Projesi.

Öztürk, C. (2017). 15 Temmuz sonrası İhraçların Sınırlı Rasyonellik Perspektifinden Analizi. *Strategic Public Management Journal*, Cilt: 3, Özel sayı, 66-82.

Philippe, S. (2001). The Sociology of Economic Knowledge. *European Journal of Social Theory*, 4(4), 443-458.

Polanyi, K. (1986). Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri, Çev. Ayşe Buğra, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Renchen, K.D. (2020). Influencer Impact On Brand Awareness: A Mixed Method Survey In The German Fashion Segment, *European Journal of Business Science and Technology*, 6 (2), 139-153.

Robles, J. M. (2007). Bounded Rationality: A Realistic Approach to the Decision Process in a Social Environment. *Theoria*, 16(1), 41-48.

Samırkaş Komşu, M. ve Akboz, A. (2019). İnternet Alışverişlerinde Tüketici Davranışları: Rasyonel ve İrrasyonel Davranış, *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 15-30.

Schilirò D. (2012). Bounded Rationality and Perfect Rationality: Psychology Into Economics, Perfect Rationality Versus Bounded Rationality. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields*, 2(6), 101-111.

Simon H. A. (1955). A behavioral model of rational choice, *The Quarterly Journal of Economics*, 69 (1), February, pp. 99-118.

Simon H. A. (1957). *Models of Man, Social and Rational: Mathematical Essays on Rational Human Behavior in a Social Setting*, New York: John Wiley and Sons.

Şeker, A. (2021). Influencer'ların Tüketici Satın Alma Tutum Ve Davranışlarına Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 22(1), 19-42.

Tanyeri Mazıcı, E. ve Toprak, H. H. (2020). Nüfuz Pazarlaması (Influencer Marketing) ve Satın Alma Davranışı İlişkisi: Sosyal Ağ Kullanıcıları Üzerinden Bir Araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 4267-4288.

Tokay, S. B. ve Akın, M. Ş. (2021). Influencer Takip Algısına Yönelik Kullanıcı Deneyimleri: Gelişim, Amaç, Gerçeklik. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 3(1), 57-73.

Tversky, A., ve Kahneman, D. (1981). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science*, 211(4481), 453-458.

Ünal, R. (2019). Davranışsal İktisat Bağlamında Z Kuşağı Tüketici Davranışlarının Cinsiyet Farkına Göre İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 574-587.

Yaman, F. (2021). Tüketici Davranışında Bir Fikir Lideri Olarak Influencerlar. *Alanya Akademik Bakış*, 5(2), 953-970.

Yel, A. M. ve Ünlü Dalaylı, F. (2021). Influencer Effect During Coronavirus Period Within the Framework of the Consumption Society. *İnsan ve İnsan*, 8(28), 91-102.

Zeren, D. ve Kapukaya, N. (2021). Whose voice is louder? Influencer and Celebrity Endorsement on Instagram. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1038-1050.

Yayına Geliş Tarihi:05/03/2022
Yayına Kabul Tarihi:20/06/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:156-177
ISSN: 2587-2206

YEMİŞ KAPANI MEYDANI SANDUKA MEZARI ARKEOLOJİK VE KORUMA – SERGİLEME TEKNIĞİ AÇISINDAN İNCELEME

Umut M. DOĞAN¹
Tarkan GÜÇLÜTÜRK²

Özet

Edirne il merkezinde yer alan Selimiye Camisi'nin batı yanındaki alanda yapılan çevre düzenlemesi çalışmaları sırasında bir adet taş sanduka mezar ortaya çıkmıştır. Yapılan kurtarma kazılarında, mezar içinde beş ayrı bireye ait iskeletler ve az sayıda arkeolojik bulgu elde edilmiştir. Bulgular üzerinde yapılan incelemeler, mezarın MS. III. yüzyılın ilk yarısında kullanıldığını gösterir. Mezarın benzerleri, Edirne çevresinde daha önce de bulunmuş ve aynı döneme tarihlenmiştir. Selimiye Külliyesi'nin yer aldığı tepedeki bu mezar ve yakın çevrede daha önce ortaya çıkarılan diğer mezar kalıntıları, alanın en azından MS. III. yüzyıldan sonra Hadrianopolis'in nekropol sahası içinde kaldığına işaret etmektedir. Bu mezarın, alandaki diğer taşınmaz kültür mirası örnekleri ile birlikte korunarak sergilenmesi kentin kültür peyzajı için son derece önemlidir. Ancak yapılan çevre düzenlemesi çalışmaları kapsamında bu sanduka mezar kapatılmıştır

Anahtar Kelimeler: *Edirne, Sanduka Mezar, Roma Dönemi, Yerinde Koruma ve Sergileme*

¹ Arkeolog, Edirne Müzesi Müdürlüğü, Doktorant, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, arkmud@gmail.com. ORCID: 0000-0003-1519-1551

² Arkeolog, konservatör, Doktorant, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tucluturk@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-2523-8969

Atıf/Citation: Doğan, U. M. ve Güçlütürk, T. (2022). Yemiş Kapanı Meydanı Sanduka Mezarı Arkeolojik ve Koruma – Sergileme Tekniği Açısından İnceleme. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 156-177.

YEMİŞ KAPANI SQUARE CIST GRAVE ANALYSIS IN TERMS OF ARCHAEOLOGICAL AND PROTECTION-EXHABITION

Abstract

A sarcophagus discovered, during the landscaping works carried out in the area to the west of the Selimiye Mosque, located in the city center of Edirne. Five skeletons of human and a small number of archaeological finds were found out in the sarcophagus throughout salvage excavation. Finds investigations express that the grave used in the first half of the 3rd century AD. Similar sarcophaguses have been found around Edirne before and dated to the same period. This grave and the other graves excavated near vicinity indicate date back to at least AD. IIIrd Necropolis area of Hadrianapolis. Conserving and exhibiting this sarcophagus together with other immovable cultural heritage examples in the area is highly important for the cultural landscape of the city. However, this sarcophagus was closed within the scope of the landscaping works

Key Words: *Edirne, cist grave, Roman Period, İn-situ protection and exabition*

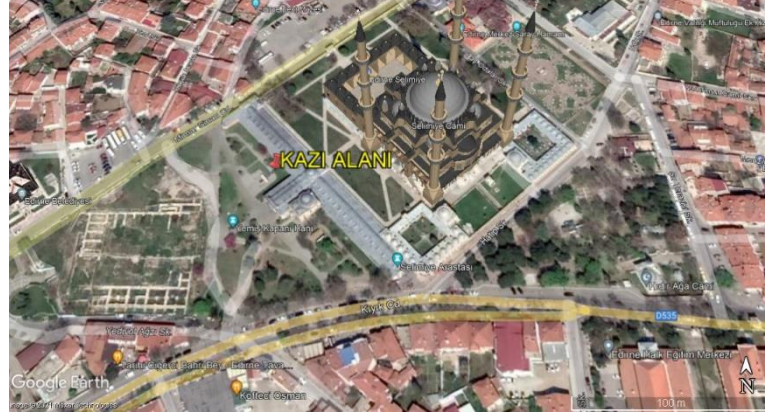
GİRİŞ

Edirne il merkezinin prehistorik devirlere kadar inen yerleşim geleneğinin en parlak evrelerinden birini Roma Dönemi'nde kurulan Hadrianopolis kenti oluşturur. Adını, kurucusu olduğu Roma İmparatoru Hadrianus'tan (MS. 117-138) alan kentin merkezi yerleşim alanı, günümüz Edirne şehir merkezinin Kaleiçi Mevkisi'ne lokalize edilir. Hadrianoplis'in surlarla çevrili ana yerleşim alanının sınırları bilinmekle birlikte, yakın çevresindeki kültür sahası ve özellikle de nekropol alanının yayılım coğrafyası tam olarak tanımlanabilmiş değildir.

Kısa bir süre önce Edirne kent merkezinde yapılan kurtarma kazısı ile ortaya çıkarılan bir sanduka mezar Hadrianopolis kentinin yerleşim topografyasının daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacak veriler sunmuştur

Makalenin konusunu oluşturan bu mezar yapısı, Edirne il merkezinde, şehrin merkezi noktasında yer alan Selimiye Camisi'nin batı yanındaki Yemiş Kapanı Meydanı'nda yapılan çevre düzenleme

çalışmaları sırasında ortaya çıkmış, Edirne Müze Müdürlüğü Başkanlığında yapılan kurtarma kazısı ile açılmıştır³.(Res. 1)

Resim. 1: Selimiye Külliyesi ve Kazı Alanının Konumunu gösteren uydu görüntüsü⁴

Yemiş Kapanı Sanduka mezarı, Edirne il merkezinin kuzeybatısındaki “Kaleiçi mevkinde yer alan Hadrianopolis antik kenti surlarının yaklaşık 500 m kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bu konum özellikleri ile antik yerleşimin olası nekropol sahası içinde değerlendirilebilir.

³ Edirne ili, Merkez ilçesi koruma amaçlı imar planında kentsel sit alanı içinde bulunan, UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan ve anıtsal mimarlık örneği olarak tescilli Selimiye Camii çevresine ait Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 08.05.2017 tarih ve 4006 sayılı, 25.11.2019 tarih ve 6373 sayılı kararları ile uygun bulunan; aynı kurumumun 28. 06. 2021 tarih ve 7634 sayılı kararı ile revize planı onayı çerçevesinde yapılan Selimiye Camii çevresi Kentsel Tasarım Projesi kapsamında Edirne Belediye Başkanlığı’nın hazırladığı proje çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nca çalışmalarına başlanılan Selimiye Külliyesi Yemiş Kapanı Meydanı rekreasyon alanı çevre düzenlemesi çalışmalarının birinci etap faaliyetleri sırasında, külliyenin batı cephesini oluşturan arastanın 4.80 m batı yanında tespit edilen mezar 21-23 Ekim 2021 tarihleri arasında Edirne Müze Müdürlüğü başkanlığında, Arkeolog M. Umut DOĞAN ve Müze Araştırmacısı Zehra PEKPAK’ın sorumluluğunda yürütülen kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılmıştır.

⁴ Görsel <https://earth.google.com>’dan alınmıştır

Kazısı yapılan bu mezar yapısı buluntuları ile bölge arkeolojisini yaptığı katkıları yanında, kentin turizm potansiyelini destekleyecek bir kültürel peyzaj çalışmalarına da olanak sağlar niteliktedir.

1.YEMİŞ KAPANI MEYDANI SANDUKA MEZARI KAZISI

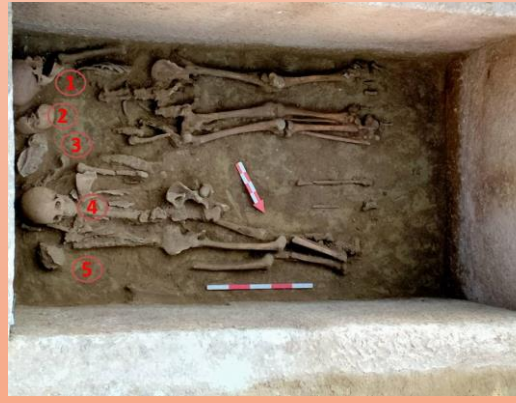
Çevre düzenleme çalışmaları sırasında modern zemin kotundan 0,15 m derinde, yani yüzeye oldukça yakın bir noktada açığa çıkan mezar, güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmaktadır. Sandukanın kısa ve uzun kenarları, dikdörtgen prizma formunda düzgün kesilmiş ikişer adet sarımsı renkli, yumuşak küfeki taşından oluşmaktadır. (Res. 2) Yan bloklar, kazılmak suretiyle ana toprağa oturtulmuştur. Taban döşemine sahip olmayan sandukada defin işleminin düzeltilmiş ana toprak yüzeyine yapılmıştır.

Sanduka mezarı örten kapak da yan duvarlarla aynı özellikteki taşlardanır. Orijinal yerinde tespit edilen iki kapak taşından doğu yandaki blok, üç parça halinde kırık olarak bulunmuştur. Birinci mezar kapağı 1,42 x 1,20 m ikinci mezar kapağı ise 1,47 x 1,12 m ölçülerindedir. Mezar teknesi dıştan 2,60 m x 1,46 m ölçülerindedir.

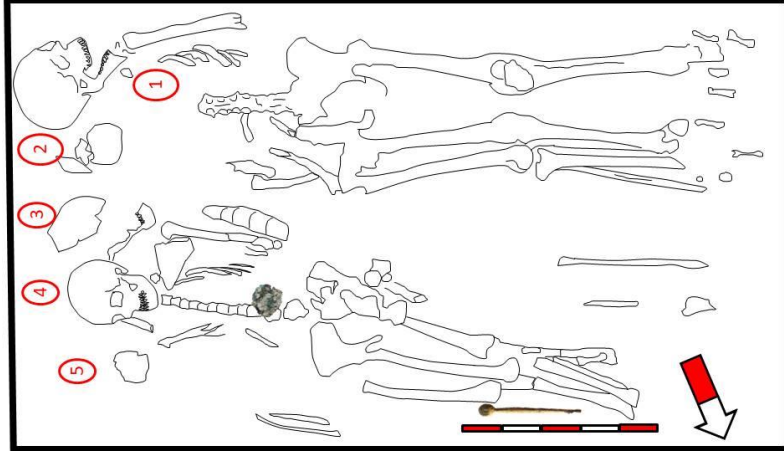
Resim 2: Kazı Başlangıcında Genel Görünüm

Mezar içinde yapılan kazılarda, yüzeyden ortalama (-) 0,90 ve 0,95 m derinlikte, modern atık malzeme ile birlikte birkaç iskelet parçasına rastlanmış olması, mezarın daha önceden açıldığı ihtimalini güçlendirmiştir. Mezarın önceden açılmış olmasına rağmen devam eden kazılar sonucunda yüzeyden itibaren (-) 1.10 m kotunda düzleştirilmiş ana toprak yüzeyine yatırılmış beş ayrı bireye ait iskeletler – eksik bazı parçalarla da olsa- in-situ konumda tespit edilebilmiştir. (Res. 3, 4)

Resim 3: Kazı Sonunda Ortaya çıkarılan beş bireye ait iskeletler

İskeletler, güneydoğu- kuzeybatı yönünde uzanmakta olup hepsinin baş kısmı güneydoğuya gelecek şekilde yatırılmıştır. İskeletlerden hiçbiri tüm parçalarıyla korunamamıştır. Buna rağmen 4 numaralı iskelet tüme yakın durumda tespit edilmiştir. Bu iskelet sırt üstü defnedilmişken teknenin en batı kenarında yer alan 1 numaralı iskelet, yüzü batıya bakacak şekilde, sol omuzu üzerine yatık pozisyonda tespit edilmiştir. Olasılıkla birer çocuğa ait olan 3 ve 5 numaralı iskeletlerin kısmen ortadaki 4 numaralı iskeletin altında kalmış olması ve özellikle 4 ile 1 numaralı iskeletler arasındaki derin olmayan kot farkı, buradaki defin işlemlerinin aynı kuşak içinde, yakın sayılabilecek zaman aralıklarıyla yapıldığını düşündürmektedir.

Resim 4: İskeletler ve buluntuların durumunu gösteren çizim

2.MEZAR BULUNTULARI

Kazıda, müze envanterine girebilecek bir adet kemik iğne ile etütlük özelliklere sahip bir adet demir çivi parçası, iki adet bronz sikke ve dört adet kolye boncuğu bulunmuştur. Buluntuların tümü taban seviyesinde tespit edilmiştir.

Sikkelerden birincisi, 4 numaralı bireye ait iskeletin göğüs kemiğinin mideye yakın bölümüne yaslanmış olarak bulundu. Diğer sikke ise iskeletler arasından alınan dolgu toprağın elenmesi sırasında tespit edilmiştir. (Res. 5)

Resim 5: 4 Nolu İskeletin göğüs altında bulunan sikke

Boncukların üçü, genç ya da çocuk yaşta bir bireye ait olduğu tahmin edilen 5 numaralı iskeletin başı etrafında bulunmuştur. Boncuklar, mavi renkli camdan, yuvarlak formu ve

oldukça küçük boyutludur. Toprağın elenmesi sırasında bulunan bir diğer boncuk ise elips biçimli olup daha büyüktür ve grimsi mavi rengi ile de diğerlerinden ayrılır.

Kazının en iyi korunmuş küçük buluntusu olan kemik iğne 5 numaralı iskeletin bacak uyluk kemiğinin hemen yanında, iskelete paralel olarak ana toprak üzerinde tespit edilmiştir. (Res. 6)

İğne yuvarlak formda topuzludur. Gövde, topuzdan itibaren genişleyip omuzdan uca doğru yeniden daralarak devam eden yuvarlak bir kesite sahiptir. İğnenin 10,5 cm uzunluğundaki bölümü korunmuş olup uç kısmı kırık ve eksiktir. İğnenin topuz biçimli baş kısmı 1,7 cm yüksekliğinde ve 1,3 cm genişliğindedir. Topuz ile gövdenin bir yüzü kısmen aşınmış durumdadır.

3. MEZAR TİPOLOJİSİ

Yemiş Kapanı Meydanı'nda bulunan sanduka mezarın benzerleri Edirne ve yakın çevresindeki başka mezar örneklerden de bilinmektedir. Edirne iline bağlı Hasanağa, Doyran Köyleri ile Merkez ilçe Kevseç Balaban ve Meydan Mahallelerinde önceki yıllarda yürütülmüş olan kurtarma kazılarında da aynı tipolojiye uyan mezarlar bulunmuştur. Edirne İli, Merkez ilçeye bağlı Hasanağa köyü, Eskibağlık Mevkisi'nde yer alan ve tapuda 113 ada, 84 parselde Edirne Müzesi Müdürlüğü tarafından 2010 yılında yapılan kurtarma kazısı ile açığa çıkarılan mezar, gerek kullanılan malzemesi, gerekse tekne ve kapak taşlarının yerleştirilme biçimi ile Yemiş Kapanı Meydanı'ndaki mezar ile aynı özelliklere sahiptir. Hasanağa köyü sanduka mezarının, yığma toprağı tümüyle yok edilmiş bir tümülüse ait olduğu iddia edilmiştir⁵

*Resim 6: Mezar Buluntusu
Kemik İğne*

⁵ Söz konusu alanda kazı çalışması yapılmasına dair 29.01.2010 tarihli raporu Müze Müdürü H. Karakaya ve Müze Araştırmacısı K. Erkan hazırlamıştır. Kazı çalışmaları Kültür

Edirne ili, Merkez ilçeye bağlı Doyran köyü, Maltepe Mevkisi'nde yine Edirne Müzesi Müdürlüğü tarafından 2010 yılında açığa çıkarılan iki adet sanduka mezardan biri, teknenin inşa edilmiş biçimi, kapak özellikleri, malzemesi ve yönelimi ile Yemiş Kapanı ve Hasanağa köyü sanduka mezarları ile büyük ölçüde paralellik gösterir⁶.

Kevseç Balaban Mahallesi 1344 ada, 76 parselde ortaya çıkan sanduka mezar, 1,30 x 0,90 m ölçülerinde iki kapak taşına sahiptir. Diğerleriyle aynı cins taştan ve aynı taş kesim tekniği ile yapılan teknesinin ölçüleri ise 2,00 x 1,40 m'dir. Yine diğer örneklerde olduğu gibi ana toprağa oturtulan tekne duvarları arasında gömünün ana toprak zeminine yatırıldığı anlaşılmıştır⁷.

Trakya'nın Karadeniz kıyısında yer alan Apollonia Pontica kentinin bir kolonisi olarak kurulan Kallatis antik kentinde kazısı yapılan çok sayıdaki cist (sanduka) tipi mezarlar içinde Edirne örnekleri ile bazı paralellikler sunan sanduka mezar örnekleri olduğu dikkat çekmektedir⁸.

4.BULUNTULARIN TARİHLENDİRİLMESİ

Antik dönemde mezar buluntuları içinde kemikten yapılmış takı ve süs objelerine sıklıkla rastlanır. Tarihin hemen her döneminde örneğine rastlanılan kemik obje üretiminin kökleri Alt Paleolitik döneme kadar iner⁹. Çünkü hayvan kemiği kolay bulunabilen ve bu nedenle işlenmesi hem

Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 01.04.2010 tarih ve 68995 sayılı kazı ruhsatı gereği yapılmıştır.

⁶ Doyran köyü, Maltepe Mevkisi'nde Müze Araştırmacısı K. Erkan ve Sanat Tarihçisi A. Bozkaya tarafından yapılan kurtarma kazısı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 09.05.2010 tarih ve 75956 sayılı kazı ruhsatı gereği yapılmıştır. Kazı hakkındaki bilgiler 04.05.2010 tarihli ve Müze Müdürü H. Karakaya ve Müze Araştırmacısı K. Erkan imzalı sonuç raporundan elde edilmiştir.

⁷ Kevseç Balaban Mahallesi'ndeki kurtarma kazısına dair 08.11.2010 tarihli sonuç raporu Müze Araştırmacısı K. Erkan ve Arkeolog Şahan Kırçın tarafından hazırlanmıştır. Kazı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 05.11.2010 tarih ve 229528 sayılı kazı ruhsatı gereği yapılmıştır. Kazı hakkındaki bilgiler sonuç raporundan elde edilmiştir.

⁸ Sîrbu & Ştefan 2019, 60.

⁹ Kaya 2002, 46; Karaca 2009, 9.

ekonomik hem de daha kolay olan bir madde olması nedeniyle sıkça tercih edilmiştir. Eskiçağ'da obje üretiminde en çok tercih edilen hayvanlar arasında at (*Equus caballus*), eşek (*Equus asinus*), deve (*Camelidae*), sığır (*Bos tuoros*), geyik (*Cervidae*) gibi iri kemikli olanlar yer alır. Bunların yanında koyun (*Ovis*), köpek (*Canis lupus familiaris*) ve keçi (*Capra*) gibi daha narin kemik yapısına sahip olan hayvanların artık kemiklerinin de çeşitli objelerin üretiminde kullanıldığı örnekler de mevcuttur¹⁰.

Geniş kronolojik kullanımına rağmen Doğu Akdeniz'deki sitlerde kemik objelere en çok Roma-Bizans Dönemi tabakalarında rastlandığı bir gerçektir. Bu dönemde kemik üretim teknolojisinin son derece yaygınlaşıp güçlü bir zanaat sektörü haline geldiğini gösteren kanıtlar mevcuttur. Anadolu'da Pergamon, Perge ve Sagalassos gibi önemli Roma dönemi kentlerinde bu teknolojinin yaygın olarak kullanıldığını kanıtlayan hammadde örneklerine rastlanmıřtır¹¹. Roma döneminde kemik teknolojisinin en çok tercih edildiği ürünlerin başında iğnelerin geldiğini söylemek mümkündür¹².

Çeşitli fonksiyonlarda kullanılan, farklı tipte iğneler Helencede *βελώνη* (*belone*), *βελονίς* (*belonis*) veya *ράθις* (*raphis*) adlarıyla tanımlanırken Latince iğne kelimesinin karşılığı *acus* 'tur¹³.

İster kemikten ister başka materyalden üretilsin, antik dönemde iğnelerin, saçların toplanmasında ya da elbiselerin omuzdan tutturulması için kullanıldığı bilinmektedir¹⁴. Hatta kimi antik yerleşimin nekropol kazılarında bulunan hekim mezarlarında, çeşitli tipte iğnenin ele geçmesi bu objenin tıbbî amaçlı da kullanıldıkları kanıtlamıřtır¹⁵

Yemiş Kapanı sanduka mezarında bulunan iğne, Roma döneminin yaygın alt gruplarından biri olan *topuzlu iğneler* sınıfındandır. Bu tip

¹⁰ Karaca 2009, 11.

¹¹ Radt 2001, 108 ; Abbasoğlu 2007, 55-56; Waelkens 1993, 230. ; Karaca 2009, 9.

¹² Stephens 2008, 112; Ersoy 2017, 29; Hrnčiarik 2017, 31.

¹³ William 1870; Stephens 2008, 113; Ova 2021, dip not 259.

¹⁴ Karaca 2016, 18

¹⁵ Baykan 2009, 61, 62.

iğnelerin baş kısmı küresel, ovoid ya da silindirik biçimli bir topuza sahip olabildiği gibi prizma formunda, kozalak biçimli veya figüratif bezemeli bir topuzla da sonlanabilmektedir. Buradaki buluntu ise tipolojik olarak *oval topuzlu iğneler* grubuna dahil edilebilir. Benzerlerine Doğu Akdeniz'in birçok bölgesinde yapılan kazılarda sıkça rastlanmıştır.

E. Hrnčiarik'in, Kuzey Balkanlardaki Roma dönemi kalesi *At Iža*'daki bulgular üzerine yaptığı tasnifte de *Type I* olarak tanımlanan yuvarlak topuzlu iğneler genel olarak MS. III. yüzyılın ikinci yarısı ile MS. V. yüzyılın ilk yarısı arasındaki dönemlere tarihlendirilir¹⁶. Aynı iğne tipi D. Bartus'un çalışmasında ise *Type I* olarak sınıflandırılmıştır¹⁷.

Korint kazılarında bu tip kemik iğneler MS. II ve III. yy tabakalarında bulunmuştur¹⁸. İngiltere'de bir Roma koloni kenti olan *Ariconim*'den bulunmuş olan benzer formu bir metal iğne ise Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir¹⁹.

Allionoi kazı buluntuları arasında yer alan ve *I.Tip Ia2* adı ile tasnif edilmiş olan büyük boyutlu küresel topuza sahip olan, topuz alt kısmından itibaren omuza doğru genişleyen gövdeli, sivri uçlu kemik iğneler, MS. II ile VI. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir²⁰.

Benzer bulgular Perge'nin Roma dönemi nekropolünde de çok sayıda örnekle temsil edilir²¹. Aynı şekilde Tarsus Gözlü Kule kazılarında, Pergamon'da, Parion'da bu tip iğnelerin genellikle MS. II-V. yy kontekstlerinde tespit edildiği görülür²². Bu yerleşimlerden Parion'da "Yamaç Yapısı" kazı sektöründe bulunan yuvarlak topuzlu kemik iğneler, detaylı bir tasnif çalışması ile yayınlanmıştır. Yapılan çalışmada iki alt grup halinde tasnif edilmiş olan yuvarlak topuzlu kemik iğnelere ince yapılı, yüzeyleri daha parlak yapıda olanlar MS. III-IV. yüzyıla tarihlendirilirken, MS. V-VI. yüzyıla tarihlendirilen ikinci grupta topuz başlığının küresel formu, yamuk

¹⁶ Hrnčiarik 2017, 33

¹⁷ Bartus 2008, 35, Fig. 1.

¹⁸ Davidson 1952, 284, pl. 118, no: 2322, 2324.

¹⁹ Cool 2012, 136, Fig. 4.37 no: 5

²⁰ Karaca 2009, 20

²¹ Özgülnar 2007, 77, Kat No: 74- 83.

²² Ova 2021, 53

veya elips şeklinde yapıya kavuşmuş olarak tanımlanır. Bu grupta ayrıca iğnenin yüzeyindeki sarımsı parlak yapı kaybolmuştur²³

Roma İmparatorluğu'nun hakim olduğu farklı coğrafyalardan elde edilen bu veriler, *yuvarlak topuzlu kemik iğnelerin* genel olarak MS. III-V. yüzyıllar arasında yoğun ve yaygın bir şekilde üretildiğini ortaya koyar. Bu bağlamda Yemiş Kapanı Sanduka mezar buluntusu olan örnek de oval topuzu, topuz altından itibaren ortaya doğru kalınlaşan, süslemesiz gövdesi ile MS. III. yüzyıl için tipik bir form sergiler ve bu durum mezarda bulunan sikkelerin tarihi ile desteklenir.

Mezarda bulunan iki bronz sikkenin, yoğun korozyon nedeniyle net okunamasa da tip özellikleri ve okunabilen lejanti sayesinde Roma İmparatoru III. Gordianus dönemi (MS. 238-244) Hadrianopolis kent sikkesi olduğu anlaşılmıştır.

Sanduka mezarda, beş nolu iskeletin baş çevresinde bulunan cam boncuklar da genel olarak Roma döneminde örneklerine rastlanılan tiptedir²⁴

5.ARKEOLOJİK DEĞERLENDİRME

Selimiye Külliyesi'nin batı yanındaki Yemiş Kapanı Meydanı'nda bulunan sanduka mezarının tipolojik olarak Hadrianopolis kültür alanında yaygın bir kullanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede son on yıl içerisinde yapılan dört kurtarma kazısında aynı tip mezarların bulunmuş olması bu yaygın kullanımın kanıtı olabileceği gibi, zaman içerisinde benzer mezarların da açığa çıkabileceğini düşündürmektedir.

²³ Kasapoğlu 2013, 172.

²⁴ Dedeoğlu 2005

Yemiş Kapanı Meydanı'ndaki mezar buluntuları, sikke ile de desteklenen in-situ nitelikli buluntu konumu sayesinde MS. III. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir. Bu zaman dilimi, Edirne çevresinde yapılan diğer kurtarma kazılarındaki benzer sanduka mezarların buluntuları ile de teyit edilir niteliktedir.

Örneğin Hasanağa köyündeki sanduka mezar kazısında bulunan bir adet bronz sikke, yoğun korozyonlu yapısına rağmen okunmuş ve MS. III. yy'a tarihlenmiştir²⁵.

Resim 7: Doyran Köyü Mezarından Çift Altın Küpe

Doyran köyünde kazısı yapılan sanduka mezarda bulunan bir çift altın küpe, yüzükler, pendant ve sarmal tel parçaları da genel olarak Roma dönemi takı tipleri arasında sıklıkla görülebilen bulgulardır. (Res. 7)

Doyran buluntusu halkalı küpeler, dairesel kesitli ince altın tellerden yapılmıştır. Halkayı da oluşturan elin boyunda sarmal bir döngü yaparak süslemesi yapılmış olan küpeler, sivri uçlu bir kanca şeklinde sonlanır. Roma döneminde yaygın bir küpe türü olan bu örnekler, Trakya'nın kuzeyindeki Sırbistan'da da, güneydeki Anadolu coğrafyasında da rastlamak mümkündür.

Sırbistan Privoz'daki kazılarda bulunan küpe örnekleri arasında, Doyran'la yakın paralellik gösteren örnekler dikkati çeker²⁶.

Tokat ili Niksar ilçesi sınırları içindeki Neocaesareia antik kentinin nekropol alanında yapılan kurtarma kazısının buluntuları içinde de Doyran küpeleri ile çok yakın benzerlik gösteren örnekler görülebilmektedir²⁷

²⁵ Bilgi, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun "Hasanağa köyü, Eski Bağlık Mevkisi, Geç Roma Devri Lahit Mezarı" başlıklı tescil fişinden alınmıştır.

²⁶ Milovanović 2018, 115, 116, Fig: 7-9, 10, 11; Aynı nekropoldeki kazılarda bulunan ucunda değerli taş süslemesi ile sallantısı da korunmuş olan bir başka benzer örnek için bkz: Milovanović 2018, 118, Fig: 20

²⁷ Ermiş 2014, 52, Res. 8

Bu tipteki basit biçimli halka küpelerde kullanılan kuyumculuk tekniğinin bileziklerin üretiminde de sıkça kullandığı bilinmektedir. Özellikle kanca biçimiyle benzer özellikler gösteren çok sayıda küpe ve bilezik tespit edilmiştir²⁸. Romanya'daki *Sucidava-Celei* nekropolündeki bazı mezarlarda²⁹ ve Isparta Müzesi koleksiyonunda yer alan altın bilezik³⁰ teknik olarak Doyran Köyü sanduka mezar buluntusu küpeleri hatırlatır.

Basit teknik kullanılarak üretilen ve buna rağmen gösterişli sayılabilecek bir görünüm sunan bu küpeler, uzun bir süre boyunca imal edildiği için kesin üretim tarihini saptamak zordur³¹. Doyran mezarı buluntusu olan örnek, analogik karşılaştırmaları dikkate alınarak MS. II-IV. yüzyıllar arasındaki bir döneme tarihlendirilebilir.

Bütün bu arkeolojik değerlendirmeler, MS. III. yüzyılda Hadrianopolis çevresinde sıklıkla kullanılan bir sanduka mezar tipinin yayıldığını göstermektedir. Kolay işlenebilen sarı küfeki taşından yapılan bu düşük maliyetli mezarın özellikle dönemin orta sınıf aileleri arasında kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Toprağa kazılarak gömülen, tabanı için ayrı bir döşem maliyetine gerek olmayan, gömü sonrasında görülmeyeceği için tekne duvarlarının dış yüzeylerinin kabaca tıraşlandığı bu mezarlardaki buluntular

²⁸ Çetin 2015, 18.

²⁹ Popilian & Bondoc 2012, 49, 68, 157, 158, 193, Pl.LXXIV, LXXV, CX

³⁰ Çetin 2015, 17, 18, Fig. 29.

³¹ Milovanović 2018, 114

da dönemin en yaygın takı örneklerini göstermesi bakımından sosyo-ekonomik bir tablo sunmaktadır.

6.SELİMİYE KÜLLİYESİ KÜLTÜR PEYZAJI AÇISINDAN SANDUKA MEZARIN YERİNDE KORUNMASI VE SERGİLENMESİ KONUSUNDA ÖNERİLER

Kültürel miras kavramının gelişmesi, bu kavramın içerisine aldıklarının tanımlarının yapılması oldukça uzun bir süreçtir ve zaman ilerledikçe bu kavramın içeriğine yeni tanımlar girmiştir ve girecektir.

18. yüzyılda yapılan arkeolojik kazılar ile başlayan ortaya çıkarma süreci beraberinde çıkanları nasıl koruyacağız sorusunu da getirmiştir. Kuşkusuz ki kültürel miras kavramının tanımlanmasında kimi isimler öncülük etmişlerdir. Bu isimlerin başında, 1819-1900 yılları arasında yaşamış olan ve etkisi bugün bile devam eden John Ruskin gelir. Ruskin'in, 1849 yılında yayınladığı "Seven Lamps of Architecture" (Mimarının Yedi Lambası) isimli kitabında, mimari unsurların korunması gerekliliği ve nasıl korunması konusunda önemli görüşleri öne çıkar ve bu görüşler halen geçerliliğini korumaktadır³²

Anadolu coğrafyasında kazı ve buna paralel olarak da kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça geç bir dönemde başlamıştır. Cumhuriyet döneminin hemen öncesinde, 20. yüzyıl başlarında imparatorluk sınırları içerisinde arkeolojik kazılar başlamış, bu gelişme sayesinde de arkeoloji kavramı ve eski eserler konusunda farkındalık oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde bazı kanuni düzenlemeler yapılmışsa da sistematik bir şekilde kültür varlığının bulunması, belgelenmesi ve korunmasına dönük çalışmalar Atatürk'ün bizzat önderlik ettiği Cumhuriyet dönemi kültür politikaları ile birlikte zemin kazanmıştır. Öte yandan bu tür çalışmalar için gerekli olan yasal ve finansal olanakların artması 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra hız kazanmıştır³³.

Koruma ilkeleri açısından bugün konuyla ilgili tüm çalışanlar için bir "anayasa" hükmü taşıyan Venedik Tüzüğü, 1964 yılında 16 madde halinde yayımlanmıştır. Bu tüzüğün oluşturulması sırasındaki toplantıda,

³² Niglio 2013

³³ Akçura 1992; Akozan 1977

UNESCO'nun 1956 tarihli "Arkeolojik Kazılarda Uygulanacak Uluslararası Temel İlkeler" konulu tavsiye kararı benimsenmiştir. Bu tavsiye kararında "Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen vazgeçilmelidir. " ilkesi saptanmıştır. Venedik Tüzüğü'nün 15. maddesine göre, arkeolojik alanlarda yeniden yapım uygun değildir, yalnız anastylosis yapılabilir³⁴.

Anadolu coğrafyasında arkeolojik alan koruma ve sergilemenin tarihçesine bakıldığında, Prof. Dr. Halet Çambel'in Karatepe-Aslantaş Geç Hitit Kalesi'nde yapmış olduğu yerinde sergileme ve koruma çalışmaları bir öncül harekettir. Yerinde sergilemenin ve korumanın, sadece kültürel mirası korumakla sınırlı bir kavram olmadığını da yine bu çalışmalardan anlamaktayız. Bölgenin milli park ilan edilmesi, civar köylerin insanlarına burada çalışma alanlarının yaratılması, turizm anlamında çekiciliğin artması gibi konularda gelişme sağlanmıştır. Alan yönetimi, kültürel peyzaj, sürdürülebilir koruma gibi başlıklar da bunun takipçisi olmuş ve hem insanın, hem kültür mirasının hem de coğrafyanın toptan korunduğu müthiş bir bütüncül koruma anlayışı ortaya çıkmıştır³⁵

Resim 8: Alacahöyük Kral Mezarları ve Koruma- Sergileme Yöntemine Dair Görünüm

Son yıllarda, Anadolu coğrafyasında arkeolojik alan bünyesindeki yerinde koruma çalışmaları hız kazanmış, başarılı çalışmalar yapılmıştır.

³⁴ Ahunbay 2008

³⁵ Eres 2010

Bunlardan konumuz için ideal bir çalışma görünümündeki Alacahöyük Kral Mezarları, ciddi bir örnek teşkil etmektedir. Alacahöyük'ün görkemli mimari kalıntılarının yanı sıra, önemli bilgiler edindiğimiz buluntu topluluğuna sahip on üç adet mezardan oluşur. Kenarları taşla örülmüş mezarlar, ahşap hatıllarla kapatılmış, damları üzerine kurban edilen sığırların başları ve bacakları yerleştirilmiştir. Prens ve prenseslere ait olduğu düşünülen ve Eski Tunç Çağı'na tarihlenen bu 13 mezarda süs eşyaları, güneş kursları, geyik ve boğa heykelleri, kama, kılıç, balta gibi savaş aletleri ile pişmiş toprak, taş, altın, gümüş, tunç, bakır ve elektrondan yapılmış eserler ve süs eşyaları bulunmuştur³⁶. (Res. 8,9)

Resim 9: Alacahöyük Mezarlarından Birinin İç Sergileme Düzeni

Yemiş Kapanı meydanı sanduka mezarı da gerek bulunduğu alan gerekse buluntuları ile korunmaya değer bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehir merkezinde yer alan, kültürel peyzaja kolaylıkla katılabilecek bir noktada bulunmuştur. Buradan yola çıkıldığında, Edirne ilinin çok katmanlı arkeolojik stratigrafisinin tüm topluma bilgi vermesi açısından bu sanduka mezarın ve mümkünse daha önceki kazılardan çıkan mezarların ve de bundan sonra kazılacak olanların, uygunluk durumuna bağlı bir biçimde yerinde sergilenmeleri doğru olacağı gibi, yaratacağı etki de fazla olacaktır. Bu mezarların alan yönetimine dahil edilmesi, gezi güzergahlarını değiştirecek; yalnızca konuyla ilgili uzmanların değil, yaşadığı yerin geçmişi

³⁶ Çınaroğlu 2018

ile ilgili olan tüm bireylerin algısının da harekete geçmesine katkı sağlayacaktır.

Yerinde sergilemenin bizi karşı karşıya bırakacağı güvenlik sorunları, korumanın teknik kısımları ile artık rahatlıkla çözümlenebilmektedir. Orijinal malzeme yerine birebir mükemmel kopyalar yapılabilen, böylelikle orijinal buluntular, uygun minimal iklimlendirme koşullarında güvenli bir şekilde depolara kaldırılabilir. İklimsel koşullara karşı üst örtüsü, Alacahöyük kral mezarı örneklerinde olduğu gibi, şeffaf camsı ama cam olmayan güvenli ürünlerle kapatılıp, periyodik temizlikleri yapılabilir. Sergileme ile ilişkili tüm teknik konularda, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvar Müdürlükleri, gerek uzmanlarıyla gerek donanımlarıyla bu konularda tam destek verebilmektedir.

SONUÇ

Selimiye külliyesinin hemen yanı başında ortaya çıkarılan sanduka mezar, buluntularının ortaya koyduğu tarih açısından önemli bir döneme işaret eder niteliktedir. Paganizmin, Hıristiyan kültürü ile çatışmaya girdiği bir sürecin ilk yılları sayılabilecek bir dönemin belgesi olan bu mezar, buluntuları ve içindeki gömü uygulamasıyla dönemin sosyo-ekonomik yapısı hakkında değerlendirmeler yapmaya izin verecek niteliktedir. Ele geçen mezar hediyelerinin niteliği dikkate alındığında, sınıfsal yapılaşmanın üst tabakalarından bir aileye ait olmadığı anlaşılan bu mezarın, Roma İmparatorluğu'nun ve dolayısıyla Hadrianopolis'in en görkemli dönemlerini yansıtan bir devirde Selimiye'nin yer aldığı tepeye yakın bir noktada yer almış olması, topografyanın doğru yorumlanması konusunda arkeologlara önemli bir ipucu verir niteliktedir. Mimarisi ve bulgularıyla "basit" sayılabilecek bu mezar konumlandığı Selimiye tepesinin Roma döneminde Hadrianopolis'in akropolü ya da önemli kamu yapılarının merkezi olabileceği yönündeki düşüncelere şüphe ile yaklaşılması gerekebileceğini göstermektedir.

Çok katmanlı kent kültürü potansiyeline sahip Edirne'nin en merkezi noktasında yer alan Selimiye Külliyesi, başlı başına bir turizm ve kültür destinasyonu olma özelliğine sahiptir. Külliyenin çevresinde yapılacak peyzaj düzenlemesinin de bu destinasyonu tamamlayacak özellikler taşıması

gerekmektedir. Bu açıdan, külliyeinin batı yanındaki Yemiş Kapanı Meydanı'nda 2000'li yıllarda yapılan kurtarma kazıları sonucunda ortaya çıkarılan arkeolojik taşınmaz kültür mirası örnekleri oldukça önemliydi. Alanda yapılan çalışmalarda, külliyeinin mimari bütünlüğünü tamamlayacak nitelikteki 16. yüzyıl Yemiş Kapanı'na ait temel duvarları, 7-12. yüzyıllar arasına tarihlenebilecek nitelikte kiremit mezar örnekleri ve diğere bazı kültür mirası unsurları³⁷ kentin tarihsel mirasından renkli birer kesit sunacak örneklerdir. Alanda son olarak yapılan sanduka mezar kazısı da, MS. III. yüzyılda bölgede yaygın olarak kullanılan bir halk gömüsü hakkında ilginç bilgiler vermektedir.

Yemiş Kapanı Meydanı düzenleme çalışmaları kapsamında tüm bu tarihsel kesit sunan verilerin modern sergileme tekniklerine göre yerinde korunarak halkın bilgisine sunulması, kent kültürünün gelişmesinde son derece önemli bir kültür atağı oluşturabilirdi. Oysa yapılan düzenleme çalışmalarında, verilen Bölge Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun verdiği karar çerçevesinde, meydandaki taşınmaz kültür varlıklarının çoğu kapatılmış, sadece Osmanlı dönemine ait Yemiş Kapanı'na ait temellerin bir bölümü sergilenebilir nitelikte açıkta bırakılmıştır.

Yemiş Kapanı Meydanı, alanda bulunan farklı dönemlere ait kültür mirası örnekleri yanında kentin kültür tarihine ışık tutacak başlıca unsurların da sergilendiğı bir açık hava kent tarihi müzesine dönüştürülebilirdi. Coğrafi konumu, topografyası ve çevresel olanakları bunun için son derece olanaklı olan bu meydanda var olan kültür mirası örneklerinin kapatılması, kentin hem kültür hem de turizm vizyonu açısından son derece büyük bir kayıp olmuştur.

³⁷ Çevre düzenleme çalışmaları sırasında 19. yüzyıl mimarisi olan Gazi İlkokulu'nun da bina temelleri orta çıkarılmış ancak yeniden kapatılmıştır.

KAYNAKÇA

Abbasoğlu, Haluk (2007), “Perge 2006”, *AKMED-5*, 55-56.

Ahunbay, Zeynep. (2008) Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal Ve Yasal Açılardan Değerlendirme, *TÜBA-KED* 8/2010

Akçura, Necva. (1992). “Günümüzde Tarihi Koruma Konusunda Görüşler”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 249, Ankara.

Akozan, Feridun. (1977). Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, Sayı: 47, İstanbul: 24-52.

Aydın, Mahmut & Candemir Zoroğlu (2016), “Ankara’da Erken Bizans Dönemi Mezar Alanı Kazısı”, *SEFAD-* 35, 295-328.

Bartus, Dávid, “Roman Bone Hairpins With Golden Head” *Anodos. Studies of the Ancient World* 8/2008, 35-43.

Baykan, Daniş (2009), *Allianoi Tıp Âletleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora, İstanbul.

Cool, Hilary.E.M. (2012), ‘Other small finds’, İçinde: R.Jackson (Ed), *Ariconium, Herefordshire. An Iron Age Settlement and Romano-British ‘Small Town’*, Oxford, 134-157.

Çakan, M. Ülkü (1981), “Edirne Aile Lahdi”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 40/41, 18-21

Çetin, Cengiz, (2015) “Isparta Müzesi'nden Bir Grup Takı” *Cedrus* III, 1-30.

Çınaroğlu, Aykut (2018). “Alaca Höyük Erken Tunç Çağı Krali Mezarları ve İkiz İdoller”, *Arkhaia Anatolika* 1 (2018), 1-14.

Davidson, Gladys R. (1952), *Corinth, Results Of Excavations Conducted*, The American School Of Classical Studies At Athens, Vol: XII: The Minor Objects, Princeton, New Jersey.

Dedeoğlu, Jale vdğ. (2005), *Isparta Müzesi*, Ankara.

Eres, Zeynep, 2010a, ‘Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma Ve Sergileme Kavramının Gelişimine Kısa Bir Bakış’, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, vol. 8, pp. 119–130,

Ermiş, Ü. Melda (2014), “Neokaisareia/Niksar’da Roma ve Bizans Dönemine Ait Arkeolojik Veriler”, *TTK Höyük Dergisi*, Sayı: 7,43-66.

Ersoy, Akın (2017), *Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri*, İstanbul.

Gökbilgin, M. Tayyip, (1994) “Edirne”, *İslam Asiklopedisi*, Cilt. 10, İstanbul.

Hrnčiarik, Erik (2017), *Bone And Antler Artefacts From The Roman Fort At Iža*, *Archaeologica Slovaca Monographiae*, Nitra – Trnava – Komárom.

Jones, Arnold Hugh Martin (1937), *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Oxford

Kansu, Ş. Aziz. (1963), *Marmara Bölgesi ve Trakya’ da Prehistorik İskan Tarihi Bakımından Araştırmalar (1959 -1962)*, Ankara

Karaca, Ergün. (2009), *Allıanoı Kemik Eserleri*, Trakya üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Kasapoğlu, Hasan (2013), “Kemik Objeler”. İçinde: C. Başaran (Ed)., *Parion, Antik Troas’ın Parlayan Kenti*, İstanbul, 171-175.

Kaya, Muhlise (2002), *Aşıklı Höyük 4 G-H Derin Sondaj Açması Kemik Buluntuları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Mansel, A.Müfid.(1938), *Trakya’nın Kültür ve Tarihi*. İstanbul

Milovanović, Bebina (2018), “Jewellery as a Symbol of Prestige, Power and Wealth of the Citizens of Viminacium”, İçinde: S.Golubović – N. Mrđi (Eds), *Institute of Archaeology Monographies No. 68/2, Vivere Militare Est From Populus to Emperors - Living on the Frontier*, Volume II, Belgrade, 101-142.

Niglio, Olimpia. (2013) *The conservation of the cultural heritage in John Ruskin*, Kyoto University, Confrence in Graduate School of Humans and Environmental Studies.

Ova, Eda (2021), *Stratonikeia ve Lagina Kemik Yapımı Küçük Buluntular (2008-2019)*, Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Özgülner, Nuray (2007), *Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 77, Kat No: 74- 83.

Peremeci, Osman. N. (1940), *Edirne Tarihi*, İstanbul.

Popilian, Gheorghe & Dorel Bondoc, (2012), *The Roman And Late Roman Cemetery Of Sucidava-Celei. The Excavations From 1969-1983*, Craiova.

Radt,Wolfgang. (2001), *Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, İstanbul.

Sîrbu, Valeriu &, Maria-Magdalena Ştefan, (2019), “Delimited Funerary Spaces – Hellenistic Tumuli with Stone Enclosures at Kallatis” *Annales d’Université Valahia Targoviste, Section d’Archéologie et d’Histoire*, Tome XXI, 51-76.

Stephens, Janet (2008), "Ancient Roman hairdressing: on (hair)pins and needles." *Journal of Roman Archaeology* , Vol: 21, 110 – 132.

Tabak, Ramazan (2018), *Roma Dönemi'nde Hadrianopolis (Edirne) Kent Surları*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne

Waelkens, Marc (ed.) (1993), *Sagalassos I : First General Report on the Survey (1986-1989) And Excavations (1990-1991)*, Leuven universty press, Leuven.

William, Smith (1870), *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Oxford;

Yıldırım, Şahin (2002), “Makedonya Kulesi Kurtarma Kazısı 2002”, *Yöre Dergisi*, Sayı: 3, 3-13

Yıldırım, Şahin (2005), “Hadrianopolis: Trakya’da Bir Kalekent”, *TÜBA-AR*, Sayı: 18, 181-204.

Yıldırım, Şahin & Günay Karakaş (2006), *Edirne Müzeleri ve Örenyerleri*, İstanbul.

Yücel, E. (2011). “Ord. Prof. Dr. A. Müfid Mansel’in Başlattığı Trakya Kazılarının Dünü ve Bugünü”, *Anadolu Araştırmaları* -16, 605-616.

Yayına Geliş Tarihi:13/04/2022
Yayına Kabul Tarihi:22/05/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:178-194
ISSN: 2587-2206

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP HERAKLEİOS DÖNEMİ SİKKEŞİ

Fevzi MERCANOĞLU¹

Özet

Bu makalede Bizans İmparatoru Herakleios'a ait Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki bir grup sikke kataloglanmıştır. Makalede kataloglanma kısmından önce Bizans İmparatorluğu tarihinden bahsedilmiştir. Bizans döneminde sikke, Herakleios'un hayatı ve Herakleios döneminde Bizans ekonomisi konuları ele alınmıştır. Makale titiz ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bizans imparatorluğu M.S. 330 yılında I. Konstantinos tarafından Konstantinopolis şehrinde kurulmuştur. Orta Çağ'da devam eden Bizans imparatorluğu çeşitli sülaleler ve isimlerle yönetilmiştir. İmparatorluk geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1453 yılında yıkılmıştır.

Bizans imparatorluğunda sikke kullanımı I. Anastasius döneminden (491) başlayıp son imparator XI. Konstantinos'a kadar (1453) devam etmiştir. Bu sikkeler bakır, gümüş ve altın olarak basılmıştır.

Kartaca valisi Herakleios'un oğlu Herakleios 575 yılında doğmuştur. Bizans imparatorluğunu en önemli hükümdarlarından biridir.

Herakleios finansal açıdan tükenmiş bir yönetim devralmıştır. Sasanilerin yayılcı politikaları Bizans imparatorluğunun hem ekonomik hem de siyasi açıdan zora girmesine neden olmuştur. Ortodoks kiliselerinin lideri Patrik Sergios'un desteğiyle Sasaniler ile yaptığı mücadeleleri kazanarak imparatorluğu siyasi ve ekonomik refaha ulaştırmıştır. İlk olarak bakır daha sonra gümüş ve altın sikke basılmıştır. Altın sikkelere "solidus" adı verilmiştir. 491 yılında yapılan sikke reformu ile sikke birimlerinde değişiklikler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Herakleios, Sikke, Nüvizmatik, Müze, Sanat.

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, mercanoglufevzi@gmail.com, ORCID no: 0000-0001-8221-3795

Atf/Citation: Mercanoğlu, F. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bir Grup Herakleios Dönemi Sikkeleri. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 178-194.

A GROUP OF HERACLIUS PERIOD COINS FOUND IN THE BURSA ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

Abstract

In this article, a group of coins were cataloged at the Bursa Archeology Museum of Byzantine emperor Herakleios. The article mentioned the history of the Byzantine Empire before the cataloging part. In the Byzantine period, the issues of coin, Herakleios's life and the Byzantine economy were discussed during the Herakleios period. The article is handled from a meticulous and objective point of view and is used from local and foreign sources.

The Byzantine empire was the first in 330 AD Founded by Konstantinos in the city of Constantinople. The Byzantine empire, which continues in the Middle Ages, is governed by various sules and names. The Empire has spread to a large geography. It was destroyed by the Ottoman Empire in 1453.

The use of coins in the Byzantine Empire I. From the time of Anastasius (491), the final emperor XI. It continued until Constantinos (1453). These coins are printed in copper, silver and gold. Herakleios, son of the Carthage governor Herakleios, was born in 575. He is one of the most important rulers of the Byzantine empire.

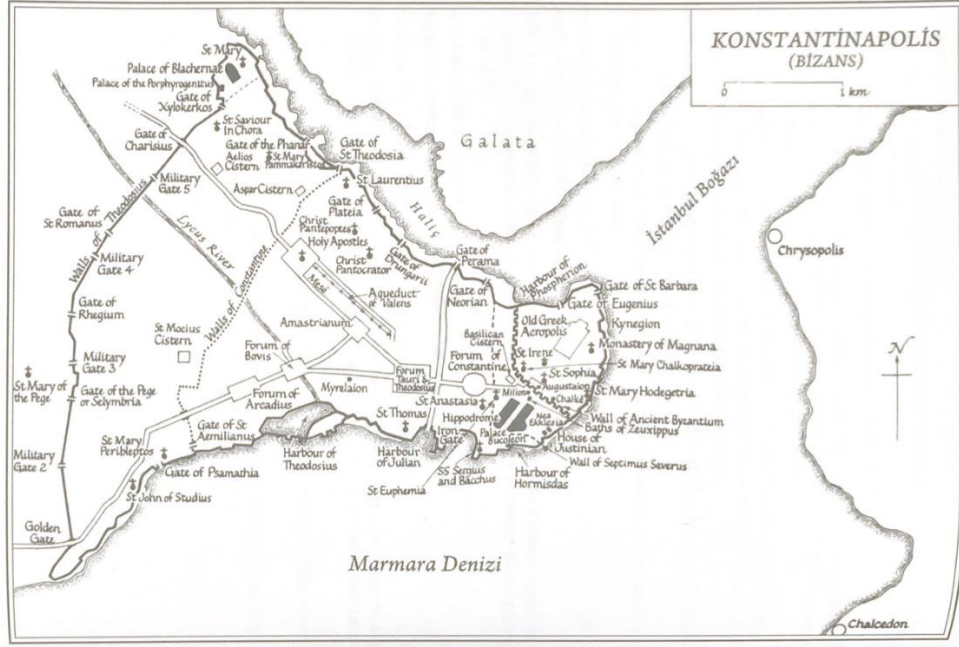
Heracleios took over a financially depleted administration. The expansionist policies of the Sassanids made the Byzantine empire difficult both economically and politically. With the support of Patriarch Sergios, the leader of the Orthodox churches, he won his struggles with the Sassanids and led the empire to political and economic prosperity. First copper, then silver and gold coins were printed. Gold coins are called "solidus". With the coin reform made in 491, changes were made to the coin units.

Keywords: *Byzantine Empire, Heraclius, Coins, Numismatics, Museum, Art.*

GİRİŞ

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan I. Herakleios dönemine (MS. 610-641) ait bir grup sikkeyi katalog olarak göstermeden önce, Bizans İmparatorluğu tarihine değinelim. Sonrasında ise I. Herakleios döneminde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeleri aktarıp sikke üretiminden ve darphane sisteminden bahsetmek daha doğru bir başlangıç olacaktır. ²

² Bursa Arkeoloji Müzesinde yapmış olduğum bu çalışmada Bursa Arkeoloji Müze Müdüresi Çiğdem DURAKOĞLU ve Müze sikke seksiyonu sorumluları Ahmet SANCAKTAR, Emine DEMİR DEVE ve İbrahim TAN'a ilgileri ve yardımların dolayı kendilerine teşekkürlerimi sunarım. Bursa Arkeoloji Müzesi sikke seksiyonunun çok iyi bir biçimde düzenlenmiş olması ve Müze envanter defterlerinin de çok düzenli bir biçimde tutulmuş olması çalışmama büyük bir kolaylık sağlamıştır. Ayrıca yapmış olduğum bu çalışmada değerli bilgileri ile bana yol gösteren ve beni destekleyen İstanbul Arkeoloji Müzesi İslami sikke seksiyonu sorumlusu

Harita 1: Konstantinopolis Genel Görünüm (Norwich, 2012: 3)

1. BİZANS İMPARATORLUĞU TARİHİ

Bizans İmparatorluğu M.S. 324 yılında Konstantinopolis adı verilen şehirde kurulmuştur. Aynı zamanda 1453 yılında Osmanlı Devleti'nin eline geçmesiyle bu şehirde yıkılmıştır. İmparatorluk, 11 yüzyıllık dönem boyunca ayakta kalmıştır. Cyril Mango'ya göre; Bizans İmparatorluğu üç dönemde incelenmektedir. Erken Bizans Dönemi İmparatorluğu kuruluşundan itibaren 7. yüzyıla kadar sürmüştür. Orta dönem ise Anadolu'nun Türkleşmeye başlamasına kadar veya 1204 Haçlı Seferi'ne kadar olan süre boyunca uzanır. Geç dönem ise bunların herhangi bir tarihinden itibaren 1453 yılına kadar olan süredir (Mango, 2021: 9).

Büyük Konstantin'in kurduğu Konstantinopolis şehri coğrafi konum itibariyle Asya ile Avrupa'nın kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Bu şehrin etrafında Doğu dünyasını toplayabilecek bir merkez oluşturmak istenmiştir. Dini, askeri ve ekonomik açıdan önem arz etmektedir. İmparator Konstantin Hristiyanlığın gücünü kullanmak amacıyla devletin dinini Hristiyanlık olarak

Ömer ÇEPNİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

kabul etmiştir. Askerî açıdan hiyerarşik bir düzen kurmasıyla iyi bir idari yapı oluşturuldu. Hristiyan inançlarına hoşgörü ile yaklaşarak ilişkileri geliştirdi.

İmparator bu yaptıklarıyla Ortodoks kiliseleri üzerinde hakimiyet sağladı. V. yüzyıla kadar Roma kültürü varlığını sürdürmüştür. IV. yüzyılın sonlarından VII. yüzyılın başlarına kadar Bizans İmparatorluğu'nda iki büyük kriz görülmüştür. Biri Kavimler Göçü, diğeri ise dini bunalımdır.

Justinyanus döneminde (MS. 527-565) Doğu Roma İmparatorluğu siyasi yönden ilk işi Roma İmparatorluğu'yla arasında bulunan dini ayrılığa son vermiş bu siyasi anlayışla Roma'yı arkasına alarak daha da kuvvetlenmiştir (Diehl, 2006: 32).

Bizans İmparatorları arasında en fazla mimari faaliyetler I. Justinyanus döneminde gerçekleşmiştir (Mercanoğlu, 2021: 11).

602 yılında orduda çıkan bir isyan, imparatorluğu çaresiz bir durum içerisine çekti. Maurikios öldürüldü, bu isyanın lideri olarak görülen Phokas askerler tarafından imparatorluğa getirildi. (602-610). Bu iç karışıklık durumdan faydalanan İran devleti Suriye, Filistin ve Anadolu'yu işgal ettiler. Balkan yarımadası Avarlar'ın işgaline uğradı. Devleti bu güç durumdan çıkararak kişi İmparator Herakleios oldu (Demirkent, 1992: 233).

867 yılında I. Basileios'un tahta geçmesi yaklaşık iki yüz elli yıl boyunca devam edecek olan Makedon Hanedanlığı'nın başlangıcı kabul edilir. Bu hanedanda Bizans İmparatorluğu'nun en kabiliyetli hükümdarları yer almaktadır. Bu dönem boyunca İmparatorluk, düşmanlarına karşı pasif halinden, kaybedilen toprakları yeniden fetheden ülke silüetine kavuşmuştur. İmparatorluğun "Altın çağı" olarak nitelendirilen bu dönemde kültürel manada sanat ve felsefenin geliştiğini söyleyebiliriz (Browing , 1992: 95).

1204 yılında Konstantinopolis, IV. Haçlı Seferine katılan şövalyeler tarafından yapılan yağma ile beklenmedik bir şekilde şehir ve imparatorluk harap olur. Bizans İmparatorluğu bu yıkımdan sonra bir daha asla toparlanamamıştır. İmparatorluk tarafından şehir, 1261 yılında tekrardan ele geçirilmişse de bu dönemden itibaren artık Yunanistan yarımadası ve Ege'deki adalarından oluşan ufak bir imparatorluk haline gelmiştir. Anadolu'da Türklerin giderek güçlenmesi ile iyice içine kapanan İmparatorluk 1453 yılında Osmanlı devletinin Konstantinopolis'i almasıyla çökmüştür (Ünal, 2010: 13).

1.1.Bizans İmparatorluğu Döneminde Sikke

Bizans imparatorluğu sikkeleri nümizmatik alanında, 491 yılında Bizans imparatoru Anastasius'un (MS. 430-518) sikke reformu ile başlamaktadır. Anastasius'un yaptığı bu reform ile iyice bozulmuş olan geç

Roma nummileri kullanımdan kaldırılmıştır. Nummilerin yerine daha büyük ve daha ağır üzerlerinde birimleri belirtilmiş sikkeler basılmıştır. İlk olarak

bakır daha sonra gümüş ve altın sikke basılmıştır. Altın sikkelere "solidus" adı verilmiştir. 491 yılında yapılan sikke reformu ile sikke birimlerinde değişiklikler yapılmıştır. Sikke birimleri harfler ile gösterilmeye başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde imparatorların büstü, arka yüzlerinde ise büyük M harfi bulunmaktadır. M=Follis , K= Follis'in yarısı, I= Follis'in dörtte biri şeklinde ifade edilmiştir. Bu follislerin arka taraflarında darphane ve değerleri gösterilmiş, I. Justinianus sonrasında ise basıldığı yıl eklenmiştir (Gökalp, 2019: 8).

2.HERAKLEİOS DÖNEMİ

575 yılında doğduğu düşünülen Kartaca Valisi Herakleios'un oğludur. Babası ile aynı adı taşımaktadır (Demirkent, 1998 : 210). Baba Herakleios'un Ermeni kökenli olduğu bilinmektedir. Annesi Epiphania Kapadokya kökenlidir. 585 yılında baba Herakleios önde gelen bir komutandı. Askerlerin Üstadı (magister militum per orientem) adı verilen unvana sahipti (Walter, 2002: 22). Bu olaylar kayda geçerken oğul Herakleios ile alakalı hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır.

Oğul Herakleios babasından Persler ile ilgili diplomasi ve savaş yöntemleri hakkında birçok bilgi edinmiştir. Bu bilgiler, Herakleios'un imparatorluğu döneminde birçok kazanımlar elde etmesini sağlamıştır.

Herakleios'un imparatorluk yıllarına tanıklık eden erken dönem Frank tarihçilerinden Fredegarius (yaklaşık 650 yıllarında) Herakleios'un arenada aslanlar ve yaban domuzları ile sık sık mücadele ettiğini yazmaktadır (Walter,2002: 26).

İmparator Phokas döneminde (MS. 602-610) baskı rejimine karşı ayaklanan Baba Herakleios, Mısır eyaletinin ve kendisine destek vermesi ile Oğul Herakleios'u Kuzey Afrika da oluşan Askeri birliklerin başına getirdi, bu askeri birlik İstanbul üzerine sefere çıktı. 3 Ekim 610 yılında İstanbul'a ulaşan Oğul Herakleios, Ortodoks kiliseleri lideri Patrik Sergios ve Yeşiller Partisi'nin desteğiyle Phokas'ı yenerek İmparatorluk tahtına çıktı (Demirkent, 1998: 210).

Bizans imparatorluk tarihinin en büyük hükümdarlarından biri olan Herakleios yönetimi ele geçirdiğinde imparatorluk, siyasi ve ekonomik olarak çökmüştü. Düzenli bir ordusu bulunmayan ücretli askerlerle bir araya gelmiş bir orduya sahipti. Balkanlarda Slavlar ve Avarlar diledikleri gibi faaliyetler yürütüyorlardı. Anadolu da ise Sasaniler vardı. (Ostrogorsky, 1981 :86)

Bu olaylar gösteriyor ki, Bizans İmparatorluğu'nun yönetimi işlevselliğini yitirmişti. Herakleios yönetimini ancak yeni baştan yapılacak yenilikler kurtarabilirdi.

İmparator Herakleios'un yaptığı stratejik ve siyasi hamleler ile 628 yılında savaş imparator Herakleios tarafından zaferle sona ermiş ve kaybedilen topraklar tekrardan geri alınmıştır. Herakleios döneminde yaşanan ikinci kriz ise 620 yılında Peygamber Hz. Muhammed'in yeni bir din olan Müslümanlığı, ilan etmesi ile yeni birleşik bir Arap devleti kurmasıdır. 632 yılında Mısır ve Suriye tekrar, işgal edilmiştir. Bu işgal Herakleios'un yenilgisi ile sonuçlanmıştır. (Ünal 2010: 9) Müslüman ordularının ilerleyişini durduramayan Herakleios ilk 634 yılında Ecnadeyn sonra ise 636 yılında Yermuk savaşlarını kaybetmiştir. İmparator 640 yılında başkent Kostantinapolis'te ölmüştür.

2.1. Herakleios'un İmparatorluğu Döneminde Ekonomi

Herakleios'un İmparatorluğu döneminde Sasanilerle çetin bir mücadele verilmiştir. Çeşitli toprak kayıplarından dolayı imparatorluk ekonomik buhrana girmiştir. Herakleios, ekonomik durumun düzelmesi adına birkaç yola başvurmuştur. Vergi, zorunlu borçlandırma ve bazı eski yönetim bürokratlarına para cezaları vermiştir. Ortodoks Kiliseleri lideri Patrik Sergios'un desteğini almıştır. Bunlara ek olarak bir dizi ekonomik tedbirler almıştır. Ancak İskenderiye'nin kaybedilmesiyle beraber buğday ve birtakım tahıl ürünleri İskenderiye'den tedarik edilememiştir. Bu durumdan dolayı halk sefalet ve hastalıklarla boğuşmuştur. Daha da kötüye giden bu ekonomik buhran, İmparator Herakleios'un mali ve siyasi tedbirleri ile düzelmiştir (Bamyacı, 2018:210).

2.2. Herakleios Dönemi Sikke Kataloğu

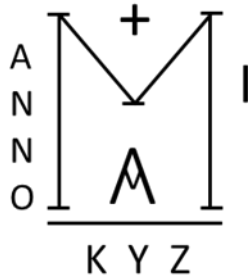

Fotoğraf 1: Envanter No:339 Ön yüzü

Fotoğraf 2: Envanter No:339 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 339
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Herakleios 610-641
Ağırlığı	: 11,4 gr
Ölçüleri	: Çap-30x29 mm , Kalınlık-2,05 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- HERACLI PERP AVG. yazısı içinde cepheden, zırlı giysili sağ elinde haçlı küre sol elinde kalkan ile Herakleios.

Arka yüz-

Monogramı yazılıdır.

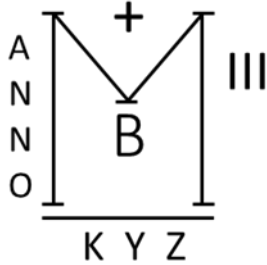

Fotoğraf 3: Envanter No:3265 Ön yüzü

Fotoğraf 4: Envanter No:3265 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3265
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Heraclius 610-641
Ağırlığı	: 11,3 gr
Ölçüleri	: Çap-32x34 mm , Kalınlık-2 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmıştır ama muhtemelen DN HERACLIUS PP AVG. Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğferi, zırlı pelerinli giysili, sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı. İyi seçilememektedir.

Arka yüz-

Aşınmış, oksitlenmiş, monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Çatlak ve çıkıntıları vardır.

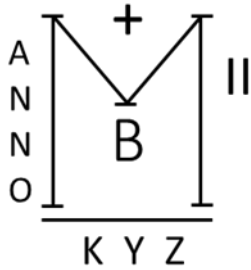
Fotoğraf 5: Envanter No:3266 Ön yüzü

Fotoğraf 6: Envanter No:3266 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3266
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Herakleios 610-641
Ağırlığı	: 12,88 gr
Ölçüleri	: Çap-31x32 mm , Kalınlık- 3 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmıştır ama muhtemelen DN HERACLIUS PP AVG. Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğferi, zırhlı pelerinli giysili, sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı.

Arka yüz-

Monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Aşınmış ve oksitlenmiştir.

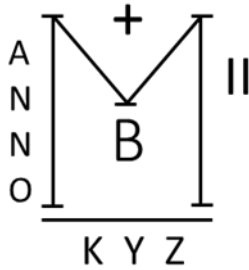

Fotoğraf 7: Envanter No:3273 Ön yüzü

Fotoğraf 8: Envanter No:3273 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3273
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Heraclius 610-641
Ağırlığı	: 11,74 gr
Ölçüleri	: Çap-30x31 mm , Kalınlık-2,50 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmıştır. Baş harfleri okunabilmektedir..... PERP AVG. Cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğfer, zırhlı-pelerin giysili sağ elinde globus üzerinde haç taşımalı Herakleios büstü. Çevre yazısı Focas'a ait, büst Herakleios'tur.
Arka yüz-	

Monogramı vardır. Kenarı gayri muntazamdır. Aşınmış ve oksitlenmiştir.

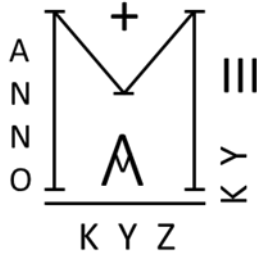

Fotoğraf 9: Envanter No:3289 Ön yüzü

Fotoğraf 10: Envanter No:3289 Arka yüzü

Eserin Envanter No	: 3289
Adı	: Sikke, Bakır
Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans, Herakleios 610-641
Ağırlığı	: 11,82 gr
Ölçüleri	: Çap-30x31 mm , Kalınlık-2,50 mm
Bulunduğu Yeri	: Bilinmiyor
Benzer Yayın	: H. Goodance A. Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire, London 1971 s. 99 örnek 35
Tanımı	: Ön yüz- Çevre yazısı aşınmış olup üst üste darp edilmiştir. Herakleios'un büstü cepheden kısa sakallı, başında haçlı miğfer, zırhlı-pelerin giysili sağ elinde globus üzerinde haç taşımaktadır.
Arka yüz-	

Monogramı vardır. Hatalı üst üste basılmıştır. Yer yer oksitlenmiştir.

Not: Hatalı baskıdır.

SONUÇ

Bu makalede Bizans imparatoru Herakleios'a ait Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki bir grup sikke kataloglanmıştır. Makalede kataloglanma kısmından önce Bizans İmparatorluğu tarihinden bahsedilmiştir. Bizans döneminde sikke, Herakleios'un hayatı ve Herakleios döneminde Bizans ekonomisi konuları ele alınmıştır. Bursa Arkeoloji Müzesi'nin envanter kayıtları incelenip katalogları hazırlanmıştır. Makale titiz ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

Bamyacı, M, E, Güçlüay, S. (2018), İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Bizans İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 : 281-288.

Browning, Robert (1992), *The Byzantine Empire*, The Catholic University of America, Washington DC.

Demirkent, IŞIN (1998), Herakleios, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, , C. 17, 210-216.

Diehl , Charles (2006), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt, İlgı yayınları, İstanbul.

Gökalp, D. Zeliha (2019), *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Mango, Cyril (2021) , *Bizans : Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Mercanoğlu, Fevzi (2021), *Bizans Mimarisi Bibliyografyası*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2021.

Norwich, J.Julius (2012), *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Ostrogorsky G. (1981), *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara.

Ünal, Ceren (2010), *Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri*, *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi.

Walter, E. Kaegi (2002), *Heraclius Emperor of Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge.

Yayına Geliş Tarihi:25/04/2022
Yayına Kabul Tarihi:29/06/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:195-205
ISSN: 2587-2206

CHARLES EDWIN FRIPP'İN SANATINDAN BİR ANGLO-ZULU SAVAŞ SAHNESİ: ISANDLWANA MUHAREBESİ

Burak DİPEVLİLER¹
Ece KARADAĞ²

Özet

Bu çalışma ile İngiliz sanatçı Charles Edwin Fripp'in Isandlwana Muharebesi olarak tanınan tablosu incelenerek eserin sanat tarihi açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bunların yanı sıra sanatçının hayatı, Anglo-Zulu Savaşı'nın tarihçesi ve Zulu halkına dair genel özelliklere değinilerek çalışmaya destek olacak ayrı perspektifler de oluşturulmuştur. Fripp her ne kadar savaşa tamlik etmemiş olsa da bir savaşın getirebileceği yıkım ve kaosu gerçekçi ve tarafsız bir şekilde bizlerin karşısına sunabilmiştir. Herhangi bir milliyetçi duygu ve kurgusal betimin olmadığı tablo bu ilginç özellikleri ile birlikte araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Charles Edwin Fripp, Isandlwana Muharebesi, İngiliz Sanatı.

AN ANGLO-ZULU WAR SCENE FROM CHARLES EDWIN FRIPP'S ART: THE BATTLE OF ISANDLWANA

Abstract

With this study, the painting of British artist Charles Edwin Fripp, known as the Battle of Isandlwana, was examined and the work was evaluated in terms of art history. In addition to these, different perspectives have been created to support the work by referring to the artist's life, the history of the Anglo-Zulu War, and the general characteristics of the

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye. E-Posta: dipevliler@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3999-0115.

² Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Edirne, Türkiye. E-Posta: ecekaradag13@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6080-6124.

Atıf/Citation: Dipevliler, B. ve Karadağ, E. (2022). Charles Edwin Fripp'in Sanatından Bir Anglo-Zulu Savaş Sahnesi: Isandlwana Muharebesi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 195-205.

Charles Edwin Fripp'in Sanatından... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
Zulu people. Although Fripp did not witness the war, he was able to present the destruction and chaos that a war can bring realistically and impartially. The painting, which does not have any nationalistic feelings and fictional depictions, has formed the subject of the research with these interesting features.

Keywords: Charles Edwin Fripp, Battle of Isandlwana, British Art.

GİRİŞ

İngiliz kökenli bir savaş illüstratörü ve ressam olan Charles Edwin Fripp, savaşlar içerisinde geçen kariyeri boyunca birbirinden farklı çalışmalar ortaya koymuştur. Bunlar arasında tuval üzerine yağlı boya tekniğinde yalnızca iki yapıtı bulunan **-Battle of Tofrek ve Battle of Isandlwana-** Fripp, bu özelliği ile dikkat çekici bir sanatçı kimliğini oluşturmaktadır. Özellikle Geç Victoria Dönemi Sanatçıları arasında savaş temasına uygun resimler ele alındığında direkt olarak akla gelen isimlerden birisi olan Fripp'in Isandlwana Muharebesi adlı tablosuna dair yerli literatür içerisinde bir çalışma bulunmuyor oluşu da hayli ilginçtir.

Yabancı literatürde, P. Hodgson'un *The War Illustrators* ve P. Harrington'un *British Artists and War: The Face of Battle in Paintings and Prints, 1700-1914* adlı kitaplarında Fripp ve eserlerine rastlanılmaktadır. Bunların yanı sıra D. Nott'un, *Reframing War: British Military Painting 1854 to 1918* ve J. W. M. Hichberger'in *Military Themes in British Painting 1815 – 1914* adlı doktora tezlerinde de yine Fripp'e değinilmektedir. Öte yandan çeşitli internet kaynakları içerisinde **-National Army Museum UK, Wikipedia, Youtube vb. gibi-** Fripp ve eserleri hakkında kısıtlı bilgilere de ulaşılabilmektedir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğu vakit, Fripp'in sanatı ve sanatçı kimliğini tanımamızı sağlayan yapıtlarından biri olan **Isandlwana Muharebesi** adlı tablosuna yönelik sanat tarihi açısından birinci dereceden bir çalışma olmadığı görülmektedir. Ortaya konulan bu makale ile birlikte hedeflenen doğrultuda bir analiz yapılarak söz konusu boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır.

1. CHARLES EDWIN FRİPP'İN HAYATI (1854-1906)

Charles Edwin Fripp, İngiliz asıllı ressam, illüstratör ve savaş sanatçısıdır. 4 Eylül 1854 yılında Londra, Camden Town'da dünyaya gelmiştir. Babası George Arthur Fripp, bir manzara ressamıdır. Dedesi Kaptan Nicholas Pocock ise bir deniz sanatçısıdır. Royal Academy of Münich and Nuremberg'de sanat eğitimi alan Fripp, 1875 yılında The Graphic'de işe başlamıştır (Charles Edwin Fripp, 2003). The Graphic'i 1881'de Güney Afrika'da, 1885'te Sudan'da temsil eden Fripp, Çin-Japon savaşında ise Çin tarafında bulunmuştur. Fripp'in eskizleri, 1890 yılında Daily Graphic'de de görülmeye başlanmıştır. Çin'den dönüşü sırasında Klondike Mining, Trading and Transport Corporation tarafından düzenlenen bir turla Amerika'ya gönderilen Fripp, 1898-99 arasında Amerika'nın batısı hakkında canlı rapor ve eskizler yollamıştır. 1899 yılının sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri ordusuna bağlı olarak İspanyol-Amerikan Savaşı sırasında Filipinler Seferini ele almıştır. Boer Savaşı'ndan sonra Kanada'ya yerleşen Fripp, vefat edeceği 1906 senesine kadar hayatını burada sürdürmüştür (Hodgson, 1977:161-163).

Fripp genel itibariyle *Isandlwana Muharabesi* adlı tablosu ile tanınmaktadır. Fakat bunlar dışında birbirinden farklı eskizleri olduğu da bilinmektedir. Öte yandan 1900 yılında Pall Mall dergisinde yayımlanan Reminiscences of The Zulu War, 1879 konulu da bir makalesi de vardır (Wikipedia Contributors, 2020).

Fripp, kişilik olarak bağımsız düşünen ve oldukça asabi bir karaktere sahiptir. Bir subayın ona verdiği emre rağmen nehirden çıkmayı reddederek, başının üstünden uçuşan mermilere ve Zululara aldırış etmeden banyosuna devam etmiş ve sonunda çileden çıkan subaylar tarafından tehlikeli bölgeden uzaklaştırılmıştır. Hatta bir sefer de onu sinirlendiren General Buller'ı yumruklamak istemesi Melton Prior tarafından engellenmiştir (Hodgson, 1977:161).

2. ZULULAR HAKKINDA

Zulular, Nguni etnik grubuna ait bir Güney Afrika halkıdır. Tarihleri boyunca küçük klanlar halinde birbiriyle süregelen çatışmalar yaşamışlardır (Büyüktavşan, 2021: 68-69). Dilleri Nijer-Kongo dil ailesinde yer alan ve bir

Charles Edwin Fripp'in Sanatından... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
Güney Bantu dili olan isiZulu'dur. Günümüzde bu dili konuşan yaklaşık 12 milyon insanın olduğu tahmin edilmektedir (Wikipedia Contributors, 2022). Zulu kelimesi anlamının *Cennet* olduğu düşünülmektedir. Bu halk, günümüzde Güney Afrika Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşamaktadırlar (Büyüktavşan, 2021: 68-69).

3. 19. YÜZYILDA ZULULARIN GENEL DURUMU

Zuluların güçlü bir krallık olarak anılmaları 19. Yüzyılın erken süreçleri içerisinde liderleri *Shaka*'nın saltanatı ile başlamıştır (Knight, 1992: 6). Shaka gayri meşru yollardan dünyaya geldiği için Zulular için bir utanç kaynağı olarak görülmüş ve annesiyle beraber yaşadıkları umuziden sürgün edilmişlerdir. Mthethwa'ya sürülen Shaka, burada erişkinliğe ulaşınca Dingiswayo'nun ordusundaki isiCwe alayına katılmıştır. Ngumi toplulukların geleneksel dövüş yöntemlerini bir kenara koyan Shaka yeni stratejik metotlar geliştirerek Impi içerisine reformist bir şekilde entegre eder. Onun bu taktikleri ile Mthethwa git gide genişlemeye başlar. Geliştirdiği *izimpondo* ve *isifuba* taktikleri ile Buthelezi, Ndwandwe ve Nongoma'ya karşı mutlak zaferler kazanır. 1816'da Senzangakhona'nın ölümü ile sürgünden geri dönerek Zuluların kralı olur. Shaka'nın ilk eylemi dört alaydan oluşan küçük bir ordu ile Buthelezi üzerine yürümek olur. 1818'de Ndwandwe'yi ele geçirerek büyük bir zafer kazanır. 1824'te Natal Trading Company'nin kurucu üyeleri Kral Shaka'nın izniyle bölgesinden bir toprak alarak Port Natal'ı kurarlar. 1828 yılına gelindiğinde Kral Shaka'nın ordusu 20.000 kişiye kadar ulaşmıştır. Aynı yıl suikasta uğrayan Shaka'nın yerine Dingane geçer. Onun saltanatı sırasında Trekboerler ile ciddi mücadeleler verilir. Trekboer lideri Retief'in öldürülmesi üzerine Boerler Ncome Nehri üzerinde Zuluları ağır bir yenilgiye uğrattılar. 1838'de Dingane yerine geçen Mpande ise birçok şefin aksine barışçıl politikalar izlemiştir. Mpande'nin mevcut durumu tehlike arz ettiği için iktidarlık Cetshwayo ve Mbuyazi arasında tekrardan görüşülür. İngilizler her ne kadar Natal Port'daki çıkarları adına Mbuyazi'yi desteklemiş olsalar da Cetshwayo'nun kral oluşunu engelleyememişlerdir. Onun iktidara gelişi ile birlikte İngiltere ve Zulu arasında yaşanacak problemlerin de temelleri atılmış olur (McBride, 1976: 4-5).

1877 yılında Güney Afrika'ya yükseltilen temsilci olarak atanan Sir Henry Bartle Frere, Kral Cetshwayo'yu bölgeyi tehdit eden huzursuzluk dalgasının arkasındaki isim olduğuna inanıyordu. Askeri müdahalede bulunmak adına bir propaganda kampanyası başlatan Frere her ne kadar düşüncelerini eyleme geçirmeyi istese de İngiltere halihazırda Afganistan'da olan bir savaş ve Balkanlar'da olan bir gerilimin içerisinde yer aldığı için Güney Afrika'da patlak verecek başka bir savaşın olması fikrine karşıydı. Bundan dolayı Frere planını ertelemiş fakat istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Mart 1878'de bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin başına atanan Lord Chelmsford'da Frere ile aynı düşünceye sahipti. 11 Aralık 1878'de Kral Cetshwayo ve temsilcileri bir görüşmeye çağrıldı. İngiltere tarafından Zululara, içerisinde ordunun terhis ve mutlak İngiliz hakimiyetini kabul etmek gibi ağır şartlar bulunan ve 30 gün içerisinde kabul edilmediği takdirde savaşa dönebilecek bir ultiatom verir. Zuluların bunu kabul etmelerinin imkansız olduğu gibi mevcut sürecin bir savaşı tetikleyeceği de aşikardır (Knight, 1992: 6).

11 Ocak 1879'da ultiatomun süresinin dolmasıyla savaş patlak verir ve İngiliz kuvvetleri harekete geçer. Ocak 1879'da Isandlwana'da Zulular tarafından yapılan bir baskın sonucu İngilizler ağır bir yenilgiye uğratılır. Döneminin en iyi askeri ekipman ve silahlarına sahip İngiliz ordusuna karşı ilkel savaş aletleri ile mücadele eden Zulular için savaş her ne kadar muhteşem bir zafer ile başlamış olsa da ilerleyen süreçler içerisinde İngilizler karşısında ardı ardına yenilgilere uğrayarak en son 4 Temmuz 1879'da Ulundi savaşının sonunda kesin bir şekilde mağlup edilirler (Knight, 2003: 9-10).

Görsel 1: Charles Edwin Fripp'in Battle of Isandlwana Adlı Tablosu.

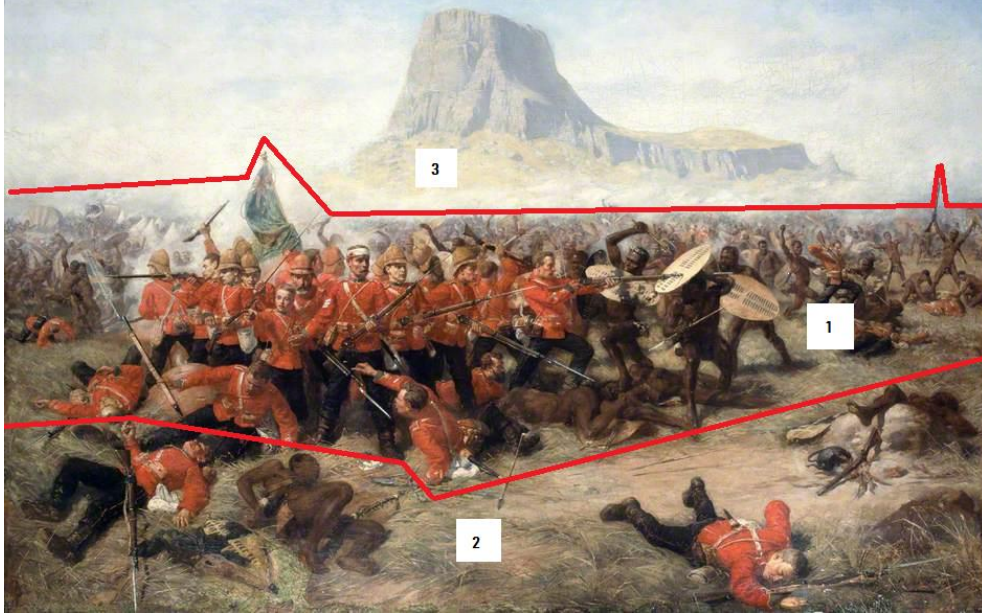
Erişim (26.06.2022):

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/34/Isandhlwana.jpg/300px-Isandhlwana.jpg>

4. ISANDLWANA MUHARABESİ TABLOSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Isandlwana Muharebesi³ adlı tablo 1885 tarihli olup tuval üzerine yağlı boya tekniği uygulanarak ortaya konulmuştur. Yüksekliği 142,2 cm olmakla birlikte eni 223,2 cm'dir (ArtUK, b.t.). Eser şu anda Londra'da, Ulusal Ordu Müzesi'nde sergilenmektedir (National Army Museum, b.t.).

³ Bilinen diğer adıyla *24. Alayın Isandlwana'daki Son Direnişi* (Nott, 2015: 95).

Görsel 2: Sahne Planlaması.

5. ISANDLAWANA MUHARABESİ TABLOSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablonun ana konusu, 1879 yılında gerçekleşen bir Anglo-Zulu savaşıdır. İngilizlerin mağlubiyeti ile sonuçlanan bu savaş Charles Edwin Fripp tarafından ustaca ele alınmıştır. Her ne kadar savaşa tanıklık etmemiş olsa da Lord Chelmsford'un kuvvetleri ile bölgeyi ziyaret ettiği bilinmektedir (NationalArmyMuseumUK, 2010).

Son Direniş formülü, Geç Victoria Dönemi savaş ressamı için oldukça popüler bir tema olmuştur. Fripp'in ele almış olduğu bu eserin de söz konusu tema ile uyumlu olduğu gözükmektedir. Yaklaşık yüz kadar figürün kullanıldığı tabloda savaş bütün çıplaklığıyla resmedilmiştir (Hichbinger, 1985: 155-156).

Savaşın geçtiği alanı belirtir bir şekilde sahnenin en arka tarafına *Isandlwana Tepesi* yerleştirilmiştir. Sol tarafta ise 24. Alayın kamp kurduğu çadırlar bulunmaktadır.

Sahne de İmپی tarafından kuşatılan 24. Alayın ölüm kalım mücadelesi oldukça başarılı bir şekilde anlatılmaktadır. İngiliz askerlerin yüzlerine baktığımız vakit cesaret, korku, şaşkınlık gibi farklı duyguların gerçekçi dışavurumlarını görebilmekteyiz. Zulu askerlerinde de benzer bir şekilde öfkenin yanı sıra zafer ile elde edilen gurur ve sevincin ifadeleri gözlemlenebilmektedir.

Savaş sahneleri oldukça hararetli bir şekilde işlenmiştir. İngiliz kuvvetleri direniş gösterirken Zulular akın halinde onların üzerlerine gelmektedirler. Sahnenin sol tarafında Zulu askerinin, tek ayağı ile bir İngiliz'in bedenini ezerek öldürücü darbeyi vurmaya hazırlandığı gözükmektedir. Sağ kısımda ise öldürülmüş bir İngiliz askerinin üzerinde bir elinde tüfek ve mızrakla zafer narası atan Zulu askeri ve öldürülen İngiliz'in cansız bedeninin yağmalayan iki Zulu figürü yer almaktadır. Onların yanında mücadele halinde olan İngiliz askerinin süngüsünü boğazına saplayarak öldürdüğü bir Zulu askeri de görülmektedir. Sahnenin ortasında şaşırmış ve direnmekte olan İngiliz askerlerinin önünde, yerde bir eli havada olan bir asker görülür. Havada olan elinde ise mermiye benzer bir obje tutmaktadır. Ön tarafta duran davulcu çocuk korku dolu bir ifade ile ileriye işaret ederken onun arkasındaki asker ise bizlere doğru tedirgin ve şaşkın gözlerle bakmaktadır. İngiliz askerlerin ortasında bir Britanya sancağı yer almaktadır. Ortadaki kalabalık grubun solunda savaşı izleyen, tüfek ateşlemeye hazırlanan askerler gözükürken sağ ve arka tarafta üzerlerine gelen Zulu askerlerini püskürtmeye çalışan figürlerin mücadelesi gözükmektedir. Arka tarafta ise bir İngiliz atlı askerinin Zulular ile çarpışması tasvir edilmiştir. Bunlar dışında iki tarafa ait birçok ölü asker bedeni de tablonun içerisine serpiştirilmiştir.

Sahne de anatomik olarak problemlili olan bir detay vardır. O da davulcu çocuğun elinin çocuk elinden ziyade bir yetişkin eline benzemesidir. Eğer Fripp bunu bir sembol olarak kullandıysa konuya yönelik farklı yorumlar yapılabilir. Fakat çocuğun korku dolu bakışları dikkate alındığı takdirde bu açıdan yapılabilecek yorumların önüne birer perde çekilmektedir.

Bir diğeri önemli detayda sahne içerisine yerleştirilen obje ve figürlere ait detayların – cansız bedenler, kıyafetler, silahlar vb. gibi- gerçekçiliğidir. Fripp savaşa tanıklık etmese de savaşın yaşandığı bölgeye daha sonradan gitmiştir. Ortaya koyduğu eserde gerçekçi detayların bulunuyor olması da burada gördüklerinden ve yapmış olduğu incelemelerden kaynaklanıyor olabilir.

Teknik açıdan baktığımız zaman Fripp'in tabloyu üç sahneye bölerek ele aldığı düşünülebilir. Birinci kısım içerisinde bizlere verilmek istenen, bir savaş anında -anı baskında- oluşan mücadele ile birlikte her iki tarafında hissettiği duygulardır ki figürlerin yüzlerinden bu duygular kolayca görülebilmektedir. Arka tarafında yoğun olarak eklenen figürler ile savaş sahnesi de desteklenmiştir.

İkinci bölüm içerisinde özellikle izleyenin gözleri önüne serilen ölü asker figürleri ile şüphesiz savaşın kaçınılmaz gerçekliği de yansıtılmak istenmiştir. Fripp'in savaş alanını ziyaret etmiş olması da göz önünde bulunduğunda bunları direkt olarak ön sahneye koymuş olmasına şaşırılmamakta gerekmektedir.

Üçüncü bölümde ise Fripp bizlere savaşın yaşandığı Isandlwana Tepesi'nin bir peyzaj çalışmasını sunar gibidir. Aynı zamanda bu manzaranın alt kısmı ile ana sahne arasına bir çizgi çekilerek belirgin bir ayırım yapılmıştır.

Görsel 3: Isandlwana Tepesi, Güney Afrika.

Erişim (26.06.2022):

https://dwu32cgxelq1c.cloudfront.net/local_newspapers/sites/63/2016/01/isandlwana.jpg.

Renk ile ilgili olarak Fripp'in abartılı tonlardan uzak bir palet tercih ettiği söylenebilir. Kullanmış olduğu renkler savaş temasına uygunluk göstermektedir. Işık ve gölge gibi unsurlar da makul düzeydedir.

Figürlerin yüzlerinde net olarak seçilen duyguların yanı sıra savaş sırasında kalkan toz ve dumanın birbirine karışarak gökyüzüne kadar yükselmesi ve hatta bulutlar ile karışır vaziyette görülmesi de ele alınan tabloda romantizm akımının etkilerinin de bulunabileceğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Charles Edwin Fripp, *Battle of Isandlwana* adlı tablosu, İngiltere'nin Güney Afrika'da yürüttüğü sömürgeci faaliyetler sonucu çıkan bir savaşın izlerini yansıtmaktadır. Tablo, milliyetçi duygular etrafında şekillenen kahramanlık dolu kurgusal bir İngiliz direnişini anlatmaktan ziyade ansızın gelişen bir baskın sonucu kıyıma uğrayan 24. alayın durumunu gerçekçi ve objektif bir şekilde gözler önüne sermektedir. İki tarafın birbirleriyle olan mücadeleleri - askerlerinin yakın çarpışmaları, silahları kullanış şekilleri ve taktiksel dizilimleri- Fripp'in gayet yetenekli bir gözlemci olarak İngilizler kadar Zulular'ın da savaş stillerini bildiğini işaret eder vaziyettedir. Fripp'in savaşların içerisinde geçen kariyeri de göz önünde bulundurulduğu vakit söz konusu durum şaşılacak bir hadise olmaktan çıkmaktadır. Kendi karakterine yerleşik olan sert mizacını da savaşın gerçekliği içerisinde ifade edebilmeyi başaran Fripp son derece etkileyici bir sahneyi bizlere sunmaktadır. Bütün bu özellikleri ile mevcut eser, *Geç Victoria Dönemi savaş temasına uygun, içerisinde romantizm akımının etkilerini de barındıran gerçekçi bir İngiliz Kolonyal Sanatı örneği olarak nitelendirilebilir.*

KAYNAKÇA

Artuk (b.t.). *The Battle of Isandlwana, 22 January 1879*. Erişim (17.04.2022): <https://artuk.org/discover/artworks/the-battle-of-isandlwana-22-january-1879-182666>.

Büyüktavşan, H. Z. (2021). Güney Afrika'nın Zulu Halkı. *Africana*. s. 66-83.

Charles Edwin Fripp. (23 Temmuz 2003). Erişim (16.04.2022): <https://web.archive.org/web/20090207200821/http://web.ukonline.co.uk/bea/n95/ft/frippuk/links/fripp/charles-edwin.htm>.

- Charles Edwin Fripp'in Sanatından... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
- Hichberger, J. W. M. (1985). *Military Themes in British Painting 1815 – 1914*. (Submission for Ph.D.). University College, London.
- Hodgson, P. (1977). *The War Illustrators*. New York: Macmillan.
- Knight, I (2003). *The Zulu War 1879*. London: Osprey.
- Knight, I. (1992). *Zulu War 1879. Campaign Series*. London: Osprey.
- McBride, A. (1976). *The Zulu War. Men-At-Arms Series*. London: Osprey.
- NationalArmyMuseumUK. (2010, 13 Aralık). Battle of Isandlwana. Erişim (22.04.2022): <https://www.youtube.com/watch?v=nVWHvB4AZH0>.
- Nott, D. (2015). *Reframing War: British Military Painting 1854 to 1918*. (Doktora Tezi). The University of York, Department of History of Art.
- Wikipedia Contributors* (2020). Charles Edwin Fripp. Erişim (16.04.2022): (https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Edwin_Fripp).
- Wikipedia Contributors* (2022): Zulu Language. Erişim (19.04.2022): https://en.wikipedia.org/wiki/Zulu_language.

Yayına Geliş Tarihi:06/06/2022
Yayına Kabul Tarihi:09/07/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:206-224
ISSN: 2587-2206

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK FARKINDALIĞIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Yeliz EMECEN¹

Nurgül ERDEM²

Özet

Toplumsal gelişim ve etkileşimler ile yaşam alanları sürekli bir değişim geçirmektedir. Tarım uygulamalarıyla başlayan bu değişim sanayi devrimiyle doğal çevreyi olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Kaynakların bilinçsizce tüketimi, kentlere göçlerin artması çeşitli çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle kentleşmeyle birlikte oluşan yollar ve yapılaşmayla artan geçirimsiz yüzeyler, doğal peyzaj yapısının bozulmasına, kent içerisindeki doğal su döngüsünün kırılmasına ve hatta önemli habitatların yok olmasına, sonuç olarak iklimin değişmesine neden olmuştur. Kentleşme ve nüfus artışlarının devamıyla birlikte iklim değişikliğinin insan yaşamı üzerinde etkileri büyük olacaktır.

Bu çalışma, iklim değişikliğinin Samsun iline etkilerini değerlendirmek amacıyla yürütülen doktora çalışmasına ek olarak iklim değişikliğine yönelik farkındalığın da değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Özellikle iklim değişikliğinin etkileri, sonuçları ve toplumsal bilincin oluşmasına yönelik konular üzerinden üniversite öğrencilerinin görüşleri alınmıştır. 28 sorudan oluşan bir anket çalışması hazırlanmış; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde eğitim alan birinci-dördüncü sınıf öğrencilerinden gönüllülük esasına bağlı olarak yapılmıştır. Geleceğin planlama ve tasarım alanlarında görev alacak mimar, şehir bölge plancısı adaylarının yaşadıkları kenti nasıl algıladıkları, iklim değişikliği etkileri ve nedenlerine yönelik düşünceleri, etkilerin azaltılmasına yönelik çalışmaları nasıl takip ettikleri, toplum

¹ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Dr.), İstanbul, Türkiye, E-posta: yeliz.emecen@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6498-6804.

² İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, E-posta: nerdem@iuc.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3379-2414

Atıf/Citation: Emecen, Y. ve Erdem, N. (2022). İklim Değişikliğine Yönelik Farkındalığın Üniversite Öğrencisi Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Örneği. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 206-224.

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
bilinçlendirmesine yönelik yapılan çalışmalara bakış açıları, yaşadıkları bölgenin etkilenebilirliğine ilişkin düşünceleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, genel farkındalığın erken yaşlarda oluşmaya başladığı, üniversite öğrenimiyle birlikte iklim değişikliğine yönelik bilgi ve eğitimlerinin geliştiği, öğrenilen bilginin yüksek oranda yakınlarına aktarıldığı, toplumsal bilincin iklim değişikliğinde ne kadar önemli olduğu, bunun yerel yönetimlerin denetim mekanizmasının kurması ve gerekli yasal düzenlemelerle sağlayabileceği, iklim değişikliğiyle mücadelede hala geç kalınmadığı düşünüldüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Farkındalık, Toplumsal Bilinç, Karadeniz Bölgesi

EVALUATION OF AWARENESS ON CLIMATE CHANGE FROM THE PERSPECTIVE OF UNIVERSITY STUDENTS: THE CASE OF ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE

Abstract

With social development and interactions, living spaces are constantly changing. This change starting with agricultural practices, proceed to affect the natural environment negatively with the industrial revolution. The unconscious use of resources and the increase in migration to cities have caused various environmental problems. Especially the impermeable surfaces/roads that increase with urbanization have caused the deterioration of the natural landscape structure, the breaking of the natural water cycle in the city and even the destruction of important habitats. This caused the climate to change. With the continuation of urbanization and population increases, the effects of climate change on life will be great.

This study was carried out to evaluate the awareness of climate change in addition to the doctoral study conducted to evaluate the effects of climate change on Samsun province. In particular, the opinions of university students on the effects and consequences of climate change and the formation of social awareness were taken. A questionnaire consisting of 28 questions was prepared; It was made to the students of the Faculty of Architecture of Ondokuz Mayıs University, who volunteered to participate in the survey. The views of the future architects and urban and regional planner candidates were evaluated in 3 categories: Awareness on Climate Change, Formation of Community Consciousness, and Climate Vulnerability of the Region. As a result, it has been observed that general awareness begins to emerge at an early age, their knowledge and training on climate change has improved with university education, and awareness has been created in their environment with the education they have received. In addition, it is thought that social awareness is very important in climate change, this can be achieved by establishing the control mechanism of local governments and making the necessary legal arrangements, and it is still not too late to fight against climate change.

Keywords: Climate Change, Awareness, Social Consciousness, Black Sea Region

GİRİŞ

Çok boyutlu bir sorun oluşturan ve olumsuz etkileriyle ulusal sınırları aşan iklim değişikliği, günümüzde uluslararası ölçekte (Birpınar, 2021) en önemli çevre konularından birisi olarak tanımlanmaktadır. İnsan faaliyetleri neticesinde küresel atmosferin bileşimini bozması olarak tanımlanan (BM, 1992) iklim değişikliği halk sağlığını ve gıda güvenliğini tehdit etmektedir (Dal, vd., 2014). Özellikle kentler, iklim değişikliğinin etkilerine daha fazla hissetmektedir (Derkzen, vd. 2017). Nüfus açısından yoğun olan yerleşimlerde iklim değişikliğinin etkileri doğrudan görüleceği belirtilmektedir (IPCC, 2014). Yüksek nüfus yoğunluğunun yanı sıra endüstrilere altyapıya sahip kentsel alanlarda muhtemelen iklim değişikliğinin en şiddetli etkileriyle karşı karşıya kalacakları belirtilmektedir (UN-Habitat, 2011).

İklim değişikliğinin etkilerini günümüzde kentler ve kentsel nüfus tarafından hissedilmeye başlamıştır (Rosenzweig, vd., 2015). İklim değişikliği ile kentlerde sıcaklık değişimleri ve sıcak hava dalgaları, sel ve taşkınlar, fırtınalar, hava kalitesinin bozulması, dolu ve don olayları, deniz seviyelerinin yükselmesi, yangınlar, kuraklık vb. sorunlarla karşılaşılacağı ön görülmektedir (Tolunay, 2019). Uluslararası iklim bilimi araştırma topluluğu, geçmişteki iklim verilerindeki değişikliğin gözlenmesi, ortaya çıkan yeni iklim aşırılıkları modelleri ve küresel iklim modelleri dahil olmak üzere birçok farklı kanıtı bağlı olarak insan faaliyetlerinin dünyanın iklimini kentlere yönelik riski artıracak şekilde değiştirdiği sonucuna varmaktadır (Rosenzweig, vd., 2015). Çok az kişi iklim değişikliğinin bu etkilerinin farkında ve bu farkındalıkla yaşam tarzında değişikliklere gitmekte, tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte, olumsuz etkilerle mücadele etmek ve azaltmaya yönelik eyleme geçmektedir (Whitmarsh&Jonathan, 2010 Aktaran Dal, vd., 2014).

İklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması ve uyum sağlamanın toplum farkındalığı önemli bir rol üstlenmektedir. Farkındalık ne kadar yüksek olursa sorunların aşılması o kadar kolaylaşacaktır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). Bu nedenle son dönemlerde eğitimler, bilinçlendirme çalışmaları önem kazanmıştır. Özellikle erken yaşlarda çevre bilincin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bilinçlendirme çalışmalarında eğitim kurumlarının rolü büyük olmaktadır. Farkındalığın artırılmasına yönelik birçok faaliyet yürütülmeye çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalarla birlikte oluşan farkındalığın ölçülmesine yönelik olarak literatür incelendiğinde, genellikle ilköğretim, lise ve üniversite öğrencilerine (fen bilimleri, hemşirelik, öğretmenlik vb.) (Cordero vd, 2008; Gameda, 2015; Freije vd., 2017; Deniz vd., 2021; Küçük Biçer ve Acar Vaizoğlu, 2015, Tok

vd. 2017 vb.) ya da onların eğitiminde önemli rol oynayan öğretmenlerin (Akbulut ve Kaya, 2020) vb.) farkındalığının değerlendirildiği; bunların dışında iklim değişikliğinin etkilerini direkt olarak yaşayacak ya da değişiminin etkenlerinden olan madencilik (Yılmaz vd., 2018) ve tarım (Akyüz ve Atış, 2018) vb. sektörlerde de bilinç düzeyini ölçmek adına bu çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Gelecekte karar verici rollerde yer alacak gençlerin, erken yaşlarda iklim değişikliği ilişkin politikalar ve koşullarının bilinmesinin önemi üzerine (Baykan, 2019) üniversite öğrencilerin iklim değişikliğine yönelik farkındalığını değerlendirilmesi, yapılan bilinçlendirme çalışmalarına yönelik düşüncelerini alınması, iklim değişikliği etkileri ve nedenlerine yönelik düşünceleri, etkilerin azaltılmasına yönelik çalışmaları nasıl takip ettiklerini değerlendirmek önem teşkil etmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada, iklim değişikliğinin hem nedenlerinden biri olan hem de sonuçlarının etkilerini net bir şekilde hissedileceği kentlerin, gelecekte planlanması ve tasarımında karar verici olarak yer alacak mimarlık, şehir ve bölge planlama bölümü öğrencilerin çevreye olan duyarlılıklarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Ayrıca iklim değişikliğinin etkilerinin bölgesel olarak farklılık göstereceği gerçeği göz önüne alınarak anketin uygulanacağı öğrenci grubu için yaşadıkları bölge ve Samsun kentinin iklim değişikliği etkilenebilirliğine yönelik farkındalığın sağlanması da hedeflenmektedir. Çalışmanın sonucunda mimarlık, şehir ve bölge planlama öğrencilerin genel iklim değişikliği algısı, toplumun bilinçlendirilmesine yönelik görüşleri ve buldukları bölgenin etkilenebilirliğine yönelik hassasiyeti değerlendirilmiştir.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğrencilerine yapılmıştır. Fakülte Mimarlık ve Şehir Bölge Planlama Bölümlerini içermektedir. Toplam öğrenci sayısı 632'dir. Örneklem grubu, en az toplam öğrenci sayısının %10'luk kesimini içermektedir. Rastgele örnek alım yöntemiyle toplamda 73 anket değerlendirmesi sağlanmıştır. Anket soruları üç bölümden oluşmaktadır. İklim değişikliğine ilişkin literatür taraması (Kadioğlu, 2019; Talu, 2015; IPCC, 2021; Akrofi, vd., 2019; Gameda, 2015; Ogunsola, vd., 2018; Whitmarsh, 2009; Emecen ve Erdem, 2019 vb.) sonucunda 3 başlık altında genel iklim değişikliğine ilişkin farkındalık, toplum bilinci, yaşadığı bölgenin iklim etkilenebilirliğine olan bilinci (Karadeniz Bölgesi) belirlemek üzere anket soruları hazırlanmıştır. Genel iklim değişikliğinin farkındalığına yönelik olarak en çok endişe veren çevre sorunları, iklim değişikliği denilince akıllara ilk ne geldiği, iklim değişiminin en önemli nedeni olarak neyin görüldüğü ve çeşitli iklim değişikliğine ilişkin

genel yargılar verilerek iklim değişikliğine yönelik bilinmesi beklenen unsurların bilinirlik durumu test edilmiştir. Toplum bilincine yönelik olarak ise iklim değişikliğine yönelik toplumsal bilincin ne kadar oluştuğu, buna yönelik faaliyetlerin yeterli olup olmadığı, etkili bir bilinçlendirmenin nasıl sağlanabileceği, katılımcının kişisel olarak iklim değişikliğine yönelik eğitimleri ne zaman öğrenmeye başladığı, alınan eğitim doğrultusunda çevresini bilgilendirip bilgilendirmediği vb. sorular üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Katılımcı grubuna ayrıca eğitim aldıkları bölgeye ilişkin iklim etkilenebilirliğine yönelik olarak son dönemde yaşanan iklim olaylarına ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Toplam 28 sorudan oluşan anket, “Google formlar” üzerinden gerçekleştirilmiştir. Pandemi koşullarına bağlı olarak online ortamda 08.03.2021 – 30.05.2021 tarihleri arasında uygulanmıştır. Tüm öğrencilere anket soruları iletilmiş ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin ankete cevap vermeleri istenmiştir. Anket çalışmasına katılan örneklem grubunun %71,2 sini kadın, %28,8’ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Katılımcıların %39,4’ü 4. sınıf, %23,9’u 3. sınıf, %28,2’si 2. sınıf, %8,5’i 1. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. %53 mimarlık bölümü, %20’si şehir ve bölge planlama öğrencisidir.

Tablo 1. Katılımcı profili

Cinsiyet	Kadın	%71,2
	Erkek	%28,8
Yaş	18-21	%33
	22-25	%33
	26-29	%5
	29 ve üstü	%2
Bölümünüz	Mimarlık Bölümü	%72,6
	Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	%27,4
Samsun kentinde yaşam süresi	1-5 Yıl	%76,7
	5 yıl ve üzeri	%23,3

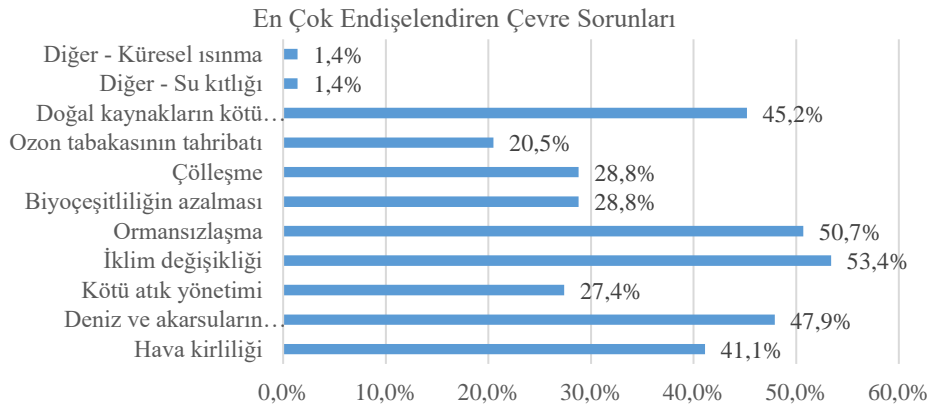
2.BULGULAR

Çalışma kapsamında 28 sorudan oluşan anket çalışması “1- Genel İklim Değişikliğine İlişkin Farkındalık, 2- İklim Değişikliğine Yönelik Toplum Bilincinin Oluşması, 3- Yaşadığı Bölgenin İklim Etkilenirliğine Olan Bilinç” olmak üzere 3 ana başlık çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmiştir.

1- Genel İklim Değişikliğine İlişkin Farkındalık

Genel iklim değişikliğine ilişkin farkındalığına yönelik gelen cevaplar incelendiğinde çevre sorunları içerisinde en çok endişelendiren durumun iklim değişikliği olduğu, iklim değişikliği denildiğinde ilk olarak olağandışı hava olaylarının akla geldiği ve en büyük sebebin insan faaliyetleri olduğu belirtilmiştir. İklim değişikliğine insan faaliyetlerinin yüksek oranda sebep olduğu cevabı (Şekil 1), genel verilere ilişkin alınan görüşler içerisinde yer alan “İnsan faaliyetlerinin küresel sıcaklığın değişiminde önemli bir etkisi yoktur.” ifadesine gelen %91,8 hayır cevabıyla desteklemektedir.

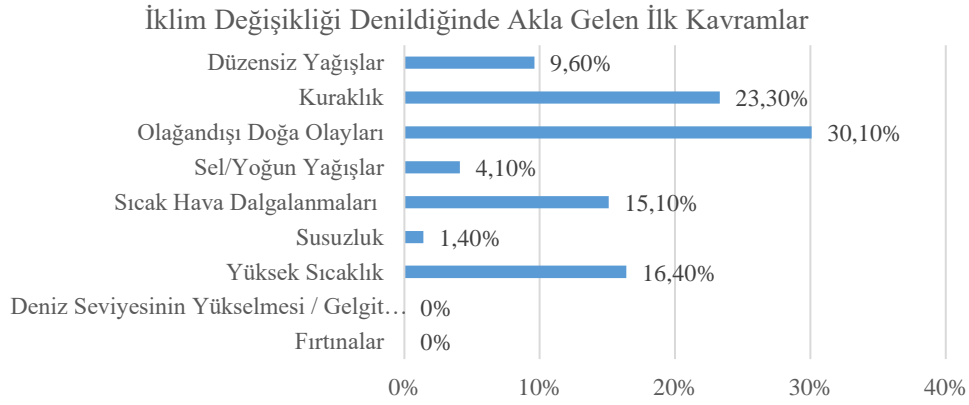
Katılımcıları en çok endişelendiren diğer çevre sorunları incelendiğinde şekil 1’de görüldüğü gibi %50,7 ile ormansızlaşma ve %47,9 ile deniz ve akarsuların kirlenmesinin olduğu görülmektedir. Diğer verilen cevaplar incelendiğinde sırasıyla doğal kaynakların kötü kullanımı (%45,2), hava kirliliğinin (%41,1), biyoçeşitliliğin azalması (%28,8), çölleşmenin (%28,8), ozon tabakasının tahribatı (%20,5) endişelendirdiği de görülmektedir. Ayrı bir şekilde su kıtlığı ve küresel ısınma cevaplarının da verildiği görülmektedir.

Şekil 1. Katılımcıların çevre sorunlarından endişelendirme düzeyi

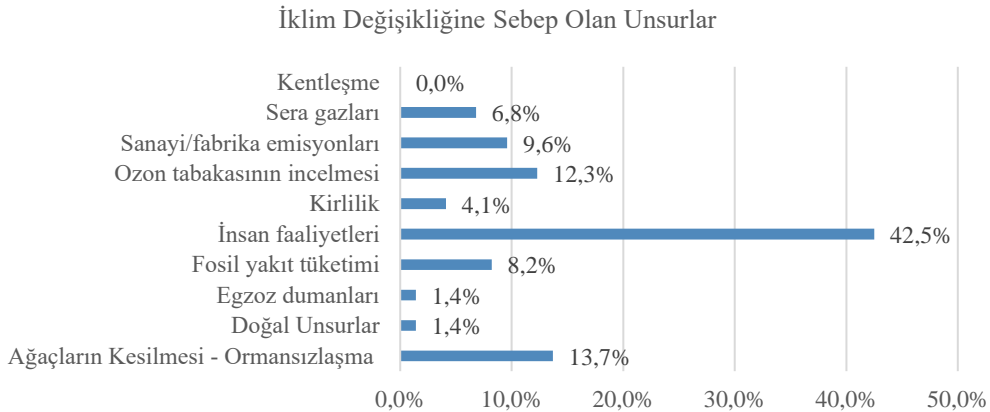
Yapılan çalışmada iklim değişikliği denildiğinde ilk akla gelenin %30,1 ile olağandışı doğa olayları olduğu (Şekil 2) sonrasında sırasıyla

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
kuraklık (%23,3), yüksek sıcaklık (%16,4), sıcak hava dalgalanmaları (%15,1), düzensiz yağışlar (%9,6), sel/yoğun yağışlar (%4,1) olduğu ifade edilmiştir. Anket sorusunda yer alan deniz seviyesinin yükselmesi/gelgit olayları ve fırtınalar seçeneklerine katılımcıların hiç seçmediği görülmektedir.

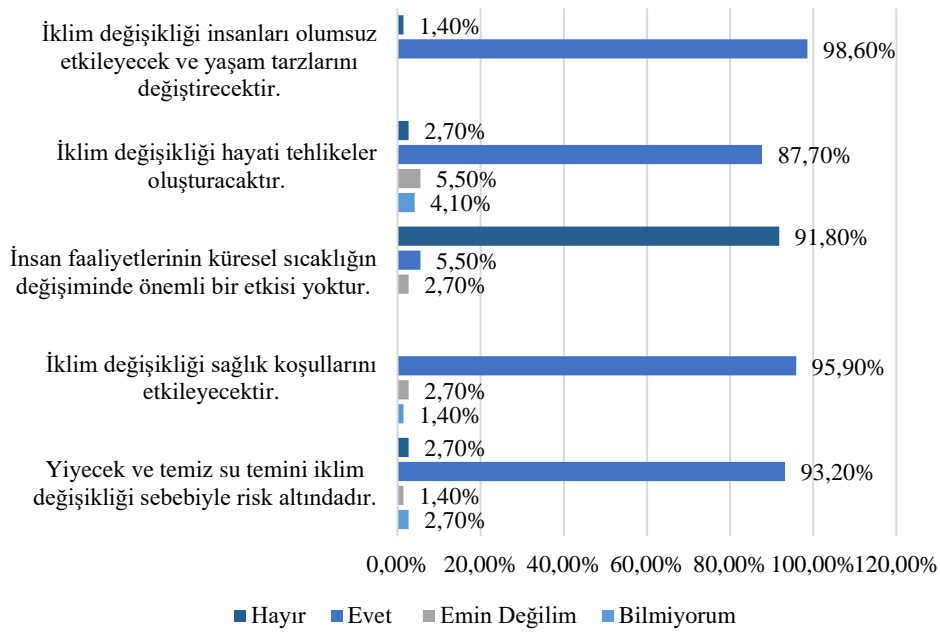
Şekil 2. İklim değişikliğinin anlam düzeyi

İklim değişikliğine neden olan faktörler yönelik verilen yanıtlar incelendiğinde şekil 3'te yer aldığı gibi %42,5'i insan faaliyetlerinin bu değişime en çok sebep olduğunu belirtmiştir. Diğer cevaplar incelendiğinde sırasıyla %13,7 oranında ormansızlaşmanın (ağaç kesimi), %12,3 ozon tabakasının incelmesinin, %9,6 sanayi emisyonlarının, %8,2 fosil yakıt tüketiminin, %6,8 sera gazlarının neden olduğu söylenmektedir.

Şekil 3. İklim değişikliğinin nedenlerine ilişkin cevapların yüzde dağılımı

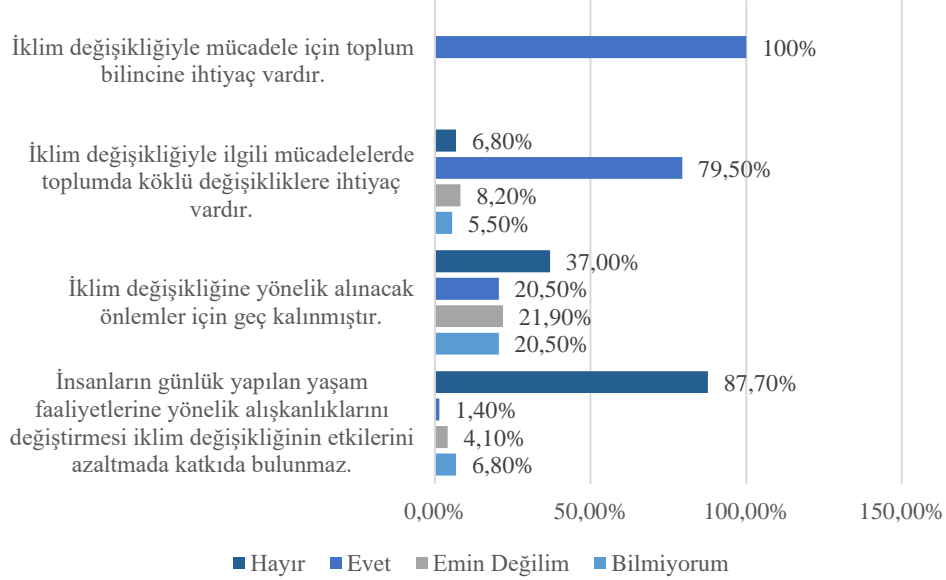
Son olarak, iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin genel yargılar verilerek alınan görüşler incelendiğinde iklim değişikliğinin insanlar için hayati tehditler oluşturacağı, sağlık koşullarını etkileyeceği, (%95,9 oranında), yiyecek ve temiz su konusunda risk oluşturacağı (%93,2 oranında) ve insanlığın yaşam koşullarını değiştireceği (%98,6 oranında) düşünülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. İklim değişikliğinin etkilerine ilişkin genel yargılar verilen cevapların yüzde dağılımı

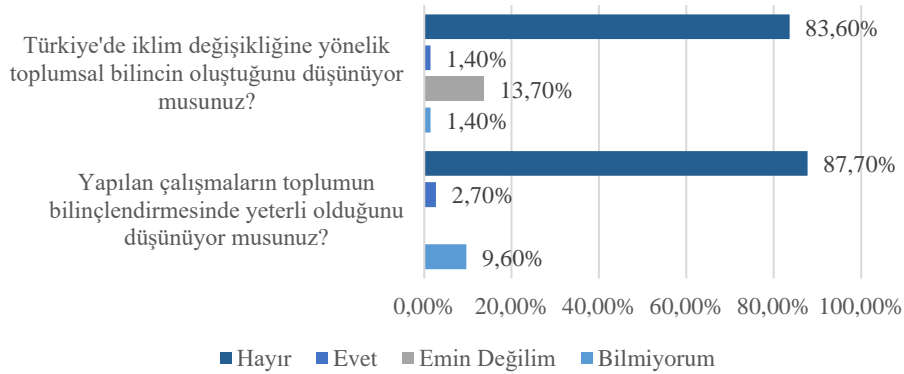
2- İklim Değişikliğine Yönelik Toplum Bilincinin Oluşması

Toplum bilincinin oluşması ve bilinirliğine yönelik verilen cevaplar incelendiğinde %100 oranında iklim değişikliğiyle mücadele için toplum bilincine, %79,5 toplumda köklü değişikliklere ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. %87,7 oranında insanların günlük yapılan yaşam faaliyetlerine yönelik alışkanlıklarını değiştirmesinin iklim değişikliğinin etkilerini azaltmada katkıda bulunacağı düşünülmektedir ve %37 oranında iklim değişikliğine yönelik alınacak önlemler için geç kalınmadığı belirtilmiştir (Şekil 5).

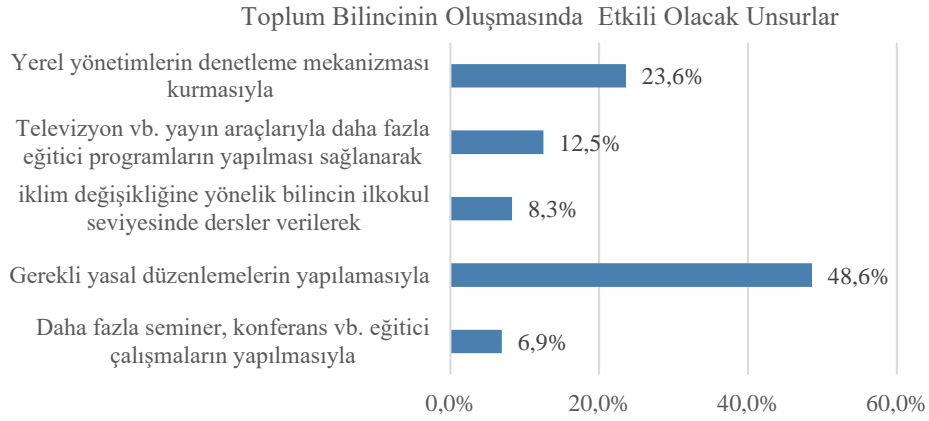
Şekil 5. Toplum bilincinin değerlendirilmesine yönelik verilen genel yargılara ilişkin cevapların yüzde dağılımı

Yapılan çalışmada Türkiye’de iklim değişikliğine yönelik %83,6 oranında bilincin oluşmadığı, %13,7’sinin bu konuda emin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca yapılan bilinçlendirme çalışmalarının da %87,7 oranında yeterli olmadığı düşünülmektedir.

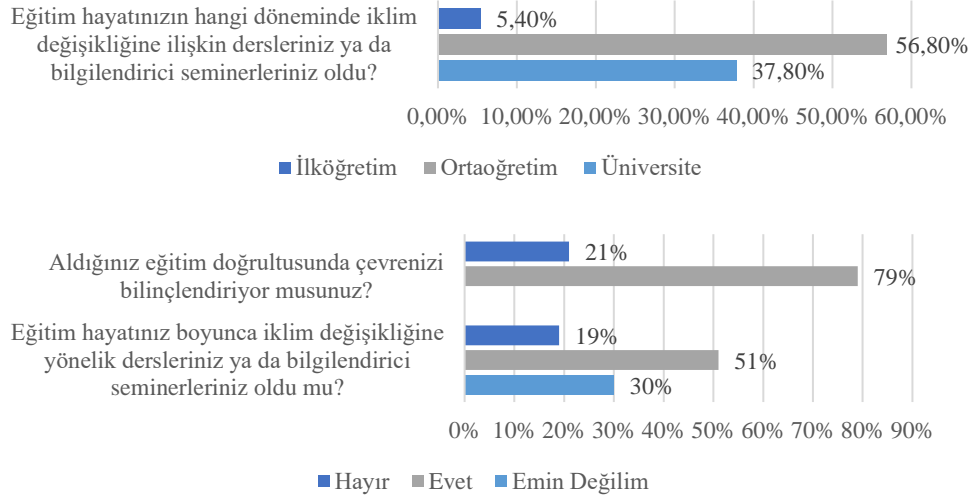
Şekil 6. Toplum bilinç düzeyinin değerlendirilmesine yönelik cevapların yüzde dağılımı

Toplumsal bilincin oluşturulmasında hangi çalışmanın daha etkili olacağına yönelik alınan cevaplar incelendiğinde %48,6 oranında gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının, %23,6 oranında yerel yönetimlerin denetleme mekanizması kurmasının, %12,5 oranında televizyon vb. yayın araçlarıyla daha fazla eğitici programların yapılmasının, %8,3 oranında iklim değişikliğine yönelik eğitimlerin ilköğretim seviyesinde başlamasının, %6,9 oranında daha fazla seminer, konferans vb. eğitici çalışmaların yapılmasının etkili olacağı belirtilmiştir (Şekil 7).

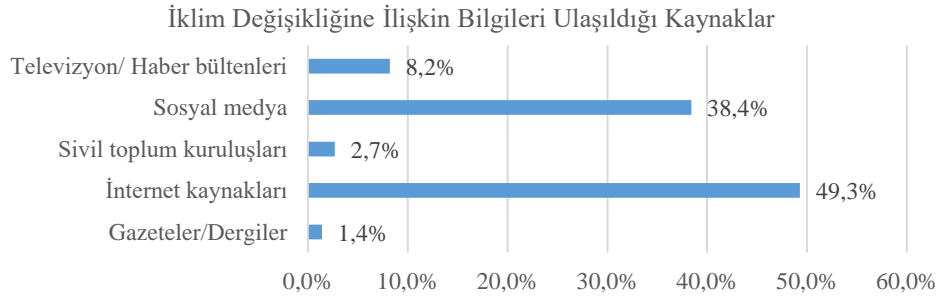
Şekil 7. Toplum bilincinin sağlanmasına yönelik cevapların yüzde dağılımı

Çalışmaya dahil olan katılımcıların iklim değişikliğine ilişkin eğitimleri almaya/öğrenmeye başlama dönemleri, bilgiye ulaşım şekilleri ve yakınlarındaki insanlarda farkındalık yaratma durumlarına yönelik cevaplar incelendiğinde, %51'i eğitim hayatı boyunca iklim değişikliğine yönelik derslerin ya da bilgilendirici seminerlerinin olduğunu belirtmiş; şekil 8'de görüldüğü gibi bu eğitimin %56,8'i ortaöğretimde, %37,8'i ise üniversite hayatında aldığını ifade etmiştir. Ayrıca alınan eğitimler doğrultusunda %79'unun çevresindekileri de bilinçlendirmeye çalıştığını belirtmiştir.

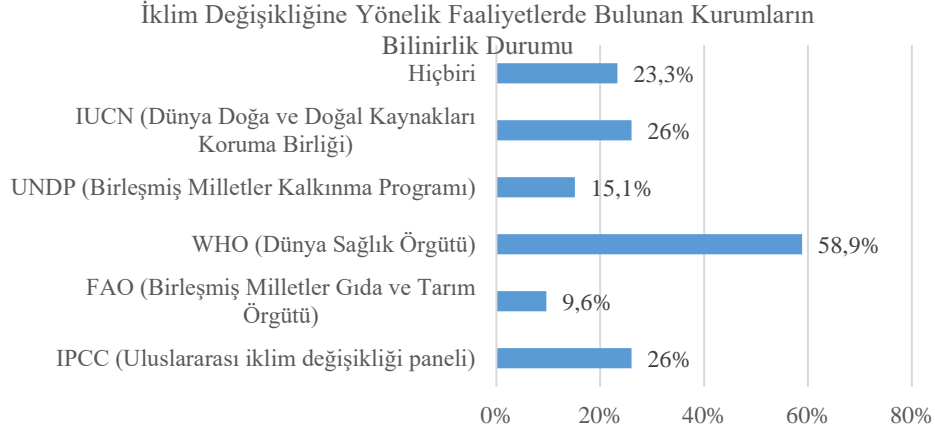
Şekil 8. İklim değişikliğine ilişkin bilinç düzeyinin oluşumun ölçülmesi

İklim değişikliğine ilişkin bilgilere şekil 9’da görüldüğü gibi %49,3 oranında internet kaynakları ve %38,5 sosyal medya aracılığıyla, %8,2 televizyon/haber bültenleri, %2,7 sivil toplum kuruluşları üzerinden ve %1,4 oranında gazete/dergiler aracılığıyla ulaştıkları belirtilmektedir.

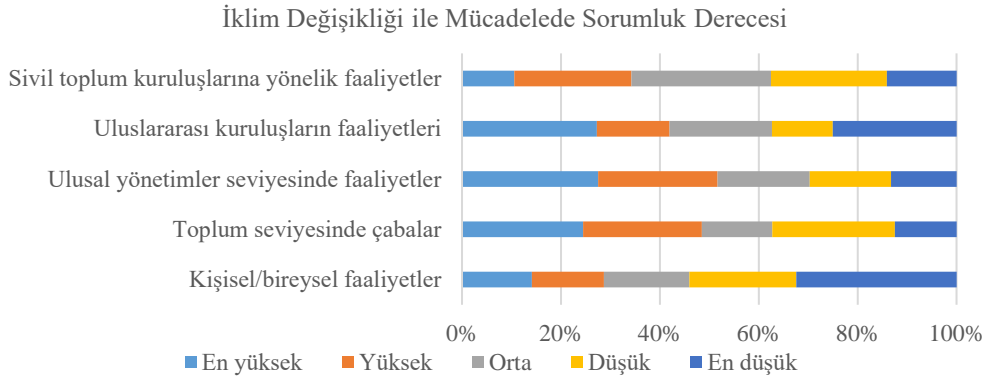
Şekil 9. Bilgiye ulaşma yöntemlerinin yüzde dağılımı

İklim değişikliğine ilişkin önemli faaliyetlerde bulunan kurumların bilinirliği incelendiğinde (Şekil 8) %58,9 oranında WHO, %26 oranında IUCN ve IPCC, %9,6 FAO, %23,3 oranında hiçbirinin bilmediği belirtilmiştir. İklim değişikliğinde mücadelede hangi ölçekte yapılacak çalışmaların daha öncelikli olduğu sorulduğunda, ulusal ve uluslararası faaliyetlerin daha önemli belirtilmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. İklim değişikliğine yönelik faaliyetlerde bulunan kurumların bilinirlik düzeyi

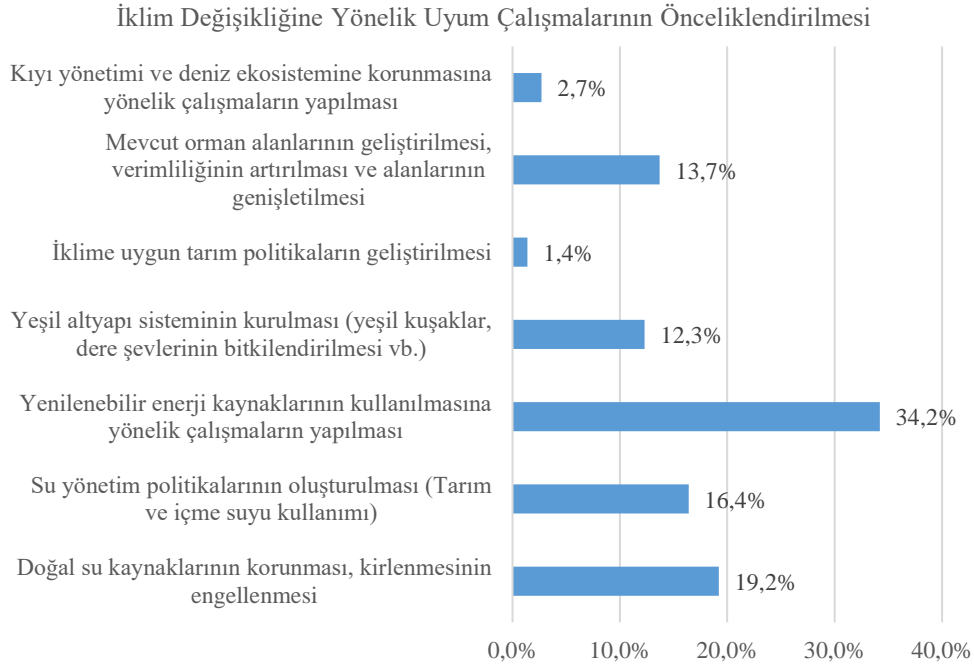
İklim değişikliği ile mücadelede alınması gerekli önlemler ve toplumun bilinçlendirmesi yönelik çabaların en yüksek sorumluluğuna uluslararası kuruluşların sahip olduğu belirtilmiştir. Sonrasında sırasıyla en yüksek sorumluluk dağılımının ulusal yönetimler, toplum seviyesinde olduğu görülmektedir. En düşük sorumluluğun ise kişisel/bireysel ölçekte olduğu görülmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. İklim değişikliğiyle mücadelede sorumluluk düzeyi yüzde dağılımı

İklim değişikliğine uyum kapsamında yapılacak faaliyetlerin hangisinin daha öncelikli olması gerektiği sorulduğunda %34,2 oranında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, %19,2 doğal su kaynaklarının korunması ve kirlenmesinin engellenmesi, %16,4 su yönetim politikalarının

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
oluşturulması (Tarım ve içme suyu kullanımı), %13,7 mevcut orman alanlarının geliştirilmesi, verimliliğinin artırılması ve alanlarının genişletilmesi, %2,7 kıyı yönetimi ve deniz ekosistemine korunmasına yönelik çalışmaların yapılması, %1,4 iklime uygun tarım politikaların geliştirilmesi cevabı alınmıştır (Şekil 12).

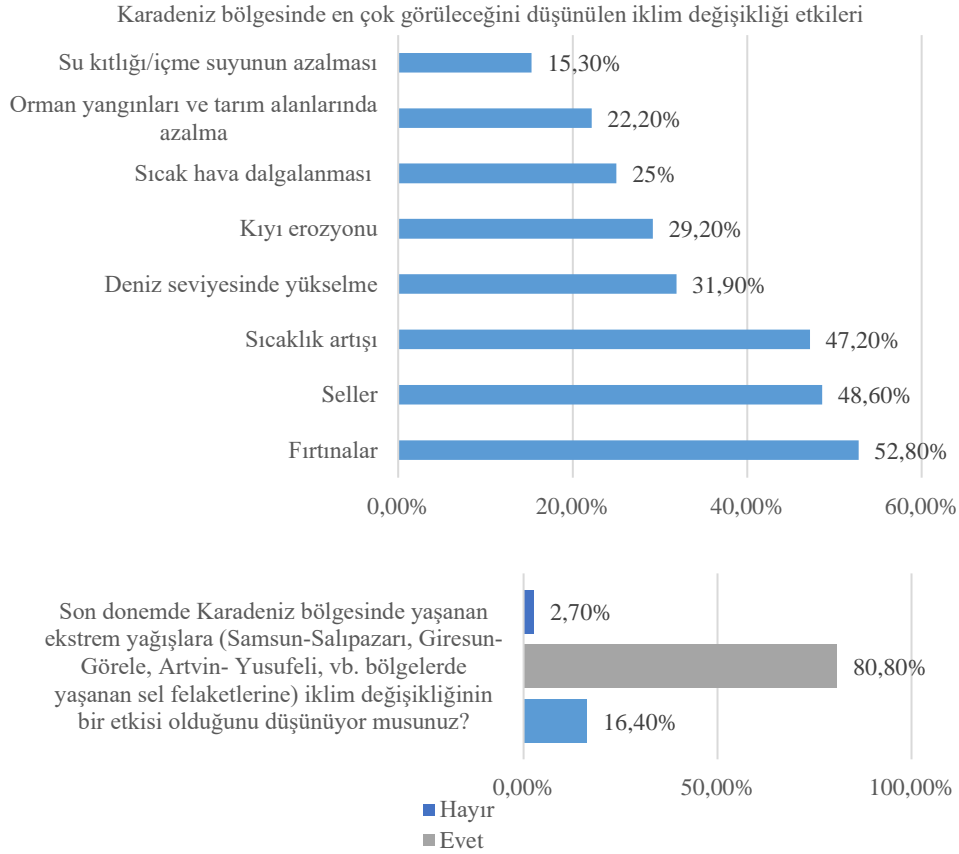

Şekil 12. İklim değişikliği uyum çalışmalarının öncelik yüzde dağılımı

3-Yaşadığı Bölgenin İklim Etkilenirliğine Olan Bilinç

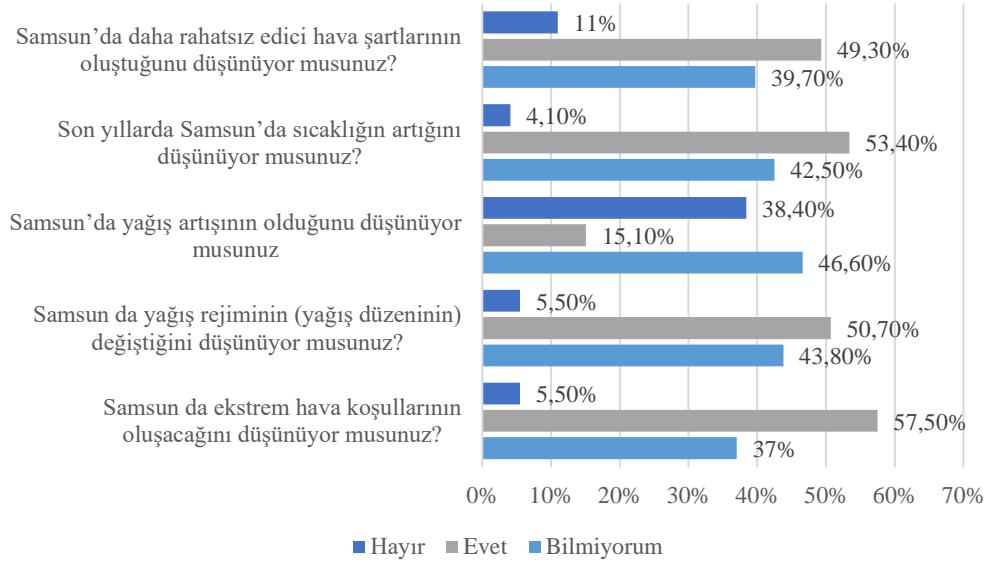
Yaşanılan bölgenin iklim etkilenirliğine yönelik olan bilincin oluşması ve duyarlılığın ne ölçüde olduğuna yönelik sorulara ilişkin cevaplar incelendiğinde Karadeniz Bölgesinin en çok fırtınalardan (%52,8) etkileneceği en az su kıtlığı/içme suyu azlığı çekeceği (%15,3) düşünülmektedir. Bunun dışında %48,6 sellerin, %47,2 sıcaklık artışının, %31,9 deniz seviyesinde yükselmenin, %29,2 kıyı erozyonunun, %25 sıcak hava dalgalanmasının, %22,2 orman yangınları ve tarım ürünlerinin azalmasının, %15,3 oranında su kıtlığı/içme suyunun azalma gibi etkilerin de olacağı belirtilmiştir. Ayrıca son dönemde Karadeniz bölgesinde yaşanan ekstrem yağışların (Samsun-Salıpazarı, Giresun-Görele, Artvin- Yusufeli, vb. bölgelerde yaşanan felaketler) iklim değişikliğinin etkisinin olup olmadığına

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
yönelik olarak %80,8 evet, %16,4 bilmiyorum ve %2,7 oranında hayır cevabı
verildiği görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Karadeniz bölgesine ilişkin iklim etkilenirliğine yönelik gelen cevapların yüzde dağılımı

Samsun kentine ilişkin iklim değişikliğinin yağışa ve sıcaklığa olan etkileri incelenirken sadece 5 yıl ve üzeri sürede Samsun'da ikamet eden katılımcıların cevapları dikkate alınmıştır. Katılımcıların %23,3'ünü kapsamaktadır. Verilen cevaplar incelendiğinde Samsun kentinde geçmiş oranla ekstrem hava koşullarının %57,5'i oluştuğunu, %37'si bilmediğini, %5,5'i oluşmadığını; yağış rejiminin %50,7'si değiştiğini, %43,8'i bilmediğini, %5,5 değişmediğini; yağış artışının %46'sı olup olmadığını bilmediğini, %38,4'ü ise artmadığını, %15,1 arttığını; sıcaklığın ise %53,4'ü arttığını, %42,5 bilmediğini ve %4,1'i artmadığını belirtmiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Samsun'a ilişkin iklim etkilenirliğine yönelik gelen cevapların yüzde dağılımı

SONUÇ

Geleceğin planlama ve tasarım alanlarında görev alacak mimar, şehir ve bölge plancısı adaylarının iklim değişikliği olgusunu nasıl algıladıkları ve uluslararası bir sorun teşkil eden bu duruma olan farkındalıklarının ne derecede olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmada yaşadıkları kenti nasıl algıladıkları, iklim değişikliği etkileri ve nedenlerine yönelik düşünceleri, etkilerin azaltılmasına yönelik çalışmaları nasıl takip ettikleri, toplum bilinçlendirmesine yönelik yapılan çalışmalara bakış açıları, yaşadıkları bölgenin etkilenebilirliğine ilişkin düşünceleri değerlendirilmiştir.

Genel olarak Küçük Biçer ve Acar Vaizoğlu (2015)'nin aksine Oğunsola vd.(2018) ve Tok vd. (2017) olduğu gibi iklim değişikliğine olan farkındalığı olduğu görülmektedir. İklim değişikliğinin en çok endişe veren çevre sorunu olarak görüldüğü; IPCC (2021) raporlarında da belirtildiği gibi iklim değişikliğine sebep olan en önemli nedenin insan faaliyetleri olduğunun farkında oldukları görülmüştür. Gelecek dönemlerde yiyecek ve temiz su konusunda risk oluşturduğu, insanlar için hayati tehditler oluşturacağı, sağlık koşullarını etkileyeceği ve yaşam koşullarını değiştireceği düşünülmektedir.

Toplumsal bilincin oluşması açısından katılımcıların iklim değişikliğine olan bilincin erken yaşlarda çoğunlukta ortaöğretim düzeyinde oluşmaya başladığı üniversite sürecinde de gerekli derslerle mesleki bakış açısıyla gelişmeye devam ettiği görülmektedir. Aldıkları eğitimlerde iklim değişikliği ilişkin derslerin daha da artırılması gerekliliğinin belirtmişlerdir. Katılımcıların bu görüşü Cordero vd. (2008)'de üniversite öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmanın sonucunda belirttiği gibi belirli bir müfredat çalışmaları geliştirilmesi gerektirdiği düşüncesiyle örtüştüğü görülmektedir. Katılımcıların eğitimlerinin yanı sıra genellikle bilgiye ulaşma yöntemlerinin internet kaynakları ve sosyal medya olduğu tespit edilmiştir. Öğrenilen bilginin yüksek oranda yakınlarıyla paylaşıldığı çevrenin bilinçlendirilmesine önem verildiği görülmektedir. Katılımcılar %100 oranında iklim değişikliğinde mücadelede toplum bilincinin önemli olduğunu belirtmektedir. Genel olarak toplumsal bilincin yetersiz olduğu düşünülmektedir. İklim değişikliğiyle mücadelede hala geç kalınmadığı, bunun yasal düzenlemelerle ve yerel yönetimlerin kuracağı denetleme mekanizmalarıyla sağlanabileceği belirtilmiştir. İklim değişikliğine yönelik faaliyetlerde bulunan kuruluşların bilinirliğinde incelendiğinde en önemli kurumlardan biri olan IPCC'nin bilinirliğinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak katılımcıların yaşadığı bölgeye ilişkin farkındalık incelendiğinde Karadeniz bölgesinde en çok fırtına, seller ve sıcaklık artışının olacağı belirtilmiştir. Son dönemde yaşanan aşırı yağışların iklim değişikliğine bağlı bir sonuç olarak yaşandığı düşünülmektedir. Samsun ilinin etkilenebilirliğine yönelik alınan cevaplarda 5 yıl ve üzeri ikamet eden katılımcı grubu incelenmiştir ve örneklem grubu olarak yetersiz kaldığı görülmüştür. Alınan cevaplar incelendiğinde Samsun ilinde ekstrem hava koşullarının oluşacağı, yağış rejiminin değiştiği, yağışların ve sıcaklığın arttığı belirtilmiştir. UNDP'nin "Türkiye'de İklim Değişikliğine Uyum Eyleminin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında Samsun İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı" oluşturmak amacıyla Aralık 2020'de online olarak alanında uzman kişilerle yapmış olduğu istişare toplantısında belirtilen Samsun ilinin en çok maruz kalacağı aşırı yağış, kuraklık ve sıcak hava dalgaları sonuç (UNDP, 2020) ile yine de örtüştüğü görülmektedir.

Sonuç olarak, iklim değişikliğine yönelik genel farkındalığın oluşmaya başladığı görülmektedir. Eğitim-öğrenim sürecinin bu aşamada önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Daha erken dönemlerde genel bilgi düzeyinin sağlanması ve üniversite eğitimiyle birlikte mesleki anlamda iklim değişikliğine ilişkin uyum ve azaltma farkındalığının ve uygulamalarının öğretilmesi gereklidir. Farklı bölgelerde iklimsel değişimin farklı sonuçlar

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
oluşturacağı bilincinin sağlanması, yaşadığı bölgenin afet riskleri açısından bilinir kılınması önem teşkil etmektedir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek vardır. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığına çalışmada katılımcılara yapılacak anket soruları ve gerekli evraklarla başvuru yapılmış 02.03.2021 tarihli, 2021/38 karar nolu onay alınmıştır. Onay belgesi başvuru aşamasında sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akbulut, M., Kaya, A. A. (2020). Bir Afet Olarak Küresel İklim Değişikliği ve İlkokul Öğretmenlerinin İklim Değişikliği Farkındalığının İncelenmesi: Gümüşhane İli Örneği, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2): 112- 124.

Akrofi, M., Antwi , S., & Gumbo, J. (2019). Students in Climate Action: A Study of some Influential Factors and Implications of Knowledge Gaps in Africa. *Environments*, 6(2), 12. doi:https://doi.org/10.3390/environments6020012

Akyüz, Y., Atış, E. (2018). Küçük Menderes Havzasında İklim Değişikliğinin Olası Etkileri ve Üreticilerin Konuya İlişkin Farkındalıkları, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(Özel Sayı): 109-115.

Baykan, B. G., (2019). İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 17: İklim Değişikliği ile Mücadelede Gençliğin Sorumluluğu, İklim Değişikliği Alanında Ortak Çabaların Desteklenmesi Projesi (İklimİN).

Birpınar, M. E. (2021). İklim Değişikliğiyle Mücadelenin Uluslararası, Ulusal ve Yerel Boyutları. *Şehir&Toplum*(18), 7-19.

BM. (1992). *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)*. Eylül 18, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf adresinden alındı.

Cordero, E. C., Todd, A. M., Abellera, D. (2008). Climate Change Education and the Ecological Footprint, *Bulletin of the American Meteorological Society*, 89(6), 865–872.

Dal , B., Öztürk , N., Alper, U., Sönmez, D., Mısır, M., & Çökelez, A. (2014). Perception of Climate Change: Reasons, Consequences, and Willingness to Act. How Aware are They? *International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE)*, 4(2), 1930-1937.

Deniz, M., İnel, Y. & Sezer, A. (2021). Awareness Scale of University Students about Global Climate Change, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 252-264.

Derkzen, M., Teeffelen, A., & Verburg, P. (2017). Green Infrastructure for Urban Climate Adaptation: How do Residents' Views on Climate Impacts and Green Infrastructure Shape Adaptation Preferences? *Landscape and Urban Planning*, 157, 106–130.

Emecen, Y., Erdem, N. (2019). Kent İklimi Üzerinde Yeşil Alanların Etkileri, *Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi*, 2, 24-30.

Freije, A. M., Hussain, T., Salman, E. A. (2017). Global warming awareness among the University of Bahrain Science Students. *Journal of the Association of Arab Universities for Basic and Applied Sciences*, 22, 9-16.

Gemeda, D. (2015). Perceptions of Climate Change Among Natural Resources Management Students at Jimma University, Ethiopia. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 23(1), 106-119.

IPCC. (2014). *Climate Change 2014 Impacts, Adaptation, and Vulnerability Part A: Global and Sectoral Aspects Working Group II Contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. New York: Cambridge University Press.

IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis-Summary for Policymakers*, Cambridge University Press. Erişim adresi: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/#SPM>. Erişim tarihi:30.01.2022.

Kadıoğlu, M., (2019). *Bildiğiniz Havaaların Sonu Küresel İklim Değişimi ve Türkiye* (1.b.). İstanbul: Sia Kitap.

Küçük Biçer, B., Acar Vaizoğlu S. (2015). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Küresel Isınma / İklim Değişikliği Hakkındaki Bilgi ve Farkındalıklarının Belirlenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2(2), 30-43.

Ogunsola, O., Araromi, O., & Adeshina, O. (2018). Studies on Students' Awareness on Climate Change Education in Nigeria: A Case Study of the University of Ibadan. *Studies on Students' Awareness on Climate Change Education in Nigeria: A Case Study of the University of Ibadan*, 9(6), 251-257.

Rosenzweig, C., Solecki, W., Romero-Lankao, P., Mehrotra, S., Dhakal, S., Bowman, T., & Ali Ibrahim, S. (2015). *Climate Change and Cities, Second Assessment Report of the ARC3.2 Summary for City Leaders*.

İklim Değişikliğine Yönelik... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
New York: Urban Climate Change Research Network (UCCRN), Columbia
University.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2011). *Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü.

Talu, N. (2015). *Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti* (1.b.). Phoenix Yayınevi, ISBN No:978-605-9801-14-0, Ankara.

Tok, G., Cebesoy, Ü. B., Bilican, K. (2017). Sınıf Öğretmeni Adaylarının İklim Değişikliği Farkındalıklarının İncelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 23-36.

Tolunay, D. (2019). İklim Değişikliğinin Kentlere Etkisi ve Kentlerde İklim Değişikliğine Uyum Çalışmaları. *Uluslararası Kent ve Sağlık Kongre Sağlık Kentler Birliği Başkanlığı kitabı içerisinde*, (s. 28-41), 11-14 Aralık. Bursa.

UNDP. (2020). *Samsun İli Etki ve Etkilenebilirlik Analizi İstişare Toplantısı*. Eylül 20, 2021 tarihinde <https://iklimeuyum.org/samsun-ili-iklim-degisikligi-etki-ve-etkilenebilirlik-analizi/> adresinden alındı.

UN-Habitat. (2011). *Cities and Climate Change Global Report on Human Settlements*. London: United Nations Human Settlements Programme.

Whitmarsh, L. (2009). What's in a name? Commonalities and Differences in Public Understanding of "Climate Change" and "Global Warming". *SAGE Publications, Public Understanding of Science*, 18, 401–420. doi:DOI: 10.1177/0963662506073088.

Yılmaz, V., Can, Y., Şen, H. (2018). Küresel Isınma ve Küresel İklim Değişikliğine İlişkin Bilginin Kaygı İle Farkındalık Üzerine Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Model Önerisi, *Researcher: Social Science Studies*, 6 (1), 434-450.

Yayına Geliş Tarihi:01/07/2022
Yayına Kabul Tarihi:27/07/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:225-237
ISSN: 2587-2206

KAMU TEDARİK YÖNETİMİNDE YENİ UYGULAMA METOTLARI: ELEKTRONİK ALIM PLATFORMU VE ELEKTRONİK EKİLTME TEKLİF SİSTEMİ İHALE UYGULAMASI

Kadir Kaan GÖNCÜ¹
Onur ÇETİN²

Özet

Tedarik yönetimi uygulamaları içinde satın alma faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Satın alma ile ilgili maliyetler artıkça, satın alma kavramı son yıllarda daha stratejik bir konu haline gelmiştir. Bunun yanında, son on yıllardaki teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak, tedarik zincirleri e-tedarik zincirlerine dönüşmüştür. Bu değişimin etkisi ile satın alma faaliyetleri de e-satın alma faaliyetlerine dönüşmüştür. E-satın alma, sadece özel sektörü değil kamu sektörünü de etkisi altına almıştır. Türkiye'deki yeni yasalar, kamunun gerçekleştirdiği satın alma faaliyetlerinin çevrimiçi olarak yapılmasını mümkün kılmıştır. 2016 Yılı son çeyreklik dönemi ile devreye alınan E-teklif sistemini müteakip 2018 Yılı son çeyreklik döneminde devreye giren E-eksiltme uygulaması kamu satın alması alanında uygulanan yeni metotlar arasında sıralanabilir. Bu çalışma Türkiye'de kamu sektöründeki e-satın alma ihalelerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu çalışmada 2017-2021 yılları arasında gerçekleştirilen kamu açık eksiltme ihaleleri incelenmiştir. İnceleme sonuçlarına göre e-eksiltme uygulamaları ile kamu ihalelerinde son maliyetlerdeki düşüşler ortaya konmuştur. Buna göre e-eksiltme uygulamaları kamu ihalelerinde önemli kazanımlar oluşturma potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kamu alımları, Kamu ihaleleri, Satın alma, E-satın alma.

¹ Trakya Üniversitesi, Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, kkaangoncu@trakya.edu.tr. ORCID No: 0000.0002.4810.6336

² Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, onurcetin@trakya.edu.tr. ORCID No: 0000.0003.1853.3333

Atf/Citation: Göncü, K.K. ve Çetin, O. (2022). Kamu Tedarik Yönetiminde Yeni Uygulama Metotları: Elektronik Alım Platformu ve Elektronik Eksiltme Teklif Sistemi İhale Uygulaması. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 225-237.

NEW APPLICATION METHODS IN PUBLIC PROCUREMENT MANAGEMENT: ELECTRONIC PURCHASING PLATFORM AND ELECTRONIC REDUCTION BIDDING SYSTEM TENDER APPLICATIONS

Abstract

Procurement is a vital part of supply management activities. Procurement became a strategic issue in last decades as the costs regarding procurement increased. Besides this, supply chains transformed into e-supply chains as a result of technological developments faced in last decades. By the effect of this change, procurement activities turned into e-procurement activities. E-procurement has gained importance not only in private sector but also in public sector as well. New legislations in Turkey made it possible to make public procurements online. E-reduction application, which was put into use in the last quarter of 2018, following the E-bid system that was put into use in the last quarter of 2016, can be listed among the new methods applied in the field of public procurement. This research aims to analyze public e-procurement activities in Turkey. In this study, E-procurement activities in public tenders between 2017-2021 period is analyzed. According to the analysis, decrease in the final costs of public tenders are demonstrated. This shows that E-reduction applications in public tenders have the potential of making important gains for the government.

Keywords: *Public procurement, Public tenders, Purchasing, E-procurement.*

GİRİŞ

İşletmelerin orta vadede giderlerinin %60 ila %80'inin satın alma faaliyetleri ile ilgili olması (Neef, 2001) satın alma faaliyetlerine odaklanmalarını gerekli kılmıştır. Satın alma yalnızca özel sektör bakımından değil kamu teşebbüsleri bakımından da önemli hale gelmiştir. Satın alma faaliyetleri son yıllarda internet ortamına taşınmıştır. İşletmeler arası (B2B) platformda başlayan online satın alma, başka bir deyişle e-satın alma uygulamaları son müşterilerin işletmelerden ürünleri e-satın almaları şeklinde devam etmiştir. Böylece online işlemler satın almanın yapısını değiştirmiştir ve pek çok son müşteri ve işletme e-satın alma uygulamalarına geçmiştir (Neef, 2001). E-satın alma uygulaması oldukça gelişmiş ve e-pazaryerleri oluşmuştur. E-pazaryerleri için, farklı modeller bulunmaktadır ve tedarik pazaryeri de bu farklı modellerden bir tanesidir (Çetin, 2006). E-satın alma sadece özel sektör için değil kamu sektörü için de önemli bir uygulama alanı

haline gelmiştir. Ülkemiz dahilindeki mevzuatlarda “kamu alımları” ifadesi yerine “kamu ihalesi” ifadesi kullanılmaktadır. Bu noktada belirtilmelidir ki “kamu ihalesi” terimi, “kamu alımları”nı içinde barındıracak şekilde ve fakat daha geniş bir anlama sahiptir (Akpınar, 2020). E-satın alma işlemleri kamu sektöründe e-ihale olarak son yıllarda uygulanmaya başlamıştır. Bu çalışmada Türkiye kamu sektöründe e-satın alma uygulaması olan e-ihale sistemi elektronik eksiltme ihaleleri açısından incelenmiştir. Çalışmada önce ihale kavramına değinilmiş, sonrasında ihale türleri ve yeni ihale usulleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada Türkiye kamu sektöründeki elektronik eksiltme ihaleleri 2017 yılından itibaren incelenmiştir.

1. İHALE KAVRAMI

Türkçe sözlükte olan karşılığı "Bir iş ya da mülkü birçok isteklinin içerisinde en makul şartlarda kabul edene bırakmak, azaltmak yada arttırmaktır." şeklinde tanımlanır. Geniş anlamı incelendiğinde; bu işlemlerden önceki süreci oluşturan hazırlık aşamalarını, isteklilerden hangisine bırakılacağına ilişkin irade beyanıyla birlikte, önceden belirlenmiş koşullar çerçevesini içeren bir üst kavram ve sözcük olarak algılanır ve kullanılır (Torun, 2019).

İhale kavramını daha açık ifade etmek gerekirse; Her türden mal, hizmet ve yapım işlerinin alım satımı için istekliler arasında en uygun olanın belirlenmesi ve yetkili makamlar nezdinde belirli usul ve esaslara sahip bir dizi işlem sonucunda sözleşme yapılması işlemidir.

Malların satışı veya hizmetin ifası için bir sözleşme oluşturulurken tarafların birbirlerine karşı yükümlülüklerini belirleme yöntemlerinden biri olan ihale, kıt kaynakları dağıtabilmek için oluşturulan rekabetçi bir fiyat belirleme yöntemidir. Teknik açıdan incelendiğinde ise iktisat teorisi bakışıyla ihale, arz ve talebi eşitleyen bir mekanizma olarak görülmektedir (Şahin , 2017).

2. KAMU İHALE KANUNU

Kamuya ait kurumlar, ihtiyaç duydukları hizmet, mal ve yapı işlerini ihalelerle temin etmek zorundadır. Bu sebeple keyfi uygulamalara neden olmamak için katı kurallar öngörülmektedir. Türkiye'de yaklaşık 20 yıl süresince uygulanmakta olan Devlet İhale Kanunu güncel ihtiyaçları karşılayamamakta, Avrupa Birliği ve uluslararası ihale mevzuatı ile paralellik göstermemektedir. İşveren yönetimleri ile yükleniciler arasındaki uyumsuzlukların çözümünde de yetersiz kalması gibi nedenler göz önüne alındığında, yeni bir ihale yasası ihtiyacı çıkmış ve 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu (KİK) oluşturulmuştur (Özkaya & Gelişen , 2020).

4734 Sayılı KİK'in yürürlüğe girmesiyle; Kamu hukukuna tabi ve kamu denetiminde olan veya kamu kaynaklarını kullanan kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak ihaleler bu kapsamda yer almaktadır (Yıldırım, 2018).

Kamuya ait kurumlar harcama yaparken bir ihale hukuku gereksinimi içinde bulunurlar. Kamu kurum, kuruluş ve teşebbüslerinin yapacağı harcamalar 4734 sayılı KİK'in ilgili maddesinde açıklanmıştır (Şafak, 2021).

Türkiye'de kamu alımları için yönlendirici referans metin olan 4734 sayılı KİK, kamu harcamalarına ilişkin işlemlerde uyulması gereken usul ve esasları düzenlemekte olup bahse konu harcamalar için Kanun ve ikincil mevzuatta "ihale" terimi kullanılmaktadır. Kanunun 4'üncü Maddesinde "ihale" mal veya hizmet alımları ile inşaat işlerinin, yazılı usul ve şartlarla, istekliler arasından seçilecek kişiye emanet edildiğini gösteren ve ihale sorumlusunun onayını takiben sözleşmenin imzalanmasıyla tamamlanan işlemler" olarak tanımlanmaktadır (Öcal Çiftçi & Yılmaz, 2019).

İhale usulünün, en uygun fiyat ve şartları sağlamak temel amaç ve işlevinin yanı sıra, devletin ekonomik arenada faaliyet gösteren özel hukuk kişileri arasında tarafgir olmadığını kamuoyuna göstermek, kayırmacılığı önlemek, rekabet temelli bir piyasa altyapısını oluşturmak ve organize bir piyasaya sahip olmayan mal ve hizmetler için etkin bir fiyat mekanizması oluşturmak gibi amaç ve işlevleri de vardır (Torun, 2019).

Kamu İhale hukukuna ilişkin hâkim temel ilkeler dahilinde; saydamlık, rekabet, eşit muamele, güvenilirlik, gizlilik, kamuoyu araştırması, zamanında erişilebilirlik, kaynakların etkin kullanımı ilkesi ve bunları sağlayabilmek amacıyla tesis edilen yasaklar vardır. İlkeler genellikle iç içe geçmiştir. Örneğin, eşit muamele ilkesinin ihlali, rekabet ve şeffaflık ilkelerinin ihlali anlamına da gelebilir (Üstün & Çalış, 2018).

Kamu İhale Hukukunun, idarelerin en uygun kalite, fiyat ve zaman diliminde mal, hizmet ve yapım işlerini gerçekleştirmek, bunlarla ilgili kamu harcamaları işlemlerini yürütmek, verimlilik temelli etkin bir kontrol sistemi kurmak, kaynak israfı ve istismarını önleyecek biçimde uzmanlar ya da müteahhitleri seçmek gibi görev yükleri vardır (Akpınar, 2020).

KİK'in 5'inci maddesinde, idarelerin Kanunun uygulanması sırasında uymaları ve dikkate almaları gereken esaslar belirtilmiştir. Bu ilkeler Yasanın ilgili maddelerinde net olarak yer almaktadır. Bahse konu ilkeler (Menteşe, 2019): Saydamlık, Rekabet, Eşit Muamele, Güvenirlik, Gizlilik ve Kamuoyu denetimi ilkeleridir.

2.1.İhale Türleri

4734 Sayılı KİK'e göre satın alınan işler Mal Alımı, Hizmet Alımı ve Yapım İşleri olarak sınıflandırılmaktadır. KİK'in 4'üncü maddesinde yer alan mal, hizmet ve yapım işlerini ifade eden alımlar aşağıdaki gibidir (Torbacı, 2017).

Mal Alım İhaleleri: Satın alınan her türlü ihtiyaç ürünleri ile taşınır ve taşınmaz mal ve hakları ifade eder.

Hizmet Alımları İhaleleri: Taşıma, bakım, sigorta, muhasebe, piyasa araştırması ve anket, haberleşme, danışmanlık, temizlik, yemek hazırlama, toplantı, sergileme, güvenlik, yazılım ve benzer türden hizmetler KİK'de hizmet alımları çerçevesinde değerlendirilir.

Yapım İhaleleri: Karayolları, otoyollar, havalimanları, limanlar, köprüler, tüneller, viyadükler, alt yapı, haberleşme, baraj, rafineri tesisi, bina gibi her türden inşaat işleri, güçlendirme ve montaj benzeri yapım işleri bu kapsam dahilinde değerlendirilir.

2.2.İhale Usulleri

İhale prosedürünün seçimi doğrudan rekabet ilkesi ile bağlantılıdır. Kaynakların verimli kullanılmasının bir gereği olarak, teklif verme sürecinde en fazla sayıda isteklinin teklif verme imkânı birincil amaç olmalıdır. Teklif sahipleri arasından en uygun olanının seçilmesi ancak rekabet ortamında mümkündür (Öcal Çiftçi & Yılmaz, 2019).

2.2.1. Açık İhale Usulü

Rekabet ilkesinin kamu ihalelerinde en yaygın olarak uygulandığı ihale usulüdür. Bu yöntem, ihalenin ilanını gören ve idarenin belirlediği yeterlilik kriterlerini karşılayan herkesin ihaleye teklif verebileceği bir yöntemdir. Açık ihale usulünde idare tarafından yapılacak tüm alımlar ilan edilir. Bu duyuru 4734 sayılı KİK'in 13'üncü maddesinde belirtilen süre ve sınırlamalara tabidir (Demirboğa, 2017).

2.2.2. Belli İstekliler Arasında İhale Usulü

Belli istekliler arasında ihale usulü, idarece yapılacak ön yeterlilik değerlendirmesi sonucunda idarece davet edilen isteklilerin teklif verebildiği ihale usulüdür.

2.2.3. Pazarlık Usulü

4734 sayılı KİK'in 21 inci maddesinde düzenlenen pazarlık usulü, anılan hükümde öngörülen şartların gerçekleşmesi üzerine idareler tarafından uygulanabilecek bir ihale usulüdür.

2.2.4. Doğrudan Temin ve Tasarım Yarışması

Satın alma prosedürlerinden çıkarılmış olan doğrudan satın alma, diğer satın alma prosedürlerine göre prosedür açısından çok daha basittir, ancak denetim açısından şeffaflığın sağlanması gerekmektedir. Doğrudan tedarik yönteminde; İhale dokümanının hazırlanması, yaklaşık maliyetin belirlenmesi, teminat alınması, şartnamelerin hazırlanması ve sözleşme yapılması, yazılı teklif alınması, müzakere edilmesi ve yasak teyidi alınması zorunlu değildir. Ana tedarik prosedürlerinden biri olan doğrudan tedarik, 2003 yılında yapılan değişiklikle temel tedarik prosedürlerinden çıkarılmıştır.

3. YENİ İHALE USULLERİ

Son dönem kamu alımlarında yeni satın alma yaklaşımlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Çerçeve Anlaşmalar, Dinamik Alım Sistemleri, E-İhale ve E-Eksiltme kullanılan yeni yaklaşımlar arasında sayılabilir (Şafak, 2021).

3.1. Elektronik İhale

Kamu alımları için kullanılan kaynaklar kamuya ait olduğundan, ilgili mevzuatının kamu kaynaklarının en iyi şekilde kullanılması için katı kurallar içermesi doğaldır ve beklenir. Fakat bu katı yönünün yanısıra kamu kurumlarının ihtiyaçlarını hızlı ve kolay bir şekilde karşılayabilmeleri için bu kuralların dinamik ve değişime paralel olması da gereklidir. Bu bağlamda, değişen ve gelişen ihtiyaçlara cevap vermek, uygulamada karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmak ve günümüz gelişmelerine paralellik sağlamak amacıyla kanun ve ikincil mevzuatta değişiklik ve ilave düzenlemeler yapılması olağandır. Ancak değişiklikler ve ek düzenlemeler ile belirsizlikler ve tereddütler ortadan kaldırılmalı, şeffaflığa, rekabete, eşit muameleye, güvenilirliğe, gizliliğe, kamuoyu incelemesine ve kaynakların verimli kullanımına zarar vermemeye özen gösterilmelidir. (Yıldırım, 2018).

3.2. Elektronik Eksiltme İhaleleri

Elektronik eksiltme, "Tekliflerin değerlendirilmesinin ardından elektronik ortamda eksiltme şeklinde sunulan yeni fiyatların veya belirli teklif unsurlarına ilişkin yeni değerlerin bir elektronik araç marifetiyle otomatik değerlendirme metotları kullanılarak yeniden değerlendirilmesi ve sıralandırılması" olarak tanımlanmıştır (T.C Resmî Gazete, 2008).

2017: 2016 yılının son çeyreklik dönemi itibariyle başlayan E-teklif uygulama sistemi EKAP üzerinden devreye alınmıştır. Tekliflerin elektronik sistem üzerinden alınabilme kararının ihaleyi gerçekleştiren idare takdirine bırakıldığı sistemde, 2017 yılı sürecinde 189 ihale E-teklif uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihalelerde 236 sözleşme ile 17.035.580 TL seviyesinde alım sonlandırılmıştır.

İhale türü	İhale Sayısı	Sözleşme Sayısı	Sözleşme Bedeli(TL)	Yaklaşık Maliyet(TL)	SB/YM
Mal Alımı	111	157	9.784.948	11.676.349	83,80
Hizmet Alımı	78	79	7.250.632	8.826.071	82,15
Toplam	189	236	17.035.580	20.502.420	83,09

Tablo 1: 2017 Yılı E-teklif Verileri

2018: 2016 yılının son çeyreklik dönemi itibariyle başlayan E-teklif uygulama sistemi EKAP üzerinden devreye alınmıştır. Tekliflerin elektronik sistem üzerinden alınabilme kararının ihaleyi gerçekleştiren idare takdirine bırakıldığı sistemde, 2018 yılı sürecinde 309 ihale E-teklif uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihalelerde 346 sözleşme ile 60.111.816 TL seviyesinde alım sonlandırılmıştır.

İhale türü	İhale Sayısı	Sözleşme Sayısı	Sözleşme Bedeli(TL)	Yaklaşık Maliyet(TL)	SB/YM
Mal Alımı	161	189	40.678.314	52.503.611	77,48
Hizmet Alımı	148	157	19.433.502	27.781.417	69,95
Toplam	309	346	60.111.816	80.285.028	74,87

Tablo 2: 2018 Yılı E-teklif Verileri

2019: 2016 yılının son çeyreklik dönemi itibariyle başlayan E-teklif uygulama sistemi EKAP üzerinden devreye alınmıştır. Tekliflerin elektronik sistem üzerinden alınabilme kararının ihaleyi gerçekleştiren idare takdirine bırakıldığı sistemde, 2019 yılı sürecinde 4.551 ihale E-teklif uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihalelerde 6.230 sözleşme ile 4.139.747.000 TL seviyesinde alım sonlandırılmıştır.

İhale türü	İhale Sayısı	Sözleşme Sayısı	Sözleşme Bedeli (1000TL)	Yaklaşık Maliyet (1000TL)	SB/YM
Mal Alımı	1.487	2.567	1.410.220	1.708.769	82,53
Yapım İşi	1.484	1.592	1.200.631	1.598.318	75,12
Hizmet Alımı	1.580	2.071	1.528.896	1.889.513	80,91
Toplam	4.551	6.230	4.139.747	5.196.600	79,66

Tablo 3: 2019 Yılı E-teklif Verileri

E-eksiltme uygulaması 2018 yılına ait son çeyreklik dönemle birlikte EKAP üzerinden devreye alınmıştır. Kısmi bazı gerçekleşen E-eksiltme uygulaması 2019 yılına ilişkin istatistikler aşağıdaki gibidir. Söz konusu sonuçlar incelendiğinde, 1.125 ihale ve 9.194 kısımda E-eksiltme

Kamu Tedarik Yönetiminde... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
gerçekleştirilmiş olup nihai fiyata ilişkin toplam teklifin miktarı
2.806.058.000 TL seviyesindedir.

İhale Türü	Kısım sayısı	İhale Sayısı	İlk fiyat teklif toplamı (1000 TL)	Son fiyat teklif toplamı (1000 TL)
Mal	8.878	891	3.063.490	2.678.675
Yapım	126	109	102.177	86.966
Hizmet	190	125	45.982	40.417
Toplam	9.194	1.125	3.211.649	2.806.058

Tablo 4: 2019 Yılı E-eksiltme Verileri

2020: 2020 yılı sürecinde 17.359 ihale E-teklif uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihalelerde 23.060 sözleşme ile 38.333.830.000 TL seviyesinde alım sonlandırılmıştır.

İhale türü	İhale Sayısı	Sözleşme Sayısı	Sözleşme Bedeli (1000TL)	Yaklaşık Maliyet (1000TL)	SB/YM
Mal Alımı	6.066	10.151	7.841.852	9.896.266	79,24
Yapım İşi	6.680	7.130	23.438.493	32.455.578	72,22
Hizmet Alımı	4.613	5.779	7.053.486	8.409.681	83,87
Toplam	17.359	23.060	38.333.830	50.761.525	75,52

Tablo 5: 2020 Yılı E-teklif Verileri

Kısım bazlı gerçekleşen E-eksiltme uygulaması 2020 yılına ilişkin istatistikler aşağıdaki gibidir. Söz konusu sonuçlar incelendiğinde, 1.651 ihale ve 6.788 kısımda E-eksiltme gerçekleştirilmiş olup nihai fiyata ilişkin toplam teklifin miktarı 4.366.285.000 TL seviyesindedir.

İhale Türü	Kısım sayısı	İhale Sayısı	İlk fiyat teklif toplamı (1000 TL)	Son fiyat teklif toplamı (1000 TL)
Mal	6.212	1.240	5.049.114	3.996.383
Yapım	157	151	237.430	205.017
Hizmet	419	260	334.341	164.885
Toplam	6.788	1.651	5.620.885	4.366.285

Tablo 6: 2020 Yılı E-eksiltme Verileri

2021: 2021 yılı sürecinde 30.198 ihale E-teklif uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihalelerde 40.337 sözleşme ile 148.404.859.000 TL seviyesinde alım sonlandırılmıştır.

İhale türü	İhale Sayısı	Sözleşme Sayısı	Sözleşme Bedeli (1000TL)	Yaklaşık Maliyet (1000TL)	SB/YM
Mal Alımı	11.226	18.411	27.774.166	31.522.568	88,11
Yapım İşi	10.932	11.586	103.911.903	133.957.038	77,57
Hizmet Alımı	8.040	10.340	16.718.790	19.684.985	84,93
Toplam	30.198	40.337	148.404.859	185.164.590	80,15

Tablo 7: 2021 Yılı E-teklif Verileri

Kısım bazlı gerçekleşen E-eksiltme uygulaması 2021 yılına ilişkin istatistikler aşağıdaki gibidir. Söz konusu sonuçlar incelendiğinde, 1.651 ihale ve 9.213 kısımda E-eksiltme gerçekleştirilmiş olup nihai fiyata ilişkin toplam teklifin miktarı 11.730.518.000 TL seviyesindedir.

İhale Türü	Kısım sayısı	İhale Sayısı	İlk Fiyat Teklif Tutarı Toplamı (1000 TL)	Son Fiyat Teklif Tutarı Toplamı (1000 TL)
Mal Alımı	8.316	1.790	12.835.169	10.094.273
Yapım İşi	335	319	725.861	626.051
Hizmet Alımı	562	342	1.093.321	1.010.194
Toplam	9.213	2.451	14.654.351	11.730.518

Tablo 8: 2021 Yılı E-eksiltme Verileri

SONUÇ

4734 sayılı Kanun'da yer alan ilgili maddeye göre idarelerin uhdesinde karşılanan her türlü mal veya hizmet alımı ile yapım işlerine ait ihaleleri bu kapsam üzerine yürütülür.

Kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilen ihaleler, ilgili Kanun gereğince kurallara bağlanmıştır. İhale usulünün seçilmesi işi rekabet ilkesi gereğince mümkün olan en çok isteklinin ihale sürecinde teklif verebilmesi birincil amaçlardan olmak zorundadır. Maliyet ve fayda ekseninde en efektif teklifin seçimi ancak tam rekabet ortamında mümkün olacaktır.

Kamu kaynaklarını dağıtmak açısından sürdürülen yöntemler şeffaflık ve verimlilik yönlü kaygılar doğurma potansiyeline sahipken, iyi planlanmış bir ihale ve bu kurallara uygunluğu denetleyecek mekanizmalar sayesinde endişe ve şüpheler en az seviyelere indirebilecektir.

Sürekli gelişen ve değişim içinde olan satın alma mevzuatı dinamik bir hüviyete sahiptir. Kuruluşlar satın alma reformundan tamamıyla istifade edebilmek için söz konusu satın alma fonksiyonu stratejik seviyede tesis edilmelidir.

Doğrudan temin ihalelerinde fiziki olarak açık eksiltmenin yapılması uzak lokasyonlardan teklif veren istekliler bakımından zaman ve maliyet yükü oluşturmaktadır.

Literatür araştırmaları sonucunda e-eksiltme yönteminin toplam ihale miktarı içerisinde küçük bir paya sahip olduğunu söylemek doğrudur. İnceleme sonuçlarına göre e-eksiltme uygulamaları ile kamu ihalelerinde son maliyetlerdeki düşüşler ortaya konmuştur. Buna göre e-eksiltme uygulamaları kamu ihalelerinde önemli kazanımlar oluşturma potansiyeline sahiptir. EKAP sistemi vasıtasıyla doğrudan temin işlemleri için e-eksiltme yönteminin kullanılması rekabet ve dolayısıyla daha ucuz temin etme imkânı sağlayabileceği göz önünde bulundurularak kamu satın alma uzmanları bu yönde teşvik edilmeli ve bilgilendirici eğitim programlarının tesisi mümkün kılınmalıdır.

E-eksiltme uygulamaları kısa zamandır gerçekleştirilmekte olduğundan, yeterli veri yoktur. Dolayısı ile bu çalışmada yeterli veri bulunmadığından istatistiksel bir analiz yapılamamıştır. İleriki yıllarda yapılacak çalışmalarda e-eksiltme ihaleleri ile ilgili istatistiksel çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bunun yanında ileriki çalışmalarda e-eksiltme ihalelerinin kamunun işlem maliyetlerini nasıl etkilediği de incelenebilir.

KAYNAKÇA

Akpınar, N. (2020). Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde kamu alımları. *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi.*

Çetin, E. (2006). E-Tedarik Yöntemi ile İşletme Maliyetlerinin Düşürülmesi ve Bir Uygulama . *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.*

Demirboğa, D. A. (2017). Kamu İhale Sözleşmesinin Yapılması Usulleri (İhale Usulleri). *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, (9), 181-201.*

Menteşe, H. (2019). Mentese, H. (2019). Kamu İhale Sözleşmelerinde taraf Olarak Adi Ortaklık. *T.C. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı Yüksek Lisans Tezi*, 57-64.

Neef, D. (2001). *E-procurement: From Strategy to Implementation, financial times Praticce Hall*. ABD: Financial Times Praticce Hall; Aktaran Murphy, P. R., Knemeyer, A. M. (2016). *Contemporary Logistics*, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Öcal Çiftçi, B. Z., & Yılmaz, H. H. (2019). Kamu İhale Süreçlerinin Uyuşmazlık Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), , 109-133.

Özkaya, G. C., & Gelişen , G. (2020). Kamu İhale Kanunu'na Göre Yapım İşleri İçin Yüklenici Seçimi, Karşılaşılan Zorluklar ve İhale Yönetimi. *. Teknik Bilimler Dergisi*, 10(1), , 31-44.

Şafak, K. (2021). Sağlık Kurumlarındaki Satınalma Çalışanlarının E-Eksiltme İhale Usulüne İlişkin Tutumlarının İncelenmesi . *T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans tezi*.

Şahin , S. (2017). *Kamu İhale Usulleri, 1. Baskı*. İstanbul: Kuram Kitap.

T.C Resmî Gazete, 27075 (Kamu İhale Kanunu ile Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 12 05, 2008).

Torbacı, Y. (2017). Kamu Hastane Birliklerinde Satın Alma Uygulamaları Ve Mal Alımlarının Değerlendirmesi: İstanbul Anadolu Kuzey Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği Örneği. *İstanbul Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Sağlık Ekonomisi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 31-32.

Torun, B. (2019). Kamu İhale Hukukunda İdari Yaptırımlar . *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

Üstün, Ü. S., & Çalış, H. S. (2018). 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu'na Hâkim Olan İlkelerin Değerlendirilmesi. *. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 111-147.

Kamu Tedarik Yönetiminde... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
Yıldırım, H. (2018). Kamu İhale Kanunu'nun 21'inci Maddesinin (B)
Bendinde Yapılan Düzenlemenin Değerlendirilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi*
Dergisi, (12)., 723-739.

Yayına Geliş Tarihi:12/07/2022
Yayına Kabul Tarihi:20/07/2022
Online Yayın Tarihi:28/07/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:16, Yıl:2022, Sayfa:238-258
ISSN: 2587-2206

HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARINDA NİCEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: İLİŞKİSEL TARAMA MODELİ

Müge BEKMAN¹

Özet

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen araştırma süreçlerinde en önemli aşamalardan biri kullanılacak yönteme ve uygulamaya karar vermektir. Araştırma, daima yöntem ve uygulama ikilisi etrafında hareket ederek bir bütün oluşturmaktadır. Ayrıca uygulama ve yöntem, sahip olunan sorunsalın inşa edilme amacını ve amaç doğrultusunda ortaya konmak istenen düşünceyi hipotezler eşliğinde desteklemektedir. Sosyal bilimlerdeki bir araştırmanın organik yapısıyla ortaya çıkan sonuçlar ancak yukarıdaki adımlar takip edildiğinde literatüre katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada ise halkla ilişkiler uygulamalarında kullanılan nicel araştırma yöntemleri ve onun alt başlıklarından biri olan ilişkisel tarama modeli ele alınmaktadır. Makalede öncelikle halkla ilişkilere kavramsal düzeyde bakılacak, ardından da uygulamaları araştırmaların ne ifade ettiği ve nasıl gerçekleştirildiği incelenecektir. Bu sürecin doğru bir biçimde anlaşılabilmesi adına bilimsel araştırma yöntemlerine değinilip nicel araştırmanın doğası ele alınmaktadır. Tüm bu aşamaların ardından ilişkisel tarama modeli detaylıca incelenmektedir. İlişkisel tarama modelinin temel amacı; iki veya daha fazla değişken arasındaki var olan ya da olduğu düşünülen ilişki derecelerini, aynı anda değişkenlerin birbirlerini etkileme durumlarını ve değişimlerini incelemektir. Ayrıca bu araştırma içerisinde araştırma yöntemi, modeli, hipotezler, evren ve örneklem seçimi, bu seçim paralelinde yapılması ve dikkat edilmesi gerekenler, verilerin toplanması ve işlenmesi, kullanılacak ölçeklerin belirlenmesi, parametreler, güvenilirlik ve geçerlilik kontrolleri ve analiz aşamaları hakkında bilgi verilmektedir. Nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modelinin ise toplanan veriyi hangi açılardan nasıl desteklediği sorunsalı da ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halkla İlişkiler, Halkla İlişkiler Uygulamaları, Nicel Araştırma, İlişkisel Tarama Modeli.

¹ Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Üniversitesi TBMYO, İstanbul, Türkiye.
E-posta: mugebekman@iuc.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8400-0993

Atıf/Citation: Bekman, M. (2022). Halkla İlişkiler Uygulamalarında Nicel Araştırma Yöntemi: İlişkisel Tarama Modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 238-258.

QUANTITATIVE RESEARCH METHOD IN PUBLIC RELATIONS: RELATIONAL SURVEY MODEL

Abstract

One of the most important and most effective stages in research processes in the field of social sciences is deciding on the application and method to be used. This practice and method also supports the purpose of constructing the problematic and the idea that is wanted to be put forward in line with the purpose, accompanied by hypotheses. The research, which emerged with the organics of the moving structure of the research, will contribute more to the literature. In this study, quantitative research methods used in public relations practices and the relational survey model, which is one of its sub-titles, are discussed. The main purpose of the relational screening model is; while examining the degrees of existing or thought to exist relations between two or more variables, it is simultaneously examining the effects of variables on each other and their changes together. In addition, in this research, information is given about the research method, model, hypotheses, universe-sample selection, what should be done and paid attention in parallel with this selection, data collection and processing, determination of the scales to be used, parameters, reliability and validity checks and analysis stages. In the relational survey model, which is one of the quantitative research methods, it will also be mentioned how the collected data supports the problematic.

Keywords: *Public Relations, Public Relations Practices, Quantitative Research, Relational Survey Model.*

EXTENDED ABSTRACT

Public relations has undergone a great deal of change throughout the historical process, and some of these change processes have removed all limits of public relations, both at the theoretical and practical level. Technology, which is one of the reasons for the developments in the field of public relations, has brought a much wider, free and flexible working style to the agenda by ensuring that time and space are no longer a problem in theoretical and practical discussions. One of the most important steps that technology contributes to public relations is to facilitate the public relations practitioners' hand by making a serious contribution to reaching the target audiences of the institutions and being a management function.

A single common definition of public relations cannot be made due to its multifaceted nature. Because it has a common denominator with many disciplines. Its strategic management function is also effective in this situation. In short, public relations is a management function with its multifaceted structure. The basis of this function is communication. The communication established by the institution with its internal and external target audience contributes to its sustainability. With the benefits of digitalization, public relations can also access applications where it can

interact with its target audience, access their data and provide simultaneous mutual feedback. Public relations is one of the management functions of the institution. Due to the dynamic and active nature of public relations, it needs to reconstruct its strategies in line with technological developments. Modernism, which is the result of the age, also forces public relations to change structurally. While transforming in line with innovations, it also has the task of creating strategies and plans in line with concrete data in order to ensure the desired impact and behavioral orientation on its target audience. In fact, public relations is a social science that analyzes the orientation and behavior of the target audience and determines the appropriate method. In order to reach the aim, target and result outputs of public relations activities and to develop appropriate strategies, scientific research methods are used in social science studies. Thus, they will be able to reach results by making scientific researches in the direction of concrete data in the process of change and restructuring. Public relations also examines the ways in which individuals communicate and how they interact, as other social scientists do, for the purposes of the institution.

One of the most important steps that technology contributes to public relations is to facilitate the public relations practitioners' hand by making a serious contribution to reaching the target audiences of the institutions and being a management function. This process causes the need to renew and perhaps update the strategies of public relations. However, something much more important than that has been and still is important in terms of public relations. The name of this thing that retains its importance is method or method. Because the ground of public relations as a scientific method is related to the soundness of the method on which it is based. In this context, the aim of the study is to define the meaning, role, function, frequency and areas of the relational survey model as a quantitative research method in public relations by discussing it. When public relations are approached at the conceptual level, it is seen that scientific researches, quantitative data and much more in-depth information about the target audience are important. In particular, in order to understand and direct the target audience, corporate processes should be used very effectively and instantly.

In this study, quantitative research and its types and methods used in a scientific research to be carried out in order to create public relations activities and strategies in a concrete and objective way, the steps to be taken in forming a hypothesis, universe and sample are discussed. However, in order to realize this, first of all, the theoretical and empirical ground of public relations is explained. As a management function, public relations is actually both a communication and a science field. The most important

feature of this field of science is that the theoretical ground and the practical field are in harmony. However, public relations has a very serious scientific basis and data, and focuses on the studies to be carried out or to be carried out with the target audience. In order to achieve this, scientific studies and research are needed. The aim of scientific research is expressed as revealing unknown facts, drawing a path for studies, and spreading the power of knowledge. Some of the aims of scientific study are to contribute to institutions by obtaining qualified, objective and definitive results.

With the results of the data obtained as a result of scientific research, institutions continue their public relations activities by determining both their action styles and strategies.

GİRİŞ

Halkla ilişkiler tarihsel süreç boyunca oldukça fazla değişim yaşamış ve bu değişim süreçlerinin bazıları halkla ilişkilerin hem teorik hem de pratik düzeyde tüm sınırlarını kaldırmıştır. Halkla ilişkiler alanında yaşanan gelişmelerin nedenlerinden birini oluşturan teknoloji, teorik ve pratik tartışmalarda zamanın ve mekânın sorun olmaktan çıkmasını sağlayarak çok daha geniş, özgür ve esnek bir çalışma biçimini gündeme getirmiştir. Teknolojinin halkla ilişkilere kattığı en önemli adımlardan biri kurumların hedef kitlelerine ulaşmasında ve yönetim fonksiyonu olmasında ciddi bir katkı sunarak halkla ilişkiler uygulayıcılarının elini kolaylaştırmasıdır. Bu süreç halkla ilişkilerin stratejilerini yenileme ve belki de güncelleme ihtiyacına neden olmaktadır. Ancak bundan çok daha önemli bir şey halkla ilişkiler açısından önemli olmuştur ve hala da önemini korumaktadır. Önemini koruyan bu şeyin adı yöntem ya da metottur. Çünkü bir bilimsel yöntem olarak halkla ilişkilerin zemini kendisini dayadığı yöntemin sağlamlığı ile ilişkilidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı halkla ilişkilerde nicel araştırma yöntemi olarak ilişkiyel tarama modelinin anlamını, rolünü, işlevini, kullanılma sıklığını ve alanlarını tartışmaya açarak tanımlamaktır. Ancak bunu gerçekleştirebilmek adına öncelikli olarak halkla ilişkilerin kavramsal tahlili, alan içerisinde gerçekleştirilen uygulamalar, bilimin ve bilimsel sürecin ne olduğu ele alınmaktadır. Bilimsel araştırma yönteminin detayları içerisinde halkla ilişkiler için ilişkiyel tarama modelinin ne anlama geldiği, önemi ve kullanılma biçimi irdelenmektedir.

Halkla ilişkilere kavramsal düzeyde yaklaşıldığında yapılan bilimsel araştırmaların, nicel verilerin ve hedef kitle hakkında çok daha derinlemesine elde edilmiş bilginin önemli olduğu görülmektedir. Özellikle hedef kitlenin anlaşılabilmesi ve yönlendirilebilmesi adına kurumsal

süreçlerin çok etkin ve anlık bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Kurumlar hedef kitleleriyle farklı düzeylerde kuracakları ilişkilerle çok aktif ve derinlikli bir şekilde ilişki geliştirme imkanına kavuşmaktadırlar. Ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi adına somut verilere ve nicel çalışmalara ihtiyaç vardır. Halkla ilişkiler alanındaki uygulamalar ve pratikler için teknolojik imkanlar her geçen gün değişirken geleneksel işlem yapısının değiştiği görülmektedir. Bu nedenden ötürü stratejik süreçlerin yeniden inşa edilmesi ve geleneksel iletişim araçlarının kullanımına devam etmekle birlikte yeni durumlara ve araçlara uyum sağlanması önem arz etmektedir. Çünkü yeni iletişim araçları, uygulamaları ve teorik yaklaşımlar, yeni fırsatlar ve imkanlar yaratmaktadır. Anlık veri ilk defa yeni iletişim araçları ile sağlanmakta ve halkla ilişkiler pratiklerini çok köklü biçimlerde değiştirmektedir. Elde edilen anlık veriler ise her türlü stratejinin ve uygulamanın çok kısa süreler içerisinde dönüştürülmesini ve yeni duruma ayak uydurulmasını şart koşturmaktadır. Dolayısıyla teknolojik yenilikler halkla ilişkilerin iletişim kurma şekillerini, stratejilerini ve uygulamalarını radikal biçimlerde etki altına almaktadır. Bu durum ise kaçınılmaz olarak halkla ilişkilerin hem teorik hem de pratik düzeyde işleyişini değiştirerek yeni talepleri gündeme getirmektedir.

Burada devreye giren unsur, bilim ve bilimin olaylar arasındaki ilişki kurma yeteneğidir. Bilimin kurduğu ilişkiler ile elde edilen sonuçlar ya da çıkarımlar, kurumların faaliyetlerini şekillendirmektedir. Bilimsel faaliyet kurumlara hareket etme zeminlerini inşa ederken, iş yaptıkları evreni anlama ve doğru bilgi ile işlem yapabilme imkânı sunmaktadır. Dolayısıyla bilim, sistemli ve tutarlı çıkarımlar ile elde edilen doğru bilgilerden hareketle kurumlara önlerini görme fırsatı sunarak nesnel sonuçlar sunmaya çalışmaktadır. Burada elde edilen bilgilerden hareketle halkla ilişkilerin faaliyetleri şekillenmektedir. Bu faaliyetleri belirlerken önem arz eden bir yöntem ise ilişki tarama yöntemidir ve bu makalenin açıklama kısmını oluşturmaktadır. Ancak konunun detaylıca anlaşılabilmesi adına öncelikli olarak halkla ilişkilerin kavramsal açıklamasına girişilecektir.

1. HALKLA İLİŞKİLERE KAVRAMSAL BAKIŞ

Halkla ilişkileri tek bir perspektiften hareketle tanımlamak pek mümkün değildir. Çünkü halkla ilişkiler zaman içerisinde değiştiği gibi çok yönlü bir yapıya da sahiptir. Bununla birlikte halkla ilişkilerin birçok disiplinle ortak paydası bulunmakta ve sahip olduğu stratejik yönetim fonksiyonu özellikleri, işletme gibi disiplin dallarıyla kesişimini

Halkla İlişkiler Uygulamalarında... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
sağlamaktadır. Buradan hareketle halkla ilişkiler kavramına dair yapılan
birkaç tanım şu şekilde ifade edilmek mümkündür:

Halkla ilişkiler bir kurumun sahip olduğu iç ve dış hedef kitleleriyle birlikte yürüttüğü iletişim süreçlerinin ve yöntemlerinin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. İç ve dış hedef kitle bir kurumun kısa, orta ve uzun vadeli hedefleriyle doğru orantılı bir biçimde belirlediği uğraştığı grupları temsil etmektedir (Grunig & Hunt, 1984). Halkla ilişkiler, hedef kitlenin düşünce, izlenim, tutum ve inançlarını etkileme, değiştirme ve biçimlendirme gücüne sahip mesajları ürettiği gibi bunu bir misyona da çevirmiştir (Ehling, 2005: 648). Halkla ilişkiler kurumsal ve finansal açıdan kurumun imajını ve piyasa değerini korumada, toplumsal ilişkileri yapılandırmada, sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirmekte, çevresel sorunlarda, pazarlama süreçlerinin yönetilmesinde, endüstriyel ilişkiler doğrultusunda ürün kalitesinin sağlanmasında, teslimat süreçlerinin gerçekleştirilmesinde, hedef kitle ve kanaat önderleriyle kurulan ilişkileri yürütme faaliyetlerinin tümünü içermektedir (Jefkins, 1983: 1-11). Halkla ilişkiler özü itibariye hedef kitleler üzerinde uzun soluklu ve verimli bir ilişki geliştirmeyi temsil etmektedir. Kurum için hedef belli olmasına rağmen bu hedefin nasıl yakalanacağı, sürdürüleceği, iç ve dış hedef kitle üzerinde hangi yöntemlerle sağlanacağı önem arz etmektedir. Bir kurum açısından halkla ilişkiler faaliyetinin öncelikli hedefi, iç hedef kitledir. Çünkü içerideki amacı ve birliği sağlamadan dışarıya yönelmek, dışarının taleplerini karşılamak ya da tatmin etmek mümkün olmayacaktır. Bunlar sağlandıktan sonra kurumun imajını yakalamak, sosyal sorumluluk projelerini sürdürmek, çevresel sorunlara tepki göstermek çok daha kolay ve anlamlı bir hale gelmektedir. Halkla ilişkiler açısından öncelikli hedef birliği profesyonel bir biçimde tesis ederek sonraki eylemlere ve aşamalara geçmektir.

Halkla ilişkiler hem profesyonel bir yönetim fonksiyonu hem de kendi araştırma ve teori temeline sahip bir iletişim alt alanıdır. Halkla ilişkiler ayrıca uygulamalı bir zemine sahip olduğu için diğer iletişim türlerinden biraz da olsa ayrılmaktadır. Ancak halkla ilişkilerin diğer bilim dallarıyla kesiştiği nokta onlar gibi kendine ait teorik ve pratik bir zemine sahip olmasıdır (Botan & Taylor, 2004: 645). Başka bir açıdan ise halkla ilişkiler, işlediği ve rol aldığı kurumun diğer kurumlarla arasında faydalı ilişkilerin kurularak sürdürülmesini sağlayan önemli bir role sahiptir. Kurumlar arası ilişkileri tesis ederek sürdürülebilir kılan halkla ilişkiler, halkla ilişkilerin sadece kurumsal bir ilişkili olmadığını, aksine kurumlar arası yönünün ağır bastığını göstermektedir (Cutlip vd., 1994: 6). Halkla ilişkilerin birçok yönü olmakla birlikte kurumların da birbirlerini tanınması,

Halkla İlişkiler Uygulamalarında... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022
ilişki geliştirmesi ve ortak projeler geliştirebilmelerine ciddi katkı sunmaktadır.

Halkla ilişkiler çok yönlü yapısıyla birlikte aslında bir yönetim fonksiyonudur. Bu fonksiyonun temelini ise kurumun iç ve dış hedef kitleleriyle kurduğu iletişim ve iletişimin sürdürülebilirliği oluşturmaktadır. Süreç içerisinde dijitalleşmenin getirisiyle beraber halkla ilişkilerin hedef kitleleriyle kurduğu iletişim etkileşime ve etkileşim yöntemlerine dönüşmüştür. Artık bir kurumun tek taraflı bilgi ya da içerik aktarımı sağlamadığı, bunun yerine hedef kitleleriyle çift yönlü iletişim kurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla iletişimin yerini etkileşim almıştır demek mümkündür. İletişim sürecinde hedef kitleye ait verilere ulaşılabilirdiği gibi eş zamanlı bir biçimde geri bildirimlerde de bulunabilmek mümkün hale gelmiştir (Berkowitz, 2007: 128). Bu sürecin gösterdiği gibi halkla ilişkiler artık araştırmalardan ve verilerden yararlanarak hedef kitlelerini çok daha spesifik bir hale getirebilmektedir. Hedef kitleyle kurulan iletişim ve etkileşim döngüsünün kurum için önemi ve getirisi de süreç içerisinde artmakta, özellikle anlık verinin halkla ilişkilerin etkin kullanımına katkısı yadsınamayacak bir hal almaktadır. Kurumun her alanda ve anda görünürlüğü sağlanırken bu görünürlük kuruma hedef kitlesinin geri bildirimlerini yönetme ve ilerleyen dönemler için de aktif bir yaklaşım sergileme imkânı sunmaktadır. Bu süreç halkla ilişkiler alanında yapılacak olan bilimsel araştırmalar eşliğinde iyice somut verilere dönüşecektir.

2. HALKLA İLİŞKİLER ALANINDA UYGULAMALI ARAŞTIRMALAR

Halkla ilişkilerin sahip olduğu dinamik ve hareketli yapısı, teknolojik gelişmeler doğrultusunda stratejilerin yeniden inşa edilmesine neden olmaktadır. Çağın ve içinde bulunulan zaman diliminin getirileri, yapısal olarak halkla ilişkileri değişime mecbur kılmaktadır. Halkla ilişkiler hedef kitlesinin üzerinde istenilen etkiyi ve davranış yönelimini sağlamak için somut veriler doğrultusunda stratejiler ve planlar oluşturma görevine sahiptir. Aslında halkla ilişkiler, hedef kitlesinin yönelim ve davranışlarını analiz ederek, ona uygun yöntemi belirleyen bir sosyal bilimdir (Pavlik, 1987: 32). Halkla ilişkiler keyfi yaklaşımların ve yöntemlerin yerine teknolojinin sunduğu imkanlardan yararlanarak anlık veriye ulaşmakta ve bu verilerden hareketle stratejilerini, yöntemlerini belirleyerek adımlar atmaktadır. Bateman (1998: 10-11) açısından halkla ilişkilerin faaliyetlerinde amaç, hedef, sonuç çıktılarını ulaşabilmek ve uygun stratejiler geliştirebilmek adına, sosyal bilim alanındaki çalışmalardan ve

bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanmaktadır. Böylece halkla ilişkiler değişim süreçlerini ve yeniden yapılanmayı somut veriler doğrultusunda geliştirerek kullanmaktadır. Halkla ilişkiler ayrıca kurumun amaçları doğrultusunda, diğer sosyal bilimcilerin yaptığı gibi bireylerin iletişim şekillerini ve aralarında nasıl etkileşim kurduklarını da incelemektedir. Halkla ilişkiler uygulamaları çok bariz bir biçimde bilimsel veriye dayalı gerçekleştirilerek bilimin sınırları içerisinde hareket etmektedir.

Halkla ilişkilerin temel amaçları doğrultusunda yapılan bilimsel araştırmalar ile ele alınan veriler aynı zamanda kurumun hedef kitlesinin sınırlarının belirlenmesinde oldukça etkilidir. Tanımlanmış ve sınırları çizilmiş, tutum ve davranışları belirlenmiş bir hedef kitle, halkla ilişkiler uygulamaları açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü hedef kitlenin tanımlanmasında yaşanacak en ufak bir sorun halkla ilişkiler faaliyetlerinin etkisini ve değerini düşürmektedir. Halkla ilişkiler faaliyetlerinde bu denli tanımlanmış ve belirlenmiş bir hedef kitle oldukça stratejik bir öneme sahiptir. Ancak buradan hareketle kurumlar halkla ilişkiler faaliyetlerinde tanımlı bir hedef kitleye uygun bir strateji geliştirebilecektir. Bu gerçekleşmediği zaman kurumun faaliyetleri ve çalışmaları anlamsız ve boşa giden bir hale dönüşme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Halkla ilişkiler bu süreçte teknolojinin sunduğu her kavramı ve uygulamayı kullanabilir durumda olmalıdır. Çünkü teknolojik araçlar hedef kitlenin anlaşılmasına, değerlendirilmesine katkı sağlayarak hedefe ulaşılması imkanını artırmaktadır. Bu durum aynı zamanda yönetsel stratejinin de temelini oluşturduğu için kurum kendisi adına en doğru hedef kitleye ulaşabilecek ve beraberinde buna uygun bir yaklaşım ve yöntem geliştirebilecektir. Teknolojinin getirisiyle birlikte bireyin internette gerçekleştirdiği her eylem bir iz bırakarak takip edilebilir hale gelmektedir. Bu izler zaman içerisinde kurumlar açısından oldukça değerli verilere dönüşmektedir. Araştırmalar sonucunda çıkan veriler, halkla ilişkiler stratejilerini daha görünür hale getirmektedir. Dijital teknolojilerin internetle birlikte var olan çevrimiçi yapısı, halkla ilişkilerin hedef kitlesiyle etkileşiminin daha fazla ve hızlı olmasına çok güçlü bir zemin teşkil etmektedir (Phillips & Young, 2009). Dolayısıyla halkla ilişkiler uygulamalarında artık her araştırma ve sonuç, veriye dayalı bir biçimde önem kazanmaktadır. Bunun dışında kurumların hedef kitlesiyle iletişim kurma biçimleri dönüşmekte ama isabet etme oranları artış göstermektedir. Halkla ilişkilerin eskisine nazaran çok daha gelişkin teorik ve ampirik biçimleri, hedef kitlenin anlaşılmasına katkı sağlayarak alanın gelişimini ve ilerlemesini sağlamaktadır.

İnternete bağlı alanlarda halkla ilişkilerin hem uzamsal hem zamansal açıdan geleneksel yapısından çok fazlasıyla farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla halkla ilişkiler stratejik süreçlerini yeniden yapılandırarak, iletişim araçlarının değişen doğasına uyumlu hale getirmektedir (Van Dijk, 2018: 17). Halkla ilişkiler alanındaki her araştırma, geleneksel araçları değiştirerek ve teknolojiye dayanarak çok daha değerli veriler ortaya çıkartmakta ve uygulama süreçlerinde kullanmaktadır. Bu veriler kurumların tüm stratejilerini, amaçlarını, yönetim ve iletişim şekillerini yeniden inşa etmelerine olanak sağlamaktadır. Teknolojinin getirisi olarak zaman mekân sınırlarının ortadan kalkması, karşılıklı etkileşimin ve iletişimin anımsal özelliği sayesinde halkla ilişkiler, gerekli ve yeni teorik ve ampirik yaklaşımları oluşturabilecektir.

3. BİLİM VE BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Modern dünyanın en önemli kavramlarından biri hiç şüphesiz bilimdir. Günümüzde birçok husus bizzat bilimin referansı ile açıklanmakta ve bilimsel zeminde hareket edilmektedir. Fakat tüm bu önemine rağmen, hâlâ bilim kavramını tanımlayacak ortak bir anlayış bulunmamaktadır (Köroğlu & Köroğlu, 2016). Sözlük anlamı itibarıyla bilim, olayların ya da evrenin bir bölümünü konu edinen, deneye dayalı usullerle neticelendirilmeye çalışılan düzenli bilgi anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Bilimin en öncelikli amacı bilimsel bilgiyi yaymaktır (Bhattacharjee, 2012). Bilim ve bilgi, bilimsel yöntemlerin vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Öte yandan bilim, insanlara mekân ve zaman mevcudiyetinde bulunan şeylerin, olayların ya da olguların yapılarını, onlar arasındaki sebep ve sonuç ilintilerini ortaya çıkarmaya yarayan beşerî faaliyetler bütünüdür. Bilimin var olabilmesi için objektif bir bakış açısının varlığından da söz edilmelidir. Kısaca bilim, dünyayı anlamlandırma, çevresel faktörleri ve dengeyi açıklamak için sistemleştirilmiştir. Bilimin tasnifi ve modern bir yapıya kavuşturulması da ancak 20. yüzyılla birlikte mümkün olabilmiştir (Topaloğlu, 2011). Bilimsel süreçler ve araştırmalara dahil olan olgular aynı zamanda önermelerin doğruluklarını ortaya koyan varlıklardır. Bilim olmadan önermelerin ispatını gösterebilmek mümkün değildir.

Bilimi aynı zamanda olaylar ve durumlar arasında neden sonuç ilişkisinin kurulması neticesinde ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesine imkân tanıyan doğru düşünme sanatı olarak da ifade etmek mümkündür (Aziz, 2018: 3). Bilimi iki farklı açıdan açıklamak mümkündür. Birincil olarak evreni anlamak ve doğru bilgiye ulaşmak için,

ikincil olarak ise kullanılan yöntemler sonucunda ortaya çıkan verileri, ürün ve sonuç olarak açıklama çabası olarak tanımlanmaktadır. Bilim, tüm bu çıktılardan sistemli bir yolla oluşturulan doğru bilgilerin tamamı olarak ifade edilebilmektedir (Arslan, 2002: 63-64). Bilimin amacı doğruyu ve nesnel olanı ortaya çıkarmaktır. Böylece elde edilen veriler, amaçlara en uygun bir biçimde hizmet edebilecektir.

Nesnel bilgilerin, bilime katkı sağlayabilmesi için bilimsel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bilimsel araştırmalar ne kadar sistemli, amaca uygun ve plan dahilinde gerçekleştirilirse, o kadar çok bilimsel bilgiden bahsetmek mümkün olmaktadır. Buradan hareketle bilimsel araştırmaların sonucunda ortaya çıkan bilgiler, bilimsel bilgi olduğuna göre, bilimin gelişebilmesinde çok temel bir rol almaktadır. Bu iki kavramda aslında birbirleriyle oldukça yakındır. Araştırma bir şekliyle bilgi edinebilmek için bilim dallarının gelişmesine ve oluşmasına olanak tanımaktadır. Gelişen ve yeni ortaya çıkan bilim dalları ise yeni araştırma yöntemlerine neden olmaktadır (Kaptan, 1973: 17). Böylece her iki kavramda aslında birbirinin amacına hizmet etmektedir. Bu hizmetin içerisinde birçok olgu bulunmaktadır. Organik yapıya sahip olguların inşası, önermelerin ispatı için önemli bir etkidir. Olgu, gerçekte var olan duruma karşılık gelmektedir. Şu şekilde de ifade etmek mümkündür; bir önermenin doğruluğu onu ortaya çıkaran olgunun doğruluğunu da ispat etmektedir. Olgular bilimsel verilere dayanmalıdır. Bilginin kanıtlanabilir olması bilimsel araştırma için oldukça önemlidir.

Bilimsel araştırmanın birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler kısaca araştırmaların deneyimlerden farklı, daha sistemli ve kontrollü olmasını, ayrıca tümdengelim ve tümevarımı durumlarını da içermelidir. Ortaya atılan görüşlerin test edilebilmesi için incelemelerden yani belirli aşamalardan geçirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle iddialar, deneylere dayandırılmalıdır. Ortaya çıkan sonuçların, doğruluklarının bilim insanları tarafından kabul ya da reddedilmesi gerekmektedir (Cohen vd., 2002). Tüm bu aşamalar bilimsel araştırmanın aşamalarını oluşturmaktadır. Ancak böyle olduğunda sonuçlar bilimsel açıdan nesnellik kazanabilecektir. Bilimsel araştırma yöntemleri, kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar nicel araştırma, nitel araştırma ve karma araştırma olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada halkla ilişkiler açısından somut veriler elde etmek amacıyla nicel araştırmaya değinilmekte ve belirli tartışmalara dahil olunmaktadır.

3.1. Nicel Araştırma

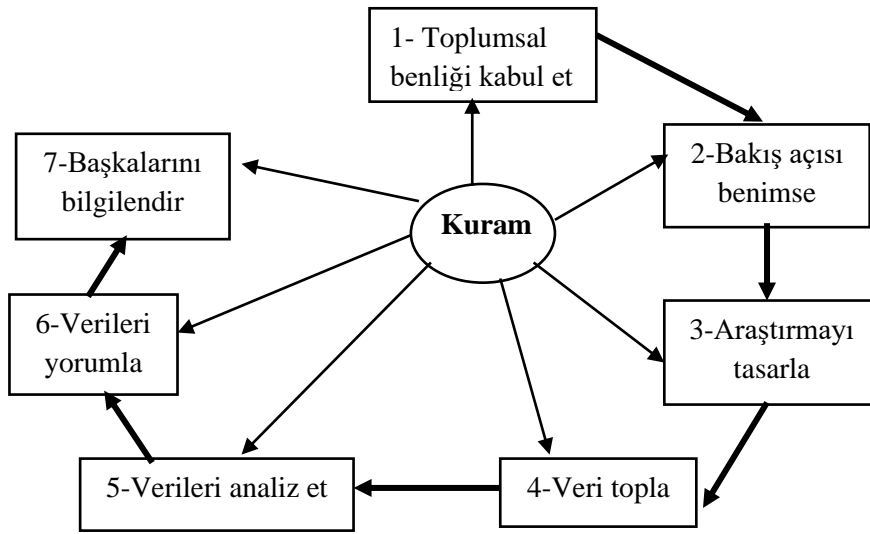
Bilimsel araştırma yöntemlerinin en önemlileri arasında nicel araştırma gelmektedir. Bu araştırma biçimi, sayısal yöntem veya görgül (ampirik) yöntem olarak da isimlendirilmektedir. Nicel araştırma yöntemi, esasında ölçme ve gözleme dayanan, tekrar edilebilen objektif bir araştırma usulüdür. 20. yüzyılın başında genel itibariyle fen bilimlerinin kullanımında olan araştırma yöntemi ile veri toplama usullerinin henüz yeni şekillenmeye başlayan sosyal bilimlere uyarlanmasıyla ortaya çıkan nicel araştırma usulü, bilimim değer yargılardan arınmış şeklini ön plana koymaktadır. Nicel araştırmalarda, verilerin analiz edilmesinde, spesifik olarak gruplandırabilmek için istatistiksel ve matematiğe dayalı modeller kullanılmaktadır. Bunların sonucunda ortaya çıkan bulgular objektif, yansız ve kişisel çıkarım olmaktan oldukça uzaktırlar (Johnson & Christensen, 2008). Nicel usullerde hem deneysel hem de deneysel olmayan araştırmalar kullanılabilir.

Nicel araştırmaların gayesi bireylerin toplumsal davranışlarını test, deney ve gözlem usulleri ile nesnel bir şekilde ölçmektir. Nicel araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler ise sayısal şekilde ifade edilebilir olmaktadır (Anadolu Üniversitesi, 2013). Bir başka ifadeyle nicel araştırma, matematik temelli yöntemler aracılığıyla, değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel ve sayısal veriler eşliğinde açıklama çabasıdır (Patton, 2005). Nicel araştırma bir olguyu açıklayabilmek için birbirinden farklı varsayımlar geliştirerek, bu varsayımları test etmektedir. Bu süreçte sayısal verilerin elde edilmesi gerekmektedir. Elde edilen sayısal verilerin anlamsal açıdan dönüştürülerek yorumlanabilir hale getirilmesi sağlanmaktadır (Coyne, 1997).

Nicel araştırmanın kendine has bir deseni vardır. Bu desen somut verilere evrilerek, halkla ilişkiler faaliyetleri için gerekli yaklaşımları inşa etmektedir. Nicel araştırmalarda kullanılan desenler kısaca şöyledir: nedensel karşılaştırma analizleri, korelasyonel araştırmaları, tartışma araştırmaları, meta-analiz araştırmaları ve deneysel araştırmalar (Büyüköztürk vd., 2016). Böylece gerekli verileri ve deseni oluşturmak için birçok farklı yöntemin olduğu görülmektedir. Nicel araştırmanın özünde nesnel yaklaşımlar tercih edilmektedir. Bu nesnel yaklaşım için ise istatistiksel ve sayısal işlemler kullanılmaktadır. Var olan desenleri nicel araştırma içerisinde “deneysel ve deneysel olmayan desenler” şeklinde ayırmak ve gruplandırmak mümkündür (Creswell, 2017). Nicel araştırma, halkla ilişkiler faaliyeti açısından nedensellik ilişkilerini açıklamakta, verileri toplamakta ve analizlerin yapılabilmesinde ciddi bir rol oynamaktadır. Böylece değişkenler arasındaki ilişkileri kanıtlama şansı

elde edilmiş olur. Nicel araştırma en temelde pozitivist bir paradigma yapısına sahiptir. Pozitivist paradigmada ise tek bir doğru bulunmaktadır. Araştırma için üretilen bilgiler ya doğrudur ya yanlıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Böylece ortaya çıkan sonuçlar nesnel ve kişisel bakış açılarından farklılaşmaktadır. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi adına nicel araştırma süreçlerinin aşamaları aşağıda bir tablo halinde ifade edilmektedir.

Tablo 1. Nicel araştırma sürecinin aşamaları (Neuman, 2008: 22).

Tablo 1’den hareketle, öncelikli olarak bir kurumun halkla ilişkiler faaliyetlerinin araştırmaya konu olması için toplumsal yarar güdülmelidir. Bu duruma uygun bir bakış açısı benimsenmeli ve sonrasında yapacağı bilimsel araştırmayı tasarlamalıdır. Nicel araştırma için verileri toplamalı ve bu verileri ilgili istatistiksel ve sayısal işlemlerle analiz etmelidir. Çıkan verileri, objektif ve istatistiksel olarak kuruma ve hedef kitlesine açıklamalıdır. Böylece halkla ilişkilerin yürüttüğü bilimsel çalışma hedefine ulaşmış olacaktır. Kurumda bu çıktılar doğrultusunda halkla ilişkiler yöntemlerini belirleyebilecektir. Nicel araştırmalar halkla ilişkiler çabaları için nesnel ve somut verileri ortaya çıkartacaktır. Dolayısıyla bu süreç bir kurumun araştırma sürecini nasıl ilerletmesi gerektiğini göstermektedir.

Nicel araştırmada genellikle kullanılan araştırma türleri şu şekildedir: tarama (ilişkisel) araştırmaları, korelasyonel araştırmalar, tek denekli araştırmalar, deneysel araştırmalar, nedensel karşılaştırma

araştırmaları ve meta-analizi araştırmalarıdır. Bu çalışma doğrultusunda iki farklı veri arasındaki ilişkiyi tanımlamada ve etkisini incelemede en çok tercih edilen ilişkisel tarama modeli kavramsal düzeyde tahlil edilmekte ve halkla ilişkiler açısından sahip olabileceği roller açıklanmaya çalışılmaktadır.

3.2. İlişkisel Tarama Modeli Hakkında Bir Tartışma

Nicel araştırma usulü kullanılırken kimi tarama modellerinden yararlanılmaktadır. Literatürde genel tarama modelleri, birden fazla elemandan biçimlenmiş evrende, evren hakkında genel anlamıyla bir yargıya ulaşmak adına evrenin tamamı veya ondan biçimlenmiş bir grup ya da örnek üzerine yapılan tarama düzenlemeleridir. Söz konusu genel tarama modelleri aracılığıyla tekil veya ilişkisel taramalar da yapılabilmektedir. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişkenin aralarındaki değişim varlığı ile derecesini belirleme gayesiyle kullanılmaktadır. Bu doğrultuda ilişkisel çözümleme iki türlü de yapılabilmektedir. Bu türler, korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişkiler olarak ifade edilmektedir. Böylece tutumların ve eğilimlerin belirlenmesine olanak sağlanmaktadır (Creswell, 2017; Karasar 2005).

İlişkisel tarama modeli, iki farklı nicel değişken arasındaki ilişkinin veya etkinin bir korelasyon katsayısı aracılığıyla ortaya çıkarılmasıdır (Fraenkel vd., 2012). Korelasyon türü ilişki şeklinde yapılan araştırmalarda hedeflenen temel gaye, değişkenlerin bir arada değişip değişmediği ya da değişme söz konusuysa bunun ne şekilde olduğu konusu irdelenmektedir. Buradan yola çıkılarak, unsurlar arasındaki ilişkiyi belirlemek adına yapılan araştırma neticesinde üç farklı ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerden birincisi, iki değişken arasında sistemli bir ilişkinin olmasıdır. İkincisi, değişkenlerin aynı yönde değişim göstermesidir. Üçüncüsü ise değişkenlerin zıt yönde değişim göstermesidir.

Karşılaştırma türü ilişkisel araştırmalar, korelasyon türü ilişkisel araştırmalardan biraz daha farklı seyretmektedir. Bu tür araştırmaların denemesi bulunmadığı gibi ona yakın bir araştırma düzeni olduğu da söylenebilmektedir. Karşılaştırma metodu aracılığıyla, bir sonuca ulaşma sebepleri tek bir nedene indirgenmeye çalışır. Sözü edilen ilişkiler, en olası çözümden başlanarak sınanmaktadır. Karşılaştırma türü usulde ilişki belirleme aşamasında en az iki değişken bulunmaktadır. Belirlenen değişkenlerden birine göre gruplar meydana getirilirken, diğer bağımlı değişkene dair bu iki değişken karşısında farklılaşma olup olmadığının

etkik edilmesidir (Karasar, 2005). Bu tanımdan hareketle halkla ilişkiler çabaları için seçilen araştırma türüne göre nicel araştırmada, ilişkisel tarama modelinin seçilmesi gerekmektedir. Aracı değişkenin rolü bir araştırma açısından oldukça önemlidir. İlişkisel tarama modeli, kuvvetli bir varsayımı, ortaya koyulmak istenen olguyu ya da önermelerin doğruluğunu ispat etme imkânı tanımaktadır. Ancak burada verilen nasıl ve hangi yöntemler ile toplandığı önem arz eden önemli konulardan bir tanesini temsil etmektedir.

3.3. Veri Toplama Yöntemleri

Halkla ilişkiler faaliyetlerinin araştırmalarını sonuca götürmek adına kullanılacak olan verilerin toplanması gerekmektedir. Bu verilerin toplanması için de sistemleşmiş birtakım kaideler bulunmaktadır. Söz konusu teknikler, somut çıktılar elde etmek için nicel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemleridir. Verilerin toplanma yöntemleri, değişkenlerin gaye ve durumlarına göre hem bir arada hem de tek başlarına kullanılabilirlerdir.

Nicel araştırmada veri toplama yöntemlerinden biri de anket usulüdür. Anket, bilginin toplanması istenilen kişilerin cevaplandıracağı soru listelerinin evelden hazırlanması usulüne aittir. Öncelikle araştırma konusuna ilişkin sorular bulunmalı ya da oluşturulmalıdır. Söz konusu anketteki soruların hepsi, araştırma problemi ve konusuyla doğrudan ilgili ve kendi içerisinde tutarlı olması gerekmektedir. Bu soruların değişkenleri de ayrıca saptanmalı ve soruları cevaplayacak hedef kitlenin belirlenmesi gerekmektedir. Böylece hedef kitlenin tutum ve düşünceleriyle ilgili bilgiler ortaya konabilecektir (Kaptan, 1973: 173-174).

Bir diğer yöntem ise görüşmedir yani mülakattır. Görüşme, araştırmaya konu olan durum hakkında derinlemesine bilgiler edinilmesini sağlamaktadır. Görüşme, karşılıklı konuşmaya dayalı bir durum olarak ifade edilmektedir. Bilgi alınması planlanan kişilerle görüşme gerçekleştirilir. Bu görüşmenin yüz yüze gerçekleştirilmesi, verilerin kesinlik ve açık olarak elde edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla doğru verilere ulaşmak için çok daha doğru bir tekniktir. Görüşme tekniğinde daha evelden hazırlanan soru kılavuzlarının kullanılması, görüşmenin sağlıklı geçmesini sağlayacaktır (Bal, 2017). Görüşmenin gidişatına göre sorulacak sorulara yenileri de eklenebilmektedir. Ancak görüşme tekniğinin bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantaj, kaynak kişinin aktardığı verilere kendi düşünce ve değer yapısı ile inançlarından etkilenerek doğru olmayan bilgiler vermesi ve sapma ihtimalini

artırmasıdır. Bu teknik içerisinde görüşmeler grup hâlinde ve bireysel olarak yapılabilmektedir. Öte yandan yüz yüze görüşmeler, veri toplama tekniğinin en sağlıklı usulüdür (Karasar, 2005). Diğer yöntemlerde hata payları daha fazla olabilmektedir.

Son veri toplama yöntemi ise deneydir. Deney, araştırmaların neden sonuç ilişkisini belirlemede kullanılan en önemli tekniklerden biridir. Araştırmadaki değişkenlerle deney yapılarak söz konusu değişkenlerin meydana getirdiği muhtelif neticelerin tespit edilmesini gaye edinmektedir. Deney için araştırmacı, öncelikle bir araştırma ortamı hazırlamalıdır. Bu araştırma ortamı genel itibarıyla yapaydır ve araştırma ortamındaki etkenler, değişkenler ve olayla ilgili tüm durumlar araştırmacı tarafından ayarlanmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2014). Deneysel veri toplama kendi içerisinde farklı şekillerde kategorilere ayrılmaktadır. Bunlar; gerçek deneysel tasarım, yarı deneysel tasarım, statik grup ve alt başlıkları olarak farklı şekillerde ayrılmaktadır. Böylece deneysel veri toplama, farklı yaklaşımlar sergilenmesine ve desenler oluşturulmasına izin vermektedir. Halkla ilişkiler araştırmalarında veri toplama yöntemleri, hedef kitlenin daha gerçekçi olarak belirlenmesine fayda sağlayacağı için özenlice ve dikkatlice seçilmelidir. Çünkü kurumun amaçları ve stratejileri doğrultusunda halkla ilişkiler faaliyetleri, pratikleri ve hedefleri daha spesifik olarak belirlenebilme imkanına kavuşmaktadır.

3.4. Hipotez, Evren ve Örneklem Seçimi

Kurumlar açısından yapılacak olan çalışmanın olası hipotezlerinin seçilmesi, halkla ilişkiler faaliyetlerinin temel stratejilerinden birini oluşturmaktadır. Nicel araştırmalar temelinde hipotezlere dayandırılmalıdır. Bu hipotezler ayrıca test edilebilir olma özelliğine sahip olmalıdır (Ekiz, 2020). Nicel araştırmanın sahip olduğu teorik altyapı dikkate alınmalı ve araştırma modeline dayanarak hipotezler oluşturulmalıdır. Bu hipotezlerin asıl amacı, halkla ilişkiler faaliyetlerinin sahip olduğu sorunsalı ve inşa ettiği kavramsal yapıyı desteklediğini göstermektedir. Aralarındaki ilişki seçilen modele uygun bir şekilde yapılandırılmalı ve oluşturulan hipotezler, halkla ilişkilerin amacını desteklemelidir. Aracı değişken rolü araştırıldığında, ana hipotezler en önemli sorunsalı temsil ettiği için dikkatlice seçilmelidir. Aracı değişken rolünü ortaya koyacak olan hipotezi oluşturmadan önce sahip olunan, bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki pozitif ilişkiyi sorgulamak gerekmektedir. Böylece halkla ilişkiler araştırmasının ana faktörü ortaya konulacaktır. Hipotezler oluşturulduktan

sonra, araştırmanın örnekleminin uygulanacağı evren büyüklüğünün seçilmesi gerekmektedir.

Örnekleme, evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni de yeterli bir biçimde temsil etme düzeyine sahip olması beklenen gruptur (Gravetter & Forzano, 2012). Halkla ilişkiler çalışmalarında bilimsel araştırma yapılırken, kuruma uygun evrenin ve örneklemin seçimi gerekmektedir. Böylece araştırmanın temel sınırları da çizilmiş olmaktadır. Nicel araştırmaların ana amacı evrene dair genellemeler yapabilmektir. Bu genellemeleri yapabilmek için örnek hacmi önemli bir detayı oluşturmaktadır (Morgan & Morgan, 2008). Evrenin temsil edilme durumu örnekleme olarak ifade edilmektedir. Örnekleme sahip olduğu her örnek için evrenin tüm farklılığını, zenginliğini yani tüm çeşitliliğini yansıtabilecek bir genişliği ve kapsamı olmalıdır (Sandelowski, 1986). Kendi içinde olasılıklı ve olasılıksız örnekleme şeklinde ve diğer alt başlıklarına ayrılmaktadır.

Olasılıklı örnekleme, her cevaplayıcı bireyin örneklemin içerisinde yer alma olasılığı olarak ifade edilmektedir. Böylece genelleme yapılmasına olanak sağlamaktadır. Olasılıklı örnekleme ise kendi içerisinde dört alt başlığa sahiptir (Bailey vd., 1987). Basit Tesadüfi Örnekleme Seçimi; evrende var olan her bireyin araştırmaya katılım şansının eşit olduğu bir durumu ifade etmekte ve objektif bir yaklaşım sergilemektedir. Örnekleme çerçevesi içerisinde her örneğe birden başlayarak sırayla numara verilmektedir. Örnekleme girecek vaka sayısı kadar, tesadüfi sayılar tablosundan seçilmektedir ve bu sayılara karşılık gelenler örnekleme içerisine dahil edilmektedir (Bailey vd., 1987; De Vaus, 1990). Sistemik örnekleme seçiminde ise öncelikle örnekleme çerçevesi oluşturulmalıdır. Örneklemin etrafında tesadüfi olarak listelenmiş birimler içerisinde $1/k$ ile orantılı olacak şekilde seçimler yapılmaktadır. Burada "k" herhangi bir sayı olarak ele alınmaktadır (Bailey vd., 1987). Tabakalı (katmanlı) örnekleme seçiminde evrendeki örneklemler birbirleriyle çakışmayan katmanlara ayrılmaktadır. Sonrasında bu katmanlar arasından tesadüfi olarak seçimler yapılmaktadır. Bu seçim sürecinde birden fazla tabaka kullanılabilir (Bailey vd., 1987; Earl, 2004: 206). Küme (çok aşamalı) örnekleme seçimi ise her örneklemin bir küme ya da elemanlara karşılık geldiği durumu temsil etmektedir. Burada her seçim basit tesadüf örnekleme gibi seçilmektedir (Bailey vd., 1987; De Vaus, 1990).

Olasılıksız örnekleme, her cevaplayıcının örneklemin içerisinde yer alma olasılığı bilinmemektedir. Buradan hareketle genelleme yapılması mümkün olmamaktadır. Olasılıksız örnekleme ise şu başlıklara sahiptir (Bailey vd., 1987): Gelişigüzel örneklemede araştıran sadece etrafında yer alan kişilere yer vermekte ve bu durum zaman ve maddi açıdan avantajlar

Halkla İlişkiler Uygulamalarında... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:16 Yıl:2022 yaratmaktadır (Lin 1976; Bailey vd., 1987). Kota örneklemesinde evren belirli özellikler çerçevesinde kotalara ayrılmaktadır. Araştırmacının objektif olabilmesi için çok titiz ve dikkatli davranması gerekmektedir. Maksatlı örnekleme durumunda ise araştırmanın amacına uygun bireyler seçilmektedir. Araştırmacının kendi ön bilgisini kullandığı bir örnekleme durumu söz konusudur (Bailey vd., 1987). Kartopu örneklemesinde ilk önce araştırmanın amacına uygun bireyler belirlenmektedir. Buradan hareketle örnekleme dahil olabilecek bireylere bu katılımcılar üzerinden ulaşılmaktadır (Lin 1976; Bailey vd., 1987). Tüm bu evren ve örnekleme seçimi, halkla ilişkilerin amaçlarına ulaşmada en temel faktörlerden birini oluşturmaktadır. Çünkü halkla ilişkiler, kendi amaçları doğrultusunda tüm evreni kendine uygun sınırlar içinde inşa edebilecektir. Bu olmadığı takdirde halkla ilişkilerin hem stratejileri hem de faaliyetleri aksama ihtimali ile karşı karşıya kalmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, halkla ilişkiler faaliyetlerinin ve stratejilerinin somut ve nesnel bir biçimde oluşturabilmek için yapılacak bir bilimsel araştırmada kullanılan nicel araştırma ve türlerini, yöntemlerini, hipotez, evren ve örnekleme oluşturmada gerçekleştirmesi gereken adımlar tartışılmaktadır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi adına öncelikli olarak halkla ilişkilerin teorik ve ampirik zemini açıklanmaktadır. Halkla ilişkiler bir yönetim fonksiyonu olarak aslında hem iletişim hem de bilim alanıdır. Bu bilim alanının en büyük özelliği teorik zemini ile pratik alanının uyum içerisinde olmasıdır. Halkla ilişkilere genel bir bakışla kurumsal iletişim ya da kurumlar arası iletişim denilebilmesine rağmen halkla ilişkiler sadece buna indirgenemez. Elbette halkla ilişkilerin kurumsal yönü ağır basmaktadır. Ancak halkla ilişkiler çok ciddi bir bilimsel temele ve veriye sahip olarak hedef kitleyle yürütülmekte ya da yürütülecek olan çalışmalara odaklanmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için ise bilimsel çalışmalara ve araştırmalara gereksinim duymaktadır. Bilimsel araştırmaların amacı öncelikle bilinmeyen olguları ortaya çıkarmak, çalışmalar için bir yol çizmek, bilginin gücünü yaymak şeklinde dile getirilmektedir. Bilimsel çalışmanın amaçlarından bazıları nitelikli, nesnel ve kesin sonuçları elde ederek kurumlara katkı sağlamaktadır. Bilimsel araştırmaların neticesinde elde edilen verilerden çıkan sonuçlar ile kurumlar hem hareket tarzlarını hem de stratejilerini belirleyerek, halkla ilişkiler faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bu sürecin yürütülebilmesi adına nicel araştırmalar gerçekleştirilmekte, test ve deney gibi yöntemler kullanılmaktadır. Nicel araştırmaların sonuçları matematiksel ifadelerle çok açık bir biçimde ortaya koyularak değişkenler arasındaki ilişkiler açıklanmaktadır. Nicel araştırmalarda belirli olguların, durumların, olayların ya da hipotezlerin test edilebilmesi için veriler işlenmekte ve anlamlı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu makalede ise nicel çalışma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modeli ele alınmakta ve iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasına katkısı halkla ilişkiler alanı özelinde incelenmektedir. Korelasyona dayalı bu ilişkide amaç değişkenler arasındaki ilişkiyi irdelemektir. Ancak ilişkisel tarama yöntemi tek başına yeterli değildir. Çünkü halkla ilişkiler faaliyeti yürüten bir kurumu başarıya götürecek olan unsurlardan bir tanesi veri toplamada saklıdır. Verilerinde elde edilmesi sürecinde belirli yöntemler vardır. Bu yöntemler ile verilerin toplanması neticesinde değişkenler arasındaki ilişkiler çok daha sağlam, tarafsız ve gerçekçi bir biçimde kurulabilmektedir.

Halkla ilişkiler faaliyetleri açısından önem arz eden hususlardan bir diğeri de bu süreçte önemli bir yer teşkil eden hipotezlerin kurulması ve seçilmesidir. Nicel araştırma desenleri daima ciddi ve anlamlı hipotezlere dayandırılmaktadır. Nicel araştırma açısından hipotezler vazgeçilebilir ya da göz ardı edilebilir değildir. Çünkü hipotezler, incelenmek ve tanımlanmak istenen sorunun ifade edilmiş halidir. Hipotezler, kurumlar açısından sorunun ya da olası durumların göstergesi konumundadır. Bu nedenden ötürü hipotezler kurgulanırken kurumun halkla ilişkiler stratejileri de yeniden tartışmaya açılmakta ve test edilmektedir. Özellikle aracı değişken rolleri, hipotezler içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Hipotezler içerisinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler sorgulanırken aslında kurumun yapmakta olduğu işlemler de sorgulanmaktadır. Yapılmakta olanın ya da yapılacak olanın doğruluğuna ancak hipotezler ve nicel verilerden hareketle karar vermek mümkündür. Sonuç olarak halkla ilişkiler bir bilim dalı olarak nicel verilerden ve yöntemlerden beslenerek teorik ve ampirik zeminini kuvvetlendirmekte ve potansiyellerini belirlemektedir.

KAYNAKÇA

Anadolu Üniversitesi. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Arslan, A. (2002). *Felsefeye Giriş*. Vadi Yayınları (6. Basım). Ankara.

Aziz, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Nobel Yayıncılık (12. Basım). Ankara.

Bryman, A., Bresnen, M., Beardsworth, A., & Keil, T. (1988). Qualitative Research and the Study of Leadership. *Human Relations*, 41(1), 13-29.

Bal, H. (2001). *Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları No: 20, Isparta.

Bateman, J. C. (1998). *Halkla İlişkiler Araştırmaları*, Altın Dizi Sayı:3, (İ. Çamlı Çev.), Rota Yayınları, İstanbul.

Berkowitz, E. N. (2007). The Evolution of Public Relations and the Use of the Internet: The Implications for Health Care Organizations. *Health Marketing Quarterly*, 24 (3/4), 117–130.

Bhattacharjee, A. (2012). *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*.

Botan, Carl H. & Maureen Taylor. (2004). Public Relations: State of the Field. *Journal of Communication* 54.4: 645-661.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Özcan, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2002). *Research Methods in Education*. Routledge.

Coyne, I. T. (1997). Sampling in Qualitative Research. Purposeful And Theoretical Sampling; Merging Or Clear Boundaries?. *Journal of Advanced Nursing*, 26(3), 623-630.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (S. B. Demir Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Cutlip S M, Center A. H. & Broom G. L. (1994). *Effective Public Relations*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New Jersey.

De Vaus, D.A. (1990). *Surveys in Social Research*. (2.basım). London: Unwin Hyman.

Earl, B. (2004). *The Practice of Social Research*. (10. Basım). Thomson, Wadsworth.

Ehling, W. P. (2005). Halkla İlişkiler ve İletişimin Örgüte Kattığı Değerin Tahmini, James E. Grunig (ed), *Halkla ilişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*, (E. Özsayar Çev.), Rota Yayınları, İstanbul, 643-666.

Ekiz, D. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education* (7th Ed.). New York: McGraw-Hill.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık 271.

Jefkins, F. (1983). What is Public Relations?. In: *Public Relations for Marketing Management*. Macmillan Studies in Marketing Management. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-06925-5_1.

Gravetter, F. J., & Forzano, L. B. (2012). *Research Methods for the Behavioral Sciences* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). *Managing Public Relations*, Holt, New York: Rinehart and Winston.

Johnson, B. & Christensen, L. (2008). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. New York: Sage.

Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkelere Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Köroğlu, C. Z., & Köroğlu, M. A. (2016). Bilim Kavramının Gelişimi ve Günümüz Sosyal Bilimler Üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (25), 1-15.

Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*. USA: Mc Graw-Hill

Morgan, D. L. & Morgan, R. K. (2008). *Single-Case Research Methods for The Behavioral and Health Sciences*. SAGE Publications.

Neuman, W. L. (2008). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. İstanbul: Yayınodası.

Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

Pavlik, J. V. (1987). *Public Relations What Research Tell Us*. Sage Publication.

Phillips, D. & Young, P. (2009). *Online Public Relations: A Practical Guide to Developing an Online Strategy in The World of social media*, CIPR, London.

Sandelowski, M. (1986). The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, 8(3), 27–37.

TDK. (2021). *Türkçe Sözlük*. 15.06.2022 tarihinde alındı.

Topaloğlu, F. (2011). Modern Bilim Üzerine Bir Eleştiri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (36), 119-130.

Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.